

บันทึกพุทธประวัติ

เล่ม ๓

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด

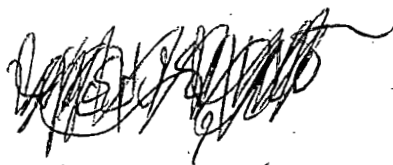
พิมพ์เผยแพร่

บันทึกพุทธประวัติ เล่ม ๓

สำหรับเยาวชน

โดย

วิจิตร สมบัติเจริญรัตน์ ป.ธ. ๘

หนังสือไม่มาไว้

ห้องสมุดวัดเขาบางทราย
เลขทะเบียน 00240
เลขเรียก ๐๑ ๖-๗ ๖๕๖๒

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด

จัดพิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. ๒๕๒๒

พิมพ์ที่

บริษัท ประชุมช่าง จำกัด

๔๒๓ ถนนสีพระยา เขตบางรัก

กรุงเทพฯ ๕ โทร. ๒๓๓-๖๐๒๐

นางประไพร์ บุษย์พันธวงศ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๒๒

สารบัญ

คำอนุโมทนา

คำนำ

คำปรารภ

บทที่ ๑๓ ลำดับสถานที่ทรงจำพรรษา	๑
พระสารีบุตรนิพพาน	๓
พระมหาโมคคัลลานนิพพาน	๑๑
ทรงปรารภชาดกรรม	๑๓
ทรงทำนิมิตโองาส	๑๖
ทรงปลงอายุสังขาร	๑๗
เหตุแผ่นดินไหว ๘ ประการ	๑๘
ประทานโอชาทแก่ภิกษุสงฆ์	๒๔
เสด็จบ้านภันฑุกาม	๒๕
ทรงรับนิมิตบาตครั้งสุดท้าย	๒๖
ทรงขอน้ำเสวย	๒๘
ทรงรับผ้าสังคิวรรณ	๓๐
พระฉวีวรรณผ่องใสใน ๒ เวลา	๓๑
ทบทวนบทที่ ๑๓	๓๕
บทที่ ๑๔ บิณฑบาตทานมีผลมากใน ๒ คราว	๔๓
บรรทมเป็นอนนฐานไสยา	๔๔

ทรงปรารภสักการบูชา	๔๔
ทรงเปิดโอกาสให้เทวดา	๔๖
สังเขปนิยสถาน ๔ ตำบล	๔๗
อาการอันภิกษุพึงปฏิบัติในสตรีภาพ	๔๘
วิธีปฏิบัติในพระพุทธสรีระ	๔๘
อุปารหุบุคคล ๔ จำพวก	๕๐
ประทานโอวาทแก่พระอานนท์	๕๑
ตรัสสรรเสริญพระอานนท์	๕๒
ตรัสเรื่องเมืองกุสินารา	๕๕
ตรัสให้แจ้งข่าวปรินิพพานแก่มัลลกะศัตรีย์	๕๖
โปรดสุภททปริพาชก	๕๘
วิธีลงพรหมทัณฑ์แก่พระฉันทะ	๖๑
ให้ภิกษุทั้งหลายซักถามข้อสงสัย	๖๓
ปัจฉิมโอวาท	๖๔
เสด็จปรินิพพาน	๖๕
ทบทวนบทที่ ๑๔	๖๙
บทที่ ๑๕ พิธีอัญเชิญพระพุทธสรีระ	๗๙
นางมัลลิกาถวายเครื่องประดับ	๘๒
ถวายพระเพลิง	๘๔
ดอกมณฑาทิพย์	๘๕
ทบทวนบทที่ ๑๕	๙๓

บทที่ ๑๖ แจกพระบรมสารีริกธาตุ	๑๐๑
โทณพราหมณ์ทูลขอสุวรรณकुम्พะ	๑๐๖
ประเภทแห่งพระสถูปเจดีย์	๑๐๘
ความเป็นมาแห่งพระธรรมวินัย	๑๑๒
สังคายนาครั้งที่ ๑	๑๑๔
สังคายนาครั้งที่ ๒	๑๑๕
สังคายนาครั้งที่ ๓	๑๑๖
พระเถระไปประกาศพระศาสนา	๑๑๗
ทบทวนบทที่ ๑๖	๑๑๘

คำอนุโมทนา

เมื่อธนาคารกรุงเทพ จำกัด ได้พิมพ์บันทึกพุทธประวัติเล่ม ๑ ซึ่งนายวิจิตร สมบัติบริบูรณ์ ป.ธ. ๙ เจ้าหน้าที่ของธนาคารเป็นผู้เรียบเรียง ออกเผยแพร่เป็นกุศลวิทยาทาน ด้วยกุศลเจตนาที่จะเชิดชูพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป ปรากฏว่าเป็นที่สนใจของผู้อ่านเป็นอันมาก โดยเฉพาะเยาวชนผู้เริ่มเรียนพระพุทธศาสนา และมีเสียงเรียกร้องให้จัดทำเป็นเล่ม ๒ เล่ม ๓ ต่อไป ธนาคารกรุงเทพ จำกัด จึงได้ขอให้ นายวิจิตร สมบัติบริบูรณ์ จัดทำบันทึกพุทธประวัติเล่ม ๒ และเล่ม ๓ เพื่อพิมพ์เผยแพร่สนองเจตนาของผู้ต้องการต่อไป

นายวิจิตร สมบัติบริบูรณ์ จึงได้เรียบเรียงเป็นบันทึกเล่ม ๒ เล่ม ๓ ตามความขอร้องขอของธนาคารกรุงเทพ จำกัด และได้นำไปให้ข้าพเจ้าช่วยตรวจทานทั่วทั้งเพื่อความเหมาะสมยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าได้อ่านต้นฉบับที่นายวิจิตร สมบัติบริบูรณ์เรียบเรียงทั้งเล่ม ๒ และเล่ม ๓ ได้ช่วยตกเติมเสริมความและทั่วทั้งให้แก้ไข ในส่วนที่เห็นว่าควรแก้ไขเพิ่มเติมให้ดีขึ้น แต่ไม่มีเวลาที่จะหาหลักฐานประกอบมากนัก ด้วยเชื่อเสียว่าท่านผู้เรียบเรียงคงได้หลักฐานสมบูรณ์แล้ว

เพราะบันทึกนี้ก็ทำตามโครงเรื่อง ในพุทธประวัติ หลักสูตรนัก
ธรรมและธรรมศึกษาทั้ง ๓ ชั้น อันเป็นพระนิพนธ์ของเจ้า
ประคุณสมเด็จ พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
และพระปฐมสมโพธิกถา พระนิพนธ์ของเจ้าประคุณสมเด็จ
พระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส อันเป็นเรื่องที่
คุ้นหูคุ้นตาอยู่แล้ว เชื่อว่าจักไม่วิปริตผิดเพี้ยนไป เห็นว่าถ้า
ได้พิมพ์ออกเผยแผ่ให้แพร่หลาย จักอำนวยประโยชน์แก่ผู้
ได้อ่านได้ศึกษาตามหาอันน้อยไม่

หนังสือนี้สำเร็จเป็นเล่มออกสู่สายตาของ สาธุชน ได้
ก็ด้วยกุศลเจตนาของธนาคารกรุงเทพ จำกัด ซึ่งมีกุศลเจตนา
ที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญแพร่หลาย ซึ่งธนาคารถือ
เป็นนโยบายของธนาคารที่จะช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา ด้วย
การจัดพิมพ์หนังสืออันเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาออกเผยแผ่
แก่ประชาชน เป็นการช่วยอำนวยสันติสุขแก่ประเทศชาติ
เพราะพระธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระบรมศาสดาแผ่กว้าง
ออกไปเพียงใด สันติสุขก็แผ่กว้างออกไปเพียงนั้น จึงขอให้
บุญกุศลที่ธนาคารกรุงเทพ จำกัด บำเพ็ญเนื่องด้วยการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา ด้วยการจัดพิมพ์หนังสือนี้ก็ดี หรือที่ได้จัด
พิมพ์เผยแผ่มาแล้วก็ดี จงประมวลกันเป็นกุศลราศี ถล

บันดลให้ธนาคารกรุงเทพ จำกัด พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ของ
ธนาคารทุกท่านถึงความเจริญไพศาล สามารถบริการประชาชน
ให้ได้รับประโยชน์กว้างขวางยิ่ง ๆ ขึ้นไป

อนึ่ง ขออนุโมทนาในความอุตสาหะพยายาม ของ
นายวิจิตร สมบัติบริบูรณ์ ไว้ในที่นี้ด้วย ขอให้ได้ประสบ
ความสุขเกษมสำราญ อย่ารู้จักความเสื่อมเสียหาย ได้ประสบ
ผลที่มุ่งหมายทุกประการ

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์
(สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า)

แม่กองธรรมสนามหลวง

วัดราชผาติการาม

๑๖ ธันวาคม ๒๕๒๐

คำนำ

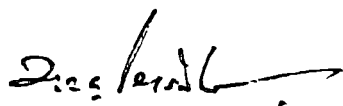
หลังจากธนาคารกรุงเทพ จำกัด ได้จัดพิมพ์บันทึกพุทธประวัติเล่ม ๑ เล่ม ๒ ซึ่งเรียบเรียงโดยคุณวิจิตร สมบัติบริบูรณ์ เปรี๊ยณธรรม ๙ ประโยค เจ้าหน้าที่ของธนาคารชั้นเผยแพร่เป็นวิทยาทาน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ และ ๒๕๒๐ แล้วปรากฏว่าเป็นที่นิยมของเยาวชน ครูอาจารย์ และท่านผู้สนใจมากมาย โดยเฉพาะโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศาภิบาลทั่วราชอาณาจักร และห้องสมุดต่างๆ ได้แสดงความจำนงของบริจาคมากเป็นพิเศษ และยังสอบถามถึงเล่ม ๓ อยู่เนืองๆ แสดงให้เห็นว่า นักเรียน ครูอาจารย์ และท่านผู้สนใจเหล่านั้นได้รับประโยชน์จากความมุ่งหมาย ซึ่งธนาคารรู้สึกภูมิใจในงานชิ้นนี้ก่อนประโยชน์สมดังเจตนารมณ์ จึงได้ขอร้องให้คุณวิจิตรเรียบเรียงเล่ม ๓ ขึ้นเพื่อให้ประโยชน์ที่มุ่งหมายขยายไกลออกไปอีก ซึ่งคุณวิจิตรก็กรุณาตอบสนอง จึงขอชมเชยและขอบคุณในความอุตสาหะพยายามของคุณวิจิตรไว้ในโอกาสนี้

บันทึกพุทธประวัติเล่ม ๒ นี้ ได้บรรจุเรื่องราวที่ควรแก่การศึกษาไว้หลายตอน ล้วนเป็นเรื่องคลี่คลายปัญหาข้อสงสัย และเพิ่มพูนศรัทธาปสาทะในการบำเพ็ญพุทธกิจของ

พระบรมศาสดา จัดเป็นตำราที่ควรแก่การเผยแพร่อีกเล่ม
หนึ่ง ซึ่งจักอำนวยประโยชน์แก่เยาวชน ตลอดถึงครูอาจารย์
และท่านพุทธบริษัทโดยทั่วไป

อนึ่ง บันทึกพุทธประวัติเล่ม ๓ นี้ สำเร็จเรียบร้อย
สมบูรณ์ลง ก็โดยอาศัยน้ำพักน้ำแรงและเมตตาจิตของพระ
เดชพระคุณท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (วิน
ธมฺมसारมหาเถร ป.ธ. ๙) เจ้าอาวาสวัดราชผาติการาม แม่
กองธรรมสนามหลวง กรรมการมหาเถรสมาคม ซึ่งได้กรุณา
ตรวจตราแก้ไขข้อบกพร่องตลอดถึงสำนวนโวหารบางตอนให้
สละสลวยขึ้น จึงขอกราบขอบพระคุณไว้ในโอกาสนี้ด้วย

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด

(บุญชู โรจนเสถียร)

กรรมการผู้จัดการใหญ่

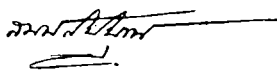
๒ เมษายน ๒๕๒๒

คำปรารภ

บันทึกพุทธประวัติ เล่ม ๓ นี้ มีเนื้อความต่อเนื่องมาจากเล่ม ๑ และเล่ม ๒ กล่าวคือ ในเล่ม ๑ มีบทที่ ๑ ถึงบทที่ ๘ ในเล่ม ๒ มีบทที่ ๙ ถึงบทที่ ๑๒ ในเล่ม ๓ นี้มีบทที่ ๑๓ ถึงบทที่ ๑๖ เป็นจบเรื่อง

โดยเฉพาะในเล่ม ๓ นี้ มีเรื่องราวที่กล่าวถึงพระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนามากเรื่อง ล้วนเป็นธรรมะที่ควรรู้ ควรศึกษาและควรนำไปปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง จะช่วยแก้ปัญหาชีวิตประจำวันเป็นอย่างดี ผู้ศึกษาจะซาบซึ้งในน้ำพระทัยของพระพุทธองค์ ที่ทรงอดทนต่อทุกขเวทนา เปี่ยมไปด้วยพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ ทั้งจะได้ทราบถึงภูมิศาสตร์ของชนชาติชาวชมพูทวีปในครั้งพุทธกาล และความมหัศจรรย์ของพระพุทธศาสนาหลายประการ ขอให้ท่านศึกษาพิจารณาทบทวนไปตามลำดับบท แล้วนำไปเป็นข้อปฏิบัติจักกำจัดความโลภ ความโกรธ ความหลง ลงได้มาก นั่นคือประโยชน์อันสูงสุดอันท่านจะพึงได้รับจากหนังสือเล่มนี้

สำหรับข้าพเจ้าผู้บันทึก ขอตั้งความปรารถนาว่า ด้วย
อำนาจแห่งกุศลวิทยาทานนี้ ขอให้ข้าพเจ้าได้เข้าใกล้พระ
อรหันต์ขอให้ได้ฟังธรรมจากท่านและขอให้ได้บรรลุอมตธรรม
ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในอนาคตกาลอันใกล้
ไม่ไกลนี้เทอญ

Abh.

(วิจิตร สมบัติบริบูรณ์)

๒ เมษายน ๒๕๒๒

บทที่ ๑๓

ลำดับสถานที่ทรงจำพรรษา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระอนุตร
สัมมาสัมโพธิญาณแล้ว เมื่อพระชนมพรรษาได้ ๓๕ พระวัสสา
ก็ทรงบำเพ็ญพรตประโชชน์โปรดเวไนยสัตว์เป็นลำดับ โดย
เสด็จจำพรรษา ณ สถานที่ต่าง ๆ ดังนี้

พรรษาแรก ทรงจำพรรษา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน
แขวงเมืองพาราณสี

พรรษาที่ ๒ ที่ ๓ และที่ ๔ ทรงจำพรรษา ณ พระ
เวฬุวนารามมหาวิหาร แขวงกรุงราชคฤห์ รวม ๓ พรรษา

พรรษาที่ ๕ ทรงจำพรรษา ณ ภูฏาคารศาลา ป่า
มหาวัน ใกล้พระนครไพศาลี

พรรษาที่ ๖ ทรงจำพรรษา ณ มกุฏบวรพต

พรรษาที่ ๗ เสด็จไปทรงจำพรรษา ณ ป่ามฤคัมพล
ศิลาอาสน์ ภายใต้มันปาริชาติในดาวดึงส์เทวโลก

พรรษาที่ ๘ ทรงจำพรรษา ณ เกสกลาวน ป่าไม้
สี่เสียด ใกล้กรุงสุสมารคีรี ในภักครรัฐ

พรรษาที่ ๙ ทรงจำพรรษา ณ ปาฬิไลยกวัน แขวง
กรุงโกสัมพี

พรรษาที่ ๑๐ ทรงจำพรรษา ณ บ้านนาพายพราหมณ์

พรรษาที่ ๑๑ ทรงจำพรรษา ณ ภายไตร่มไม้รูปจิมน์
ไม้สะเคา อันเป็นรุกขวิมานของนเพรยักษ์ ไกล์พระนคร
เวรัญชา ตามคำอาราธนาของเวรัญชพราหมณ์

พรรษาที่ ๑๒ ทรงจำพรรษา ณ ปาฬิยบรรพต

พรรษาที่ ๑๓ ทรงจำพรรษา ณ พระเชตวันมมหาวิหาร
พระนครสาวัตถี

พรรษาที่ ๑๔ ทรงจำพรรษา ณ นิโครธารามมหาวิหาร
พระนครกบิลพัสดุ์

พรรษาที่ ๑๕ ทรงจำพรรษา ณ อักกาพวเจติย์ ไกล์
อาพวินคร ภายหลังจากทรงทรมานอาพวกยักษ์ให้สิ้นพยศ
แล้ว

พรรษาที่ ๑๖ ที่ ๑๗ ที่ ๑๘ เสด็จกลับไปทรงจำ
พรรษา ณ เวฬุวันมมหาวิหาร กรุงราชคฤห์

พรรษาที่ ๑๙ ถึงพรรษาที่ ๔๔ รวม ๒๕ พรรษา ทรง
จำพรรษา ณ พระเชตวันมมหาวิหารและบุพพารามวิหาร เมือง
สาวัตถีสลับกัน คือ ประทับที่พระเชตวันมมหาวิหาร ซึ่งอนาถ

ปิ่นทิกเศรฐฐีสว่างถวาย ๑๔ พรรษา ประทับที่บุพพาราม
วิหาร ซึ่งมีมหาอุบาสกวิสาขาสว่างถวาย ๖ พรรษา

ครั้นพรรษาที่ ๔๕ ซึ่งเป็นพรรษาสุดท้าย ทรงจำ
พรรษา ณ บ้านเวฬุคาม ใกล้เคียงพระนครไพสาลี

ในพรรษาที่ ๔๕ ซึ่งเป็นพรรษาสุดท้ายนั้น ทรง
ประชวรหนักครั้งหนึ่ง เกิดทุกขเวทนาใกล้มรณชนม์ พระ
องค์ทรงบำบัตโรคาพยาธิ นั้น ให้ระงับ ด้วย อธิวาสน ชนติคุณ
ครั้นออกพรรษา ทรงพิจารณาถึงภิกษุสงฆ์ทั้งปวงแล้ว ทรง
รับสั่งกับพระสารีบุตรว่า

“สารีบุตร ไม่ช้าแล้ว ตถาคตก็จะปรินิพพาน ตถาคต
จะไปพระนครสาวัตถีก่อน”

พระสารีบุตรรับพระบัญชาแล้ว สั่งพระสาวกทั้งหลาย
ให้เตรียมการตามเสด็จ พระศาสดาพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก
เสด็จไปประทับ ณ พระเชตวัน

พระสารีบุตรปรินิพพาน

ณ พระเชตวันนั้น วันหนึ่ง พระสารีบุตรนั่งสมาธิ
เข้าสู่วิมุตติผลสมาบัติ ครั้นออกจากสมาบัติแล้ว พิจารณา
อายุสังขารของตน ก็ทราบชัดว่า ยังดำรงชนมายุอยู่ได้อีก

เพียง๗วันเท่านั้น จึงดำริต่อไปว่า อาตมาจะไปปรินิพพานในสถานที่ใด พระราหุลเถระก็ไปปรินิพพานที่บ้นทุกัมพลศิลาอาสน์ ในดาวดึงส์เทวโลก พระอัญญาโกณฑัญญเถระก็ไปปรินิพพานที่สระฉัตถันต์ ในหิมวันตประเทศ

จากนั้น พระเถระเจ้าปรารภถึงมารดาว่า มารดาของอาตมานี้ ได้เป็นมารดาของพระอรหันต์ถึง ๗ องค์ ถึงกระนั้นก็ยังไม่วางใจในพระรัตนตรัย อุปนิสัยในมรรคผลจะมีอยู่บ้างหรือไม่หนอ ครั้นพิจารณาไปก็ทราบชัดว่า มารดามีอุปนิสัยแห่งพระโสตาบัน กว้ยพระธรรมเทศนาของอาตมาเอง และมหาชนก็จะพลอยได้มรรคผลไปด้วย กว้ยที่อาตมาจะไปปรินิพพานที่เรือนของมารดา ครั้นดำริแล้ว จึงเรียกพระจุนทะ ผู้เป็นน้องชายมาสั่งว่า

“จุนทะ เรามาไปเยี่ยมมารดา กันเถิด ท่านจงไปบอกภิกษุทั้งหลายด้วยว่า เรามีความประสงค์จะไปบ้านนาลันทา”

พระจุนทะเถระก็ออกไปบอกให้พระสงฆ์ทั้งปวงทราบ มีพระสงฆ์จำนวนมากขอติดตามพระเถระไปด้วย พระสารีบุตร จึงพาพระสงฆ์ เข้าเฝ้า พระศาสดา ณ พระคันธกุฎี กราบทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ ผู้ทรงพระภาคอันงาม บัดนี้ ชีวิตของข้าพระองค์ยังคงเหลืออยู่อีกเพียง ๗ วันเท่านั้น ข้าพระองค์ขอถวายบังคมลาปรินิพพานก่อน”

“สารีบุตร เธอจะไปปรินิพพานที่ไหน ?”

“ข้าพระองค์จะไปปรินิพพาน ณ ห้องที่ข้าพระองค์คลอด ในเคหะสถานเรือนมารคา พระเจ้าข้า”

“สารีบุตร เธอจงกำหนดกาละนั้นโดยควรเถิด” และรับสั่งต่อไปว่า

“สารีบุตร บรรดาภิกษุผู้น้องทั้งปวง จะพบเห็นพี่อย่างเธอ ต่อไปภายหน้าจะหาไม่ได้อีกแล้ว เธอจงแสดงธรรมแก่ภิกษุน้องๆ เพื่อเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงก่อนเถิด”

ลำดับนั้น พระเถระจึงสำแดงปาฏิหาริย์ เหาะขึ้นบนอากาศแล้วลงมาราบแทบพระยุคลบาทของพระศาสดาถึง ๓ ครั้ง แล้วทูลลาออกจากพระคันธกุฎี

สมเด็จพระผู้มีพระภาค เสด็จ ออกมาส่ง ถึงหน้า พระคันธกุฎี พระธรรมเสนาบถ์สารีบุตรทำประทักษิณ ๓ รอบ แล้วประคองอัญชลีกราบทูลว่า

“พระพุทธเจ้าข้า เมื่อหนึ่งอสงไขยแสนกัลป์ล่วงมาแล้ว ข้าพระองค์ได้หมอบลงแทบบาทมุลของพระพุทธเจ้า

พระนามว่า โอนมทัสสี ทั้งความปรารถนาขอพบพระองค์
ความปรารถนานั้นก็สำเร็จสมประสงค์ ตั้งแต่ได้พบพระองค์
เป็นครั้งแรก บัดนี้ เป็นการเห็นพระองค์ครั้งสุดท้ายแล้ว”

ทูลเพียงเท่านั้นแล้วก็ถวายนมัสการกราบลงที่พื้น ลูก
ขึ้นบ่ายหน้าออกจากพระเชศวนาราม

พระเถระเจ้าพาภิกษุบริวารผู้ติดตามไปด้วยความเคารพ
เดินทางไป ๗ วันก็ถึงบ้านนาสันทาแคว้นมคธ ในเวลาเย็น
ขณะพักอยู่ที่ร่มไทรใหญ่ใกล้ประตูบ้าน ได้เห็นอุปเวตฺถลน
ชายเดินออกมาจากบ้าน จึงเรียกหลนชายเข้ามาใกล้แล้ว
ถามว่า

“อุปเวตฺถ ยายของเธออยู่หรือไปไหน ?”

“อยู่ที่เรือน ช่อรับ”

“ถ้าเช่นนั้น เจ้าจงกลับไปบอกคุณยายว่า ขอห้องที่
สูงตลอดให้สูงพัก กับขอให้จัดที่สำหรับพระสงฆ์ที่ติดตามมา
นี้ได้อาศัยพักในคืนนี้ด้วย”

อุปเวตฺถรีบกลับเข้าบ้าน ไปบอกนางสารีพราหมณีผู้
เป็นยายด้วยความดีใจ

นางสารีพราหมณีคิดว่า

“อุปติส ลูกเรามาขอพักที่ห้องที่ตนตลอด เธอคง
จะเบื่อวช อาจมาสีก็ได้”

นางกึกแล้วก็ดีใจ จึงสั่งให้จัดแจงห้องและที่พักสงฆ์
ตามประสงค์ แล้วสั่งให้อุปเรวต์ออกไปอาราธนาพระเถระ
เข้ามาสู่เรือน

พระเถระพาพระสงฆ์เข้าสู่เรือนมารดา ให้ภิกษุพัก
อาศัยในสถานที่ยานอก ส่วนพระเถระเข้าพักในห้อง ใน
คืนนั้นเอง โรคอาพาธอันแรงกล้าได้เกิดแก่พระเถระถึงอาเจียน
เป็นโลหิต พระภิกษุเข้าไปถวายการปฏิบัตินำภาชนะอาเจียน
และภาชนะอาเจียมออกมาชำระผลัดเปลี่ยนอยู่เนื่องๆ

ส่วนนางพราหมณีเป็นทุกข์ใจ นั่งคอยดูอยู่นอกห้อง
ขณะนั้น มีคนแปลกหน้าต่างได้พากันมาเยี่ยมเยียน
พระเถระไม่ขาดสาย ขอโอกาสปฏิบัติพยาบาลพระเถระตาม
ลำดับกัน

แต่พระเถระได้ปฏิเสธความหวังดี ของ คนแปลกหน้า
เหล่านั้นเสียสิ้น โดยกล่าวกับคนเหล่านั้นว่า “ภิกษุผู้
ภิกขุปรุจของอาตมามีแล้ว ขอให้ท่านกลับไปเถิด”

นางพราหมณีเห็นคนแปลกหน้าไปมาไม่ขาด แม้จะ
ตักเตือนมีคำเพียงใดก็ตาม ซึ่งแต่ละคนก็มีวัตรมีโอภาสงดงาม
ยิ่งนัก ต่างเข้าไปหาพระเถระด้วยคารวะเป็นอันดี มีความ

สงสัยนักว่าเป็นใครมาจากไหนกัน จึงได้ตามพระจันทเถระ
บุตรชายคนเล็กว่า

“พ่อจันทะ อาการใช้ของอุปติส พี่ชายของพ่อ เป็น
อย่างไรบ้าง ?

“ยังพอทนได้อยู่ดอก แม่ ขณะนี้อาการใช้สงบแล้ว
ทั้งว่างคนเยี่ยม แม่จะเข้าไปหาสนทนากับพี่ใหญ่บ้างก็ได้”
พระจันทะตอบ

นางได้โอกาสจึงเข้าไปหาพระเถระ พลังถามว่า

“พ่ออุปติส คนที่มาเยี่ยมพ่อคนแรกนั้น เป็นใคร ?

“ท้าวจุลโลกบาล จ๊ะ แม่”

“พ่ออุปติส พ่อเป็นใหญ่กว่าท้าวจุลโลกบาลเสีย
หรือ ?

“ท้าวจุลโลกบาล ก็เหมือนกับคนบำรุงวัดนั้นแหละ
แม่”

“พ่ออุปติส แล้วคนที่เป็นที่สองเล่า เขาคือผู้ใด ?

“ท้าวโกสีย์ จ๊ะ แม่”

“พ่อยังสูงกว่าจอมเทพท้าวโกสีย์อีกหรือ ?

“ท้าวโกสีย์ก็เหมือนกับสามเณรนั้นแหละ เมื่อครั้ง
สมเด็จพระบรมครูเสด็จลงจากเทวโลก ที่ประตูเมืองสังกัส
สนคร ท้าวโกสีย์ยังถือบาตรนำเสด็จพระบรมครูของลูก”

“และเมื่อทำวโกสียกลับไปแล้ว แม่เห็นใครมาหาลูก
ที่หลังสุด ช่างมีรัศมีรุ่งเรืองยิ่งนัก ?

“ผู้นั้น คือทำวมหาพรหม จ๊ะ แม่”

“พ่ออุปติส ลูกยังเป็นใหญ่เหนือกว่าทำวมหาพรหม
อีกหรือ ?

ทำวมหาพรหมองค์นี้แหละแม่ ในวันที่พระศาสดา
ประสูติ ก็ลงมาคอยปรนนิบัติ และวันที่พระพุทธรองค์เสด็จ
ลงจากเทวโลกที่เมืองสังกัสสนคร ก็ได้เป็นผู้กั้นเศวตฉัตร
ถวายพระศาสดา”

นางพราหมณีได้ฟังดังนั้น เกิดปีติเลื่อมใสในพระ
ศาสดา และเมื่อพระธรรมเสนาบตีแสดงธรรมพรรณนาพระ
พุทธรูปรัตนอีกครั้ง ก็ได้ตั้งอยู่ในโศคาปัตติผล สมถ
ความปรารถนาที่พระเถระตั้งใจมาสนองคุณมารดาทุกประการ

ครั้นนางพราหมณีออกไปแล้ว ในเวลาใกล้รุ่ง พระ
เถระเรียกให้พระสงฆ์มาประชุมพร้อมกัน กล่าวว่า

“ตลอดเวลา ๔๔ พรรษาที่ข้าพเจ้าและท่านทั้งหลาย
ได้อยู่ร่วมธรรมวินัยกันมา หากกรรมใดไม่เป็นที่ชอบใจท่าน
ทั้งหลาย ขอได้อคโโทษแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด”

“ข้าแต่พระเถระเจ้า ตลอดเวลาที่พวกข้าพเจ้าคิด
ตามพระเถระมา ไม่เคยมีกรรมใดที่ไม่เป็นที่ชอบใจของ

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตรงกันข้าม หากพวกข้าพเจ้าทั้งหลายพึงมีความประมาทพลาดพลั้งในพระเถระแล้ว ขอพระเถระได้กรุณาอดโทษแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วยเถิด”

พอได้เวลาอรุณ แสงเงินยังไม่ทันสิ้นหาย แสงทองกำลังเริ่มส่องเป็นเรื่องราว พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร อัครสาวกฝ่ายขวาของพระบรมศาสดาก็ดำขันธปรินิพพาน ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์บริวาร ในเกศสถานของมารดา ในวาระแห่งปฐมมีแห่งกัตติกมาส เพ็ญเดือน ๑๒ ก่อนพระบรมสัทจะเสด็จดับขันธปรินิพพานเพียง ๖ เดือน

เมื่อสำเร็จเสร็จสิ้นจากการ ถวายเพลิง สรีระ ของพระมหาเถระตามประเพณีนิยมแล้ว พระจุณทเถระได้รวบรวมอัฐิธาตุ และเก็บบาตรจีวรของพระมหาเถระเดินทางมาสู่พระเชตวันมหาวิหาร นำไปถวายพระบรมศาสดาจารย์

พระศาสดาทรงรับอัฐิธาตุแล้ว ตรัสสรรเสริญคุณของพระสารีบุตรเป็นอันมาก แล้วโปรดให้ก่อพระเจดีย์บรรจุพระธาตุไว้ที่พระเชตวันาราม ครั้นสำเร็จกิจทั้งปวงแล้ว ทรงพาภิกษุสงฆ์เสด็จจาริกไปประทับ ณ พระเวฬุวันาราม กรุงราชคฤห์

พระมหาโมคคัลลานปรินิพพาน

ครั้งนั้น พระมหาโมคคัลลანะ อัครสาวกฝ่ายซ้าย ได้พักอาศัยอยู่ที่กาฬศิลาประเทศ เขตมคธชนบท พวกเดียรธีย์ ได้ปรึกษาหารือกันว่า

“พระมหาโมคคัลลანะ เป็นผู้มีความสามารถ สามารถ ไปนรกและสวรรค์ได้ตามปรารถนา นำข่าวสารมาบอกกล่าวแก่ ญาติมิตรของผู้ล่วงลับไปแล้ว ทำให้บิดามารดาและญาติมิตร ของผู้ล่วงลับเหล่านั้นเสื่อมใสศรัทธา พวกนักอุปถัมภ์บำรุงพระ พุทธศาสนาโดยอเนกประการ หากไม่มีพระมหาโมคคัลลანะ แล้ว พระสมณโคตมกับพระสงฆ์สาวกก็ไม่อาจยึดเหนี่ยวน้ำใจ และสร้างศรัทธาแก่ประชาชนได้เลย พวกเราต้องเสื่อมจาก ลาภสักการะเพราะพระเถระรูปนี้ ตราบใดที่พระเถระรูปนี้ยังมีชีวิตอยู่ พวกเราก็จะหมดโอกาสสร้างชื่อเสียง ลาภผลก็จะ เสื่อมอยู่อย่างนี้เรื่อยไป เรามาหาอุบายฆ่าพระเถระรูปนี้กันเถิด”

ครั้นแล้ว เดียรธีย์เหล่านั้นก็ได้เรียไรทวัชปินจาก อุปัฏฐากของตน ได้ทวัชปินจำนวนหนึ่งแล้วจึงนำไปจ้างโจรให้ ฆ่าพระเถระ พวกโจรได้ทวัชปินแล้วก็พากันไปล้อมจับพระ เถระอยู่ถึง ๒ เดือน ก็ไม่เป็นผลสำเร็จเพราะพระเถระทำ

ปาฏิหาริย์หนีไปได้ทุกครั้ง ครั้นถึงเดือนที่ ๓ พระเถระพิจารณาเห็นกรรมของตนในชาติก่อนที่ล่วงบิดามารดาผู้ตบอดทั้ง ๒ ข้างไปทุบตีในกลางป่า เพราะหลงกลมายาเชื่อคำหลอกลวงของภรรยาผู้กาฬี จึงได้ปลงใจว่าตนควรรับสนองกรรมนั้น พระเถระจึงยอมให้โจรจับตามความประสงค์ พวกโจรจับพระเถระไปทุบตีจนกระดูกแตก ครั้นเห็นว่าพระเถระไม่มีโอกาสจะกลับฟื้นคืนชีพได้แล้ว ก็นำสรีระไปทิ้งไว้ในที่แห่งหนึ่งแล้วหลบหนีไป

พระมหาโมคคัลลานะได้สติดำริว่า ถึงเวลาที่เราจะปรินิพพานแล้ว ควรจะได้ไปอำลาพระบรมศาสดาก่อน จึงเยียวยาสรีระด้วยกำลัง ฌานแล้วเหาะไปเฝ้าสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ เวฬุวนาราม กราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ขอถวายบังคมลาปรินิพพาน พระเจ้าข้า”

“โมคคัลลานะ เธอจะปรินิพพานแล้วหรือ ?

“พระเจ้าข้า ข้าพระองค์จะปรินิพพานในวันนี้”

“เธอจะไปปรินิพพานที่ไหน ?

“ที่กาฬศิลาประเทศ พระเจ้าข้า”

“ถ้าเช่นนั้น เธอจงแสดงธรรมแก่ตถาคตก่อน เพราะการที่จะได้เห็นพระสาวกอย่างเธอ ต่อไปจะไม่มีอีกแล้ว”

พระเถระจึงแสดงปาฏิหาริย์ เหาะขึ้นบนนภาภาสแล้ว
ลงมาราบพระบาทพระศาสดา เช่นเดียวกับพระสารีบุตร
แสดงธรรมแล้ว ทูลลาไปยังกาฬศิลาประเทศ ปรีณิพพานใน
วันนั้น ซึ่งตรงกับวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ หลังจากพระสารี
บุตรปรีณิพพานแล้ว ๑๕ วัน

พระศาสดาเสด็จไปเป็นประธานจุดเพลิงสรีระศพพระ
เถระ แล้วโปรดให้เก็บอัฐิธาตุพาไปบรรจุเจดีย์ไว้ใกล้ซุ้ม
ประตูพระเชตวันาราม เมืองสาวัตถี

ทรงปรารภขราธรรม

วันหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์
ซึ่งปูลาด ณ ร่มเงาแห่งพระวิหาร พระอนนทฺ์เข้าไปเฝ้าถวาย
อภิวาทแล้วกราบทูลว่า

“ข้าพระองค์ได้เห็นความผาสุกแห่ง พระผู้มีพระภาค
เจ้าแล้ว ความทนทานอดกลั้นของพระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์
ได้เห็นแล้ว เมื่อได้เห็นพระองค์ประจวร กายของข้าพระองค์
ประหนึ่งจะอมระงมไปด้วย แม้ทิศานุทิศก็มีตมณไม่ปรากฏ
แก่ข้าพระองค์ แม้ธรรมทั้งหลายก็ไม่สว่างแจ่มแจ้งแก่จิต
เพราะมาวิตกว่าพึงถึงความใช้ที่พระองค์ประจวรนั้น แต่ยังมี

ใจอยู่น้อยหนึ่งว่า พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรารภภิกษุสงฆ์ แล้วตรัสพุทธวจนะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงใดแล้ว พระองค์ก็ยังจักไม่เสด็จปรินิพพานก่อน ข้าพระองค์ยังมีความดีใจอยู่น้อยหนึ่ง ฉะนี้”

“ดูก่อนอานนท์ ภิกษุสงฆ์ยังจะมาหวังอะไรในเราเล่า ธรรมที่ตถาคตแสดงแล้วทั้งปวง ตถาคตแสดงโดยเปิดเผย ไม่มีภายในภายนอก ไม่มีปกปิดความสำคัญใดๆ เลย ตถาคตเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย มีจิตบริสุทธิ์ พ้นจากตัณหาและกิฏฐิทั่วยุประการทั้งปวง ข้อลึกลับซึ่งจะต้องปกปิดซ่อนบังไว้ เพื่อไว้แสดงเฉพาะพระสาวกบางรูปบางเหล่าไม่ทั่วไปก็ดี หรือจะเก็บไว้แสดงให้สาวกทราบในอวสานกาลสุดท้ายก็ดี ข้อนั้นมิได้มีแก่ตถาคตเลย”

“ดูก่อนอานนท์ ผู้ใดยังมีฉันทะอาลัยอยู่ว่า จักรักษาภิกษุสงฆ์ ผู้นั้นแลพึงปรารภภิกษุสงฆ์แล้วกล่าวคำอันใดอันหนึ่ง แสดงความห่วงใย ความรำพึงเช่นนั้นนั้นก็มิได้มีแก่ตถาคตเลย”

“ดูก่อนอานนท์ บัดนี้ ตถาคตผ่านวัยมามีอายุถึง ๘๐ ปีแล้ว กายของตถาคตปรากฏประหนึ่งเกวียนชำรุดที่ซ่อมแซมไว้ด้วยไม้ไผ่ พออาศัยใช้งานได้บ้าง ตถาคตก็เช่นเดียวกัน ได้

อาศัยสมาธิภาวนาอุปถัมภ์เข้าคำจุนไว้ จึงมีความผาสุกสบาย
พอเป็นไป”

“ดูก่อนอานนท์ สมาธิภาวนาเป็นเหตุให้กายมีความ
ผาสุกได้ ท่านทั้งหลายจงอาศัยตนของตนเป็นที่พึ่งในทุก
อิริยาบถเถิด บุคคลอื่นหรือสิ่งอื่นจักเป็นที่พึ่งไม่มีเลย”

พระองค์ทรงแสดงธรรมปรารภความชรา และเตือน
ให้พึ่งตนเองโดยมิให้ประมาท ด้วยประการฉะนี้

วันรุ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปบิณฑบาตใน
กรุงสาวัตถี ครั้นเสร็จจกัตตกิจแล้ว ก็เสด็จไปเมืองไพสาลี
พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูป ประทับที่กุฎาคารศาลา ป่า
มหาวัน

ครั้นรุ่งเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์
สาวก เสด็จเข้าไปบิณฑบาต ณ เมืองไพสาลีแล้วเสด็จออกจาก
พระนคร ขณะประทับยืนอยู่หน้าประตูเมืองไพสาลีนั่น ทรง
เยื้องพระกาย ผันพระพักตร์มาทอดพระเนตรเมืองไพสาลีเป็น
ครั้งสุดท้าย รับสั่งแก่พระอานนท์ว่า

“อานนท์ การเห็นเมืองไพสาลีของตถาคตครั้งนี้ เป็น
การเห็นครั้งสุดท้ายแล้ว”

ดังนี้แล้ว เสด็จไปยังกฎการศาลา ทรงทำกตติย
 ต่อไป สถานที่ประทับยืนมองเมืองไพสาลีนั้นเรียกว่า “นาคาว
 โลกเจดีย์”

ทรงทำนิมิตโอกาส

ครั้นเวลาปัจฉิมกตตะวันตกน้อย รับสั่งให้พระอานนท์
 ถือผ้าสีทณะสำหรับรองนั่ง เสด็จไปยังป่าवालเจดีย์ เพื่อ
 สำราญพระอิริยาบถ พระอานนท์ปูลาดผ้าสีทณะถวาย ณ ภาย
 ไตรัมพพฤกษา พระองค์ประทับนั่งแล้ว พระอานนท์เข้าไป
 ถวายบังคม ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พระผู้มี พระภาคทรงประสงค์จะ ให้พระอานนท์ทูล
 อารานา เพื่อให้ดำรงอายุอยู่กับปีหนึ่ง หรือเกินกว่านั้น จึง
 รับสั่งว่า

“อานนท์ เมืองไพสาลีนี้ เป็นรมณีสถานทุกตำบล
 ทั้งป่าवालเจดีย์และโคตมเจดีย์ ถ้าบุคคลใดได้เจริญอิทธิบาท
 ธรรม ๔ ประการ และมีความปรารถนาจะให้อายุดำรงอยู่ตลอด
 กับปีหนึ่งหรือเกินกว่านั้นบุคคลผู้นั้นก็สามารถจะมีอายุยืนอยู่
 ได้ดังปรารถนา”

พระอานนท์ แม้ได้สดับแล้ว ก็มีทราบบพระพุทธร
 ประสงค์ จึงมิได้กราบทูลอารานา แม้พระศาสดาจะตรัสว่า

อยู่ถึง ๓ ครั้ง พระอานนท์ก็ไม่สามารถจะรู้ความตามพระพุทธ
ประสงค์ เหตุเพราะมารตลใจทำให้รู้ไม่ทัน จึงมิได้ทูล
อาราธนา

ดังนั้น พระศาสดาจึงขับพระอานนท์เสียจากที่นั้น
โดยตรัสว่า

“อานนท์ เธอจงไปนั่งยังวิเวกสถานเจริญฌานสมาบัติ
โดยควรเถิด”

พระอานนท์จึงถวายบังคมออกไปนั่งอยู่ ณ รมไม้แห่ง
หนึ่ง ไม่ห่างไกลจากพระโลกนาถ

ทรงปลงอายุสังขาร

ครั้นพระอานนท์หลีกไปแล้วไม่นาน พญาวสวัตีมาร
ได้โอกาสเข้าเฝ้า ได้ทูลอาราธนาปรารภถึงความหลัง ครั้งแรก
ตรัสรู้ เมื่อประทับอยู่ ณ รมไม้ชบาลนิโครธว่า ครั้งนั้น ได้
ทูลอาราธนาให้เสด็จปรินิพพานแล้วครั้งหนึ่ง แต่พระองค์ทรง
ห้ามว่า ตราบใด บริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา
ของพระองค์ยังไม่เจริญมั่นคงดี ศาสนธรรมยังไม่แผ่ไพศาล
ไปทั่วโลกธาตุ ตราบนั้น พระองค์จะยังไม่เสด็จปรินิพพาน
ก่อน ข้าแต่พระผู้มีพระภาค บัดนี้ บริษัท ๔ ของพระองค์

ได้เจริญแพร่หลายแล้ว ศาสนาได้ดำรงมั่นคงเป็นหลักฐาน
สมดังมโนปณิธานแล้ว ขออาราธนาพระองค์เสด็จปรินิพพาน
เถิด บัดนี้ เป็นกาลที่จะเสด็จปรินิพพานแห่งพระผู้มีพระภาค
แล้ว”

“ดูก่อนมารผู้มีบาป ท่านจงมีความชวนชวายน้อยเถิด
อย่าพยายามกัณธชวนชวายเป็นมากไปกว่านี้เลย ตถาคตจัก
ปรินิพพานในไม่ช้านี้แล้ว กำหนดกาลเช่นนั้นล่วงไปอีก ๓ เดือน
ตถาคตจักปรินิพพาน”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้แล้ว พญามารก็หลีกไป
พระคำรัสของพระองค์นั้นเรียกว่าทรงปลงอายุสังขาร

เหตุแผ่นดินไหว ๘ ประการ

วันนั้น ตรงกับวันมาฆปุรณมี ดิถีเพ็ญเดือน ๓
สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงกำหนดพระสติมั่น ทรงปลงชน
มายุสังขารดังกล่าวแล้ว ก็เกิดมหัศจรรย์บังเกิด แผ่น
พสุธาธรกับบันลือลั่นกัมปนาทหวั่นไหว ทั้งกลองทิพย์ใน
อากาศกับบันลือลั่น น่าสะพึงกลัวยิ่งนัก

พระอานนท์ได้เห็นเหตุอัศจรรย์เกิดขึ้นเช่นนั้น ก็มี
ความสงสัย จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าทูลถามถึงมูลเหตุ
ที่ทำให้แผ่นดินไหว ซึ่งพระบรมศาสดาตรัสบอกว่า

ห้องสมุดวัดเขาบางทราย ๑๕

“อานนท์ แผ่นดินไหวใหญ่ด้วยเหตุ ๘ ประการ คือ
๐๐๑๔๐

เลขเรียก ๐๑ ๖-๒ ๑๕๖๒

๑. ลมกำเริบ
๒. ท่านผู้มีฤทธิ์บันดาล
๓. พระโพธิสัตว์จุติจากกุสิตลงสู่พระกรรม
๔. พระโพธิสัตว์ประสูติจากกรรมมารดา
๕. พระตถาคตเจ้าตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ
๖. พระตถาคตเจ้าแสดงธรรมจกัปปวัตนสูตร
๗. พระตถาคตเจ้าปลงอายุสังขาร
๘. พระตถาคตเจ้าเสด็จปรินิพพานด้วยอนุปาทิสเส

นิพพานธาตุ

“อานนท์ เหตุ ๘ ประการนี้แล แต่ละครั้ง ย่อมทำให้แผ่นดินไหวใหญ่ได้”

“ดูก่อนอานนท์ พญามารได้มาหาตถาคต อาราธนาให้ตถาคตปรินิพพาน และบัดนี้ ตถาคตได้รับอาราธนาของพญามารแล้ว จึงได้ปลงอายุสังขาร กำหนดกาลอีก ๓ เดือน ตถาคตก็จะปรินิพพาน แผ่นดินจึงได้ไหวเพราะเหตุนี้

ครั้นพระอานนท์ได้สดับดังนั้น ได้สทิตระลึก จึงกราบ

ทูลว่า

“ขอพระผู้มีพระภาค จงดำรงชนมายุตลอดกัปหนึ่ง
เกิด เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์
สัตว์โลก เพื่อประโยชน์สุขแก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย”

“อย่าเลย อานนท์ เธออย่าได้วิงวอนตถาคตเลย บัดนี้
มิใช่กาลที่เธอจะวิงวอนตถาคตเสียแล้ว”

แม้พระศาสดาจะตรัสห้าม พระอานนท์ก็ยังทูลวิงวอน
อยู่ถึง ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง พระองค์จึงตรัสถามว่า

“อานนท์ เธอยังเชื่อปัญญาความตรัสรู้ของตถาคตอยู่
หรือ ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เชื่อ”

“อานนท์ ถ้าเธอเชื่อ เหตุไฉนจึงมาแค้นได้ตถาคต
อยู่ถึง ๓ ครั้งเล่า ?

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ได้สดับรับรู้มา
จากพระองค์ว่า อิทธิบาทธรรม ๔ ประการ ท่านผู้ใดผู้หนึ่ง
เจริญทำให้มาก ทำให้ชำนาญดีแล้ว ถ้าท่านผู้นั้นประสงค์
จะดำรงชนมายุอยู่ ก็จะสามารถได้ถึงกัปหนึ่ง หรือเกินกว่านั้น ก็
อิทธิบาทธรรมทั้ง ๔ ประการนั้น พระตถาคตเจ้าได้เจริญ
ชำนาญดีเยี่ยมแล้ว หากพระองค์ทรงประสงค์จะดำรงพระชน
มายุอยู่ ก็จะสามารถได้ถึงกัปหนึ่ง หรือเกินกว่าได้ เพราะ
เหตุนี้ ข้าพระองค์จึงได้กราบทูลวิงวอนอาราธนาถึง ๓ ครั้ง”

“อานนท์ เธอเชื่ออยู่หรือว่า อิทธิบาทภาวนาจะมี
อานุภาพเช่นนั้น ?

“เชื่อ พระเจ้าข้า”

เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร เมื่อตถาคตทำนิมิต
โอภาสอันชัด แต่อานนท์ไม่สามารถจะรู้ได้ จึงไม่ได้วิงวอน
อาราธนาตถาคต ในเวลาควรจะอาราธนา เป็นความผิดของ
อานนท์ผู้เดียว

“อานนท์ หากเธอรู้ทันในคราวนั้น และอาราธนา
ตถาคตไซ้ร้ ตถาคตก็จะพึงห้ามเพียง 2 ครั้ง ครั้นวาระที่ ๓
ตถาคตก็จะรับคำวิงวอนอาราธนานั้น ก็เมื่ออานนท์ไม่วิงวอน
อาราธนาในเวลานั้น ก็เป็นความผิดพลาดของอานนท์ผู้เดียว”

“อานนท์ ความจริง นิมิตโอภาสนั้น ตถาคตเคย
แสดงให้ปรากฏแก่เธอมาแล้วถึง ๑๖ ครั้ง ในสถานที่ ๑๖ ตำบล
คือ ในกรุงราชคฤห์ ๑๐ ตำบล และที่เมืองไพสาลี ๖ ตำบล

ในกรุงราชคฤห์ ๑๐ ตำบลนั้น คือ

๑. ที่ภูเขากิษฌณภู
๒. ที่โคตมนิโครธ
๓. ที่เหวสำหรับทิ้งโจร
๔. ที่ถ้ำสัตตบรรณคูลา ข้างเวภารบรรพต

๕. ที่กาฬศิลา ข้างอิสริยยศบรรพต
๖. ที่เงื่อมสปีโสณทิกา ณ สัตวัน
๗. ที่ทโปทาราม
๘. ที่เวฬุวนาราม
๙. ที่ชีวกัมพวนาราม
๑๐. ที่มัททกุจฉิมิคทายวัน

ในเมืองไพสาลี ๖ ตำบล คือ

๑. ที่อุเทนเจตีย์
๒. ที่โคตมเจตีย์
๓. ที่สัตถัมพเจตีย์
๔. ที่พหูปัตตเจตีย์
๕. ที่สารันทเจตีย์
๖. ที่ปาวาลเจตีย์ คือที่นี่ เป็นตำบลสุดท้าย”

“อานนท์ ในสถานที่ทั้ง ๑๖ ตำบลนั้น เป็นโอกาสที่
 ควรวิงวอนอาราธนาตถาคต แต่อานนท์ก็ไม่ได้อาราธนา หาก
 อานนท์อาราธนา ตถาคตก็จะห้ามเสียเพียง ๒ ครั้ง ครั้งที่ ๓
 จึงจะรับอาราธนา แต่เพราะอานนท์ไม่รู้จึงมิได้อาราธนาปล่อย
 ให้เวลาล่วงเลยมา ชื่อนั้นเป็นความผิดของอานนท์ผู้เดียว”

“อานนท์ ตถาคตได้บอกมาแต่เดิมแล้วมิใช่หรือว่า
บรรดาสัตว์สังขารที่รักใคร่เจริญใจทั้งปวง ย่อมพลัดพราก
จากไปเป็นอย่างอื่นสิ้น ไม่คงทนถาวรอยู่ได้ตามใจประสงค์
จะหาสิ่งเที่ยงแท้ถาวรยั่งยืนในสังขารได้ที่ไหน ทุกสิ่งที่ปัจจัย
ปรุงแต่งขึ้น ย่อมสลายไปเป็นธรรมดา การที่จะรำร้องเรียก
หาว่า ขอสิ่งนั้นจงอย่าได้ฉิบหายไปเลย นั้นย่อมไม่เป็นฐานะ
ที่จะเป็นได้เลย”

“อานนท์ สิ่งใดที่ตถาคตได้สละแล้ว คายแล้ว ปล่อย
แล้ว ละแล้ว วางแล้ว การที่จะกลับรับคืนสิ่งนั้นมาไว้อีก
เพราะเหตุแห่งชีวิต ไม่เป็นฐานะที่จะมีขึ้นได้เลย”

“อานนท์ ทั้งคนหนุ่ม คนแก่ คนโง่ คนฉลาด คนจน
คนมี ล้วนมีความตายเป็นที่ไปในเบื้องหน้าทั้งสิ้น เหมือน
ภาชนะดิน แม้จะเล็ก ใหญ่ ดิบ สุก ประการใด ก็ล้วนมี
ความแตกทำลายเป็นที่สุดเหมือนกันหมด”

“อานนท์ สังขารทั้งหลายมีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา
มีความเกิดขึ้นในเบื้องต้น มีความแปรปรวนในท่ามกลาง มี
ความแตกดับสลายลงในที่สุด พระนิพพานเป็นคุณาทรังกับ
ความเกิด ความแก่ และความตาย เป็นเอกันตสุขหาสิ่งเสมอ
มิได้”

“อาณนท ้วยของตถาคตล่วงเข้าถึงความชราแล้ว ชีวิตของตถาคตเหลืออยู่น้อยแล้ว ไม่ช้าก็จะละท่านทั้งปวงไป ท่านทั้งหลายจงมีสติ อย่าได้ประมาท พยายามทำที่พึงแก้ตน จงมากอยู่ด้วยการเจริญสมณธรรมเป็นอันดีเถิด ผู้ใดมันอยู่ในอุปมาทธรรม รักษาธรรมวินัยนี้ให้บริสุทธิ์ด้วยดี ผู้นั้นจักจะได้ซึ่งชาติสงสาร ถึงฝั่งแห่งนิพพาน อันเป็นที่สุคแห่งวิมุตตทุกข์”

ประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสดังนั้นแล้ว ก็เสด็จพุทธดำเนินไปยังกุฎาคารศาลา ป่ามหาวัน ดำรัสสั่งให้พระอาณนท เรียกประชุมสงฆ์ บรรดาที่อาศัยอยู่ในเมืองไพสาลี ให้มาพร้อมกัน ณ อุปัฏฐานศาลาโรงฉัน เมื่อภิกษุมาพร้อมกันแล้ว เสด็จไปประทับนั่งบนพุทธอาสน์ ประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ด้วยอภิญญาเทศิตธรรมว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เหตุใดท่านทั้งหลายมีความปรารถนาให้เราตั้งอยู่นาน เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เหตุนี้ธรรมทั้งหลายที่เราได้แสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ท่านทั้งหลายพึงเรียนให้ดี พึงสั่งเสพเจริญให้มากในสันดานเถิด

จักเป็นเหตุให้พรหมจรรย์ตั้งอยู่ได้นานไม่เสื่อมสูญ ธรรม
ทั้งหลายที่เราแสดงด้วยปัญญาอันยิ่งนั้น คือ สติปัฏฐาน ๔
สัมมปปีธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗
มรรคมีองค์ ๘ ธรรมเหล่านี้ชื่ออภิญญาเทสิตธรรม ท่านทั้ง
หลายพึงเรียนให้ดี ส่องเสพเจริญทำให้มากในสันดานเถิด”

“ภิกษุทั้งหลาย เราเตือนท่านทั้งหลาย สังฆารทั้ง
หลายมีความเสื่อมเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังประโยชน์
ตนประโยชน์ผู้อื่นให้ถึงพร้อมบริบูรณ์ด้วยความ ไม่ประมาท
เถิด”

พระผู้มีพระภาค ประทานโอวาทเตือนภิกษุทั้งหลาย
ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ด้วยประการฉะนี้.

เสด็จบ้านภักขุคาม

พระผู้มีพระภาค ประทานโอวาทแก่ภิกษุทั้งหลาย
แล้ว พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จไปบ้านภักขุคาม ประทับอยู่
ณบ้านภักขุคามนั้น ครั้นแสดงอริยธรรม คือ ศีล สมาธิ ปัญญา
และวิมุตติ แล้วทรงแสดงอาณิสสว่า

“ศีลเป็นที่ตั้งอันใหญ่แห่งคุณพิเศษเบื้องต้น ประหนึ่ง
แผ่นดินเป็นที่ตั้งอาศัยทำกิจการที่จะพึงทำด้วยเรี่ยวแรง ฉะนั้น

เมื่อศีลบริบูรณ์ด้วยคือบรมสมาธิแล้ว สมาธิก็มีผลมีอานิสงส์ใหญ่ยิ่ง เมื่อสมาธิได้บรมปัญญาเล่าปัญญาก็มีผลใหญ่หลวง เมื่อปัญญาบรมจิตแล้ว จิตก็ถึงวิมุตติหลุดพ้นพิเศษจากอาสวะทั้งหลาย คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ สิกขาทั้ง ๓ เป็นปฏิปทาแห่งวิมุตติ วิมุตติเป็นแก่นแห่งพระธรรมวินัย สาวกจะบรรลุวิมุตตินั้นได้ ก็ด้วยทำให้บริบูรณ์ในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นแล”

ทรงรับบิณฑบาตครั้งสุดท้าย

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จไปยังบ้านหัตถิคาม บ้านอัมพคาม บ้านขัมพูคามและเมืองโกคนคร โดยลำดับ ประทับอยู่ ณ อานนทเจดีย์ เขตโกคนคร ทรัสเทศนามหาประเทศ ๔ มีใจความว่า สิ่งใดเป็นธรรมเป็นวินัย สิ่งนั้นเป็นสัตตกุศล คือ คำสอนของพระศาสดา สิ่งใดไม่ใช่ธรรมไม่ใช่วินัยสิ่งนั้นไม่ใช่สัตตกุศล คือ มิใช่คำสอนของพระศาสดา ดังนี้

เมื่อพระองค์ประทับอยู่ ณ โกคนครตามสมควรแก่พระอริยาศัยแล้ว กาลเวลาล่วงไปใกล้กำหนดครบ ๓ เดือน นับแต่วันปลงอายุสังขาร จึงเสด็จไปยังเมืองปาวานคร ประทับ

อยู่ ณ อัมพวันปามะม่วงของนายจุนทะ กัมมารบุตร บุตร
นายช่างทอง ใกล้เมืองปาวานครนั้น

ครั้งนั้น นายจุนทะ ได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาค
เสด็จมาประทับในสวนของตน ก็มีความยินดีเข้าไปเฝ้าพระผู้
มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ นมัสการแล้วนั่งอยู่ สมเด็จพระ
บรมครูแสดงพระธรรมเทศนาโปรดนายจุนทะให้ชื่นชมโสมนัส
จนบรรลุโสดาปัตติผล ครั้นแล้วนายจุนทะจึงนิมนต์อาราธนา
เพื่อรับอาหารบริขารบาตรในเรือนของตน พระศาสดาทรงรับ
โดยอุชฌัญญา

นายจุนทะกลับแล้ว ให้ตกแต่งขานียะและโภชนียา
หาร กับทั้งสุกรมัทวะ (เนื้อสุกรอ่อน) อันประณีต แต่ใน
เวลารাত্রี ครั้นรุ่งเช้าจึงไปทูลเชิญเสด็จพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์

พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จไปยัง
เรือนของนายจุนทะ ครั้นได้เวลาภัตตกิจ พระองค์ตรัสแก่
นายจุนทะว่า

“จุนทะ สุกรมัทวะที่ท่านตกแต่งไว้นั้น จงอังกาส
เฉพาะตถาคตผู้เดียวเถิด ที่เหลือนั้นให้ขุดหลุมฝัง จงอังกาส
ภิกษุสงฆ์ทั้งหลายด้วยอาหารชนิดอื่นเถิด”

นายจุนทะก็ทำตามพระพุทธรบัญชา โดยหารู้ไม่ว่า
ทรงมีพระประสงค์อย่างไร ครั้นเสร็จกิจตักกิจพระองค์ทรง
อนุโมทนา ให้นายจุนทะชื่นชมในกุศลจริยา แล้วเสด็จกลับ
ไปประทับที่อัมพวัน

ในวันนั้นเอง พระพุทธรองค์ก็ประจวบพระโลหิต
ปักขันธิกาลาร ลงพระโลหิต ได้รับทุกขเวทนาอย่างแรงกล้า
แต่พระองค์ทรงมีพระสติสัมปชัญญะมั่น ไม่ทรมนทรมาย ทรง
อดกลั้นทุกขเวทนานั้นด้วยอธิวาสณขันธ์ และตรัสว่า

“อาหนนท์ เราเตรียมเดินทางไปเมืองกุสินารากันเกิด”
ครั้นพระสงฆ์ได้ทราบพระพุทธรประสงค์ ก็ออกเดิน
ทางตามเสด็จโดยพร้อมเพรียงกัน

ทรงขอน้ำเสวย

พระพุทธรองค์เสด็จจากเมืองปาวาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์
ตามมรรคาโดยลำดับ ขณะที่เสด็จพระพุทธรดำเนิน ทรงกระ
หายน้ำเป็นกำลัง อันสืบเนื่องมาจากโรคาพาธ เพราะเสวย
สุกรมัทวะในเรือนของนายจุนทะดังกล่าว จึงเสด็จแวะเข้า
พักยังร่มไม้ริมทาง พลางตรัสเรียกพระอาหนนท์มาว่า

“อานนท์ เร็วเถิด ท่านจงปูลาดผ้าสังฆาฏิพับให้เป็น ๔ ชั้น เราเหน็ดเหนื่อยนัก จักนั่งพักระงับความล้าบากกายก่อน”

เมื่อพระอานนท์ปูลาดถวาย พระองค์ประทับนั่งแล้ว ตรัสว่า

“อานนท์ ตถาคตกระหายน้ำนัก ท่านจงไปตักน้ำมาให้ ตถาคตจกดื่มระงับความกระหาย”

นับเป็นครั้งแรกและครั้งเดียว ที่พระผู้มีพระภาคทรงเรียกขอน้ำเสวย ในขณะที่เดินทางยังไม่ถึงที่พัก เนื่องด้วยประชวรมากนั่นเอง

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เกวียนประมาณ ๕๐๐ เล่ม ข้ามแม่น้ำนี้ไปใหม่ๆ น้ำในแม่น้ำก็น้อย เป็นแม่น้ำเล็ก เมื่อล้อเกวียนผ่านไป น้ำขุ่นมาก ไม่ควรเป็นน้ำเสวย ถัดนี้ไปไม่ไกลนัก มีแม่น้ำกุกุชานที มีน้ำใสจืดเย็น มีทำอันรื่นรมย์ เจริญเสด็จพระผู้มีพระภาคไปยังแม่น้ำกุกุชานทีนั้นเถิด จะเสวยหรือจะสรงก็จะเย็นเป็นสุขสำราญ” พระอานนท์ทูล

“ไปเถิด อานนท์” ทรงรับสั่งย้า “ไปนำน้ำในแม่น้ำนี้แหละ ตถาคตกระหายนัก จักดื่มบรรเทาความกระหาย”

พระอานนท์ทูลทักทานถึง ๒ ครั้ง เมื่อสดับรับสั่ง
เป็นครั้งที่ ๓ พระเถระก็ปฏิบัติตาม มิได้ทูลทักทานแต่
ประการใด ด้วยได้สติระลึกไว้ว่า

“อันพระตถาคตพุทธเจ้า จะดำรงพระวาจาเย็นเย็น
ในสิ่งอันหาเหตุมิได้ เป็นไม่มี”

จึงรีบนำบาตรไปยังแม่น้ำนั้นทันที ครั้นเข้าไปใกล้
จะชักอุทกวาริมาถวายเป็นเหตุได้ปีติโสมนัส เพราะปรากฏว่า
น้ำที่ขุ่นเพราะล้อเกวียน ได้กลับกลายเป็นน้ำใสสะอาดปราศ
จากมลทิน ทั้งนี้ สำเร็จด้วยพุทธานุภาพ เป็นที่น่าอัศจรรย์”

เมื่อพระอานนท์เห็นเช่นนั้น ก็อัศจรรย์ใจพิศวงใน
อานุภาพของพระพุทธรเจ้า ดำริว่า

“อานุภาพอันใหญ่หลวง ของพระพุทธรเจ้าเห็นปานนี้
ไม่เคยมีมาในกาลก่อน”

พระเถระเจ้าเอาบาตรตักน้ำด้วยโสมนัส นำมาน้อม
ถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกราบทูลความอัศจรรย์นั้นให้
ทรงทราบ พระองค์เสวยตามพุทธรประสงค์แล้ว ประทับ ณ
ริมพุกษานั้น

ทรงรับผ้าสังกัวรรณ

ขณะนั้น ปุกกุสะ ราชบุตรแห่งมัลลกะทริย เป็น
สาวกของอาหารดาบส กาลามโคตร ออกจากเมืองกุสินาราจะ

ไปเมืองปาวา เดินทางมาถึงประเทศนั้น เห็นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ จึงเข้าไปเฝ้าถวายบังคม พระบรมศาสดาได้แสดงสันติวิหารธรรมโปรด ปุกกุสะได้สดับแล้วเกิดความเลื่อมใส ได้น้อมคู้ผ้าสังคิรวรรณ อันมีเนื้อละเอียดเข้าไปถวาย กราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ผ้าเนื้อเกลี้ยงสี่ตั้งทองสังคิกู้นี้เป็นของประณีต ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดอนุเคราะห์รับคู้ผ้าสังคิรวรรณนี้ไว้ เพื่อประโยชน์สุขแก่ข้าพระองค์สันกาลนานเถิด พระเจ้าข้า”

“ปุกกุสะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงปกกายตถาคตเพียงผืนเดียว อีกผืนหนึ่งจงให้พระอานนท์ปกกายเถิด”

ปุกกุสะได้น้อมถวายเป็นพุทธบริโภคมผืนหนึ่ง ถวายพระอานนท์ผืนหนึ่ง ตามพระพุทธประสงค์

พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงธรรมมีกถาให้ ปุกกุสะ มัลลบุตร รื่นเริงเบิกบานในกุศลธรรมจริยาโดย สมควร แล้ว ปุกกุสะได้ทูลลาออกเดินทางต่อไป

พระนวิวรรณผ่องใสใน ๒ เวลา

เมื่อปุกกุสะมัลลบุตรหลีกไปแล้ว พระอานนท์เถระได้นำผ้าสังคิรวรรณทั้ง ๒ ผืน น้อมถวายพระผู้มีพระภาค พระ

องค์ทรงนั่งผืนหนึ่ง ท่มผืนหนึ่ง กลุ่ม้าสิงคิวรรณนั้นปรากฏ
ประหนึ่งถ่านไฟที่ปราศจากเปลว ทำให้ผิวกายของพระผู้มี
พระภาคองตงามบริสุทธีผุดผ่องยิ่งนัก

พระอานนท์เห็นเช่นนั้น จึงกราบทูลสรรเสริญว่า

“ข้าแต่พระสุคต พระฉวีวรรณของพระองค์ผ่องใส
งตงามยิ่งนัก ข้าพระองค์ ไม่เคยเห็นพระฉวีวรรณของพระองค์
ผ่องใสงตงามอย่างนี้มาก่อน ช่างน่าอัศจรรย์”

“จริงอย่างอานนท์สรรเสริญ” พระผู้มีพระภาคทรง
รับสั่ง “กายของตถาคตย่อมงตงามบริสุทธีผุดผ่องใน ๒ เวลา
คือเวลารাত্রีที่จะตรัสรู้บุตรสัมาสัมโพธิญาณ ๑ เวลารাত্রี
ที่จะปรินิพพาน ๑ อานนท์ ๒ เวลานั้นแล กายของตถาคตย่อม
งตงามบริสุทธียิ่งนัก”

“อานนท์ ในยามสุดท้ายแห่งราตรีวันนี้แล ตถาคต
จะปรินิพพาน ณ ระหว่างต้นสาละทั้งคู่ ณ สาลวันแห่งมัลล
กษัตริย์ ใกล้เมืองกุสินารา อานนท์ เรามาไปพร้อมกันยังแม่น้ำ
กกุธานทีเถิด”

จากนั้นพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกเป็น
จำนวนมาก เสด็จดำเนินไปจนถึงแม่น้ำกกุธานที เสด็จลงเสวย
และสรองสนานสำราญพระกายตามพระพุทธรธัษยาศัยแล้ว เสด็จ

ขึ้นไปประทับยังร่มอัมพวัน ตรัสสั่งให้พระจุนทะปูลาดผ้า
สังฆาฏิพับเป็น ๔ ชั้น เพราะขณะนั้น พระอานนท์กำลัง
บิดผ้าชุบสรองอยู่ แล้วสมเด็จพระบรมครูก็เสด็จบรรทมด้วย
สีหไสยา เพื่อทรงระงับความลำบากที่ทรงตรากตรำมาตลอด
ทางโดยมีพระจุนทะเถระนั่งเฝ้าอยู่เฉพาะพระพักตร์.

ทบทวนบทที่ ๑๓

๑. พระสารีบุตรเถรเจ้านิพพานก่อนหรือภายหลังพระพุทธเจ้า และนิพพานที่ไหน เหตุไฉนจึงไปนิพพานที่นั่น?

๑ พระสารีบุตรเถรเจ้า นิพพานก่อนพระพุทธเจ้า โดยท่านไปนิพพานที่ห้องที่เคยคลอดที่เรือนของมารดาบ้านนาลิ้นทา แคว้นมคธ เหตุที่ท่านไปนิพพานที่นั่น ก็เพื่อประสงค์จะไปรทมารดาให้เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ผลที่สุดมารดาของท่าน เกิดความเลื่อมใส และตั้งอยู่ในโศกา ปัตติผล สมความปรารถนาของพระเถระ

๒. อัฐิธาตุของพระสารีบุตรเถรเจ้า ใครเก็บไปไว้ที่ไหนหรือไม่?

๒. อัฐิธาตุของพระสารีบุตรเถรเจ้านั้น พระจุณเถระน้องชายของท่าน ได้รวบรวมพร้อมกับบาตรและจีวรนำไปถวายพระบรมศาสดา ณ พระเชตวัน และพระบรมศาสดาโปรดให้ก่อบูรุษเจดีย์บรรจุไว้ที่พระเชตวันาราม เมืองสาวัตถี

๓. พระมหาโมคคัลลานเถระเจ้า นิพพานก่อนหรือ
ภายหลังพระพุทธเจ้า และนิพพานที่ไหน เหตุไรจึงไป
นิพพานที่นั่น ?

๓. พระมหาโมคคัลลานเถระเจ้า นิพพานก่อนพระ
พุทธเจ้า โดยท่านไปนิพพานที่กาฬศิลาประเทศเขตมคธ
ชนบท เหตุที่ท่านไปนิพพานที่นั่น เพราะขณะที่ท่านพักอยู่
ที่นั่น พวกโจรได้รุมล้อมทุบตีท่านจนกระดูกแตก แต่ถึง
กระนั้น ท่านก็หาหนีพพานในทันใดไม่ พวกโจรเข้าใจว่าท่าน
นิพพานแล้วจึงพากันหนีไป ท่านได้ประสานกระดูกด้วย
อำนาจอรหันตฤทธิ์ แล้วเหาะไปลาพระพุทธเจ้า ซึ่งประทับ
อยู่ ณ พระเวฬุวนาราม แล้วกลับมานิพพานยังสถานที่เดิม

๔. อัฐิธาตุของพระมหาโมคคัลลานเถระเจ้า ใครเก็บ
ไปไว้ที่ไหนหรือไม่ ?

๔. อัฐิธาตุของพระมหาโมคคัลลานเถระเจ้านั้น พระ
บรมศาสดาโปรดให้นำไปบรรจุพระเจดีย์ไว้ใกล้ซุ้มประตูพระ
เชตวันาราม เมืองสาวัตถี

๕. พระตถาคตทรงปรารภชาธรรมว่า กายของ
ตถาคตปรากฏดุจเกวียนข้าวสุกที่ซ่อมแซมไว้ด้วยไม้ไผ่ พอ

อาศัยใช้งานได้บ้าง ตถาคตก็เช่นเดียวกัน ดังนี้ พระตถาคต
ทรงปรารภกับใคร มีความหมายว่าอย่างไร ?

๕. พระตถาคตทรงปรารภกับพระอานนท์ หมายความว่า เกวียนที่ชำรุดแล้ว เจ้าของจะต้องซ่อมแซมรักษา
เพื่อให้พอใช้งานได้ต่อไปตามสมควร ฉนโต กายของตถาคต
ซึ่งผ่านวัยมาได้ถึง ๘๐ ปีแล้ว ถูกความชรารอบงำ ไม่แข็งแรง
เหมือนแต่ก่อน แต่เมื่อได้อุปถัมภ์ค้ำจุนไว้ด้วยสมาธิภาวนา
จึงมีความผาสุกสบายพอเป็นไปได้ ฉนฺนํ

๖. การทำนิมิตโองาส หมายถึงอะไร ใครทำกับ
ใคร เพื่อประโยชน์อะไร สำเร็จหรือไม่เพราะเหตุไร ?

๖. การทำนิมิตโองาส หมายถึงการทำนิมิตให้ชัด
แจ้ง หรือการบอกนัยโดยชัดแจ้ง พระผู้มีพระภาคทรงทำ
นิมิตโองาสกับพระอานนท์ โดยทรงแสดงถึงอานิสงส์แห่ง
อิทธิบาทภาวนาว่า สามารถยังบุคคลผู้เจริญอยู่เป็นนิตย์ ให้
มีอายุยืนอยู่ได้ดังปรารถนา ทั้งนี้ พระองค์ทรงประสงค์ให้
พระอานนท์ทูลอาราธนา แต่หาสำเร็จไม่ เพราะพระอานนท์
ไม่สามารถจะเข้าใจในพระพุทธรประสงค์นั้น ซึ่งกล่าวกันว่า
พระอานนท์ถูกมารตลใจ

๗. เรามักจะได้ยินปรากฏการณ์อยู่เสมอว่า ที่เมื่อนั้น ประเทศโน้น เกิดแผ่นดินไหว มีผู้คนล้มตายและเสียหายมาก อยากทราบว่า มูลเหตุให้เกิดแผ่นดินไหวนั้น ตามหลักพุทธศาสนามีก็อย่าง อะไรบ้าง จงบอกมาให้ครบ?

๗. มูลเหตุให้เกิดแผ่นดินไหว ตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งพระบรมศาสดาตรัสบอกแก่พระอานนทว่า มี ๘ อย่าง คือ

๑. ลมกำเริบ
๒. ท่านผู้มีฤทธิ์บันดาล
๓. พระโพธิสัตว์จุติ
๔. พระโพธิสัตว์ประสูติ
๕. พระตถาคตเจ้าตรัสรู้
๖. พระตถาคตเจ้าแสดงปฐมเทศนา
๗. พระตถาคตเจ้าปลงอายุสังขาร
๘. พระตถาคตเจ้าเสด็จปรินิพพาน

ทั้ง ๘ ประการนี้ แต่ละอย่าง ย่อมทำให้เกิดแผ่นดินไหวได้

๘. อภิญญาเทสิตธรรม คืออะไร มีก็อย่าง อะไรบ้าง ใครแสดงแก่ใคร ที่ไหน?

๘. อภิญาเทสิทธรรม คือ ธรรมที่แสดงด้วยปัญญา อันยิ่ง อันเป็นเหตุให้พหุมจรรยั้งอยู่ได้นาน มี ๗ อย่าง คือ สติปฏิฐาน ๔ สมมปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ และมรรคมรรค ๘ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงแก่อภิกษุทั้งหลาย ณ ภูฏาการศาลา ป่ามทวัน แขวง เมืองไพสาลี

๙. นาคาวโลกเจติย์ ตั้งอยู่ที่ไหน เหตุไรจึงได้ชื่อเช่นนั้น?

๙. นาคาวโลกเจติย์ ตั้งอยู่หน้าประตูเมืองไพสาลี เหตุที่ได้ชื่อเช่นนั้น เพราะเรียกตามนิมิตที่ปรากฏ กล่าวคือ เมื่อครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จออกจากเมืองไพสาลีครั้งสุดท้าย ประทับยืนเยื้องพระกายผันพระพักตร์ทอดพระเนตรเมืองไพสาลี รับสั่งว่า อาหนันท์ การเห็นเมืองไพสาลี ของตถาคตครั้งนี้ เป็นการเห็นครั้งสุดท้ายแล้ว พระอาการที่ทรงเลี้ยวคุนั้น ปรากฏประจักษ์อาการเลี้ยวคุนของพญานาค ชาวไพสาลีจึงได้สร้างเจติย์ขึ้นไว้เป็นอนุสรณ์ และขนานนามว่า นาคาวโลกเจติย์ ดังนี้

๑๐. อริยธรรม คืออะไร มีกี่อย่าง อะไรบ้าง ใครแสดงแก่ใคร ที่ไหน?

๑๐. อริยธรรม คือธรรมของพระอริยะ หรือธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติถึงความ เป็นพระอริยะ มี ๔ อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และวิมุตติ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง แสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ณ บ้านภัณฑุกาม

๑๑. มหาบพเทศ ๔ มีใจความสำคัญว่าอย่างไรบ้าง ใครแสดงแก่ใคร ที่ไหน?

๑๑. มหาบพเทศ ๔ มีใจความสำคัญว่า สิ่งใดเป็นธรรมเป็นวินัย สิ่งนั้นเป็นคำสอนของพระศาสดา สิ่งใดไม่เป็นธรรมไม่เป็นวินัย สิ่งนั้นไม่ใช่คำสั่งสอนของพระศาสดา สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ผู้เข้าเฝ้ารับเทศนา ขณะประทับอยู่ ณ อานนทเจดีย์ เขตโกคณคร

๑๒. นายจุนทะ กัมมารบุตร ทำอาหารอะไรองค์าสพระพุทธรเจ้า พระพุทธรองค์ทรงทำอย่างไรกับอาหารนั้น?

๑๒. นายจุนทะ กัมมารบุตร องค์าสพระพุทธรเจ้า กับพระภิกษุสงฆ์ด้วยสุกรมัทวะ คือเนื้อสุกรอ่อนโดยตกแต่งอย่างประณีต แต่พระพุทธรองค์ทรงบัญชาให้นายจุนทะองค์าสเฉพาพระองค์ผู้เดียว ที่เหลือให้นำไปฝังเสีย

๑๓. เมื่อพระอานนท์ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
แม่น้ำขุ่นนัก เพราะเกวียน ๕๐๐ เล่มผ่านไปไม่นาน ขอเชิญ
เสด็จไปสู่แม่น้ำกุณฑลันที ซึ่งอยู่ไม่ไกล มีน้ำใสสะอาดดี แต่
พระผู้มีพระภาคกลับตรัสข้าให้น้ำในแม่น้ำนี้มาให้ได้ ที่
เป็นดังนี้ เป็นเพราะเหตุไร?

๑๓. เหตุที่เป็นดังนี้ เพราะพระองค์ประสงค์จะทรง
แสดงพุทธานุภาพให้ปรากฏ จึงไม่ยอมเสด็จไปตามคำเชิญ
อาราธนาของพระอานนท์

๑๔. ขณะที่พระพุทธรูปประทับอยู่ ณ ไร่ริมทาง
ระหว่างเมืองปาวากับเมืองกุสินารานั้น ได้พบกับใครบ้าง เขา
ผู้นั้นได้อะไรจากพระพุทธรูป และพระพุทธรูปได้อะไร
จากเขาผู้นั้นบ้าง?

๑๔. ขณะที่ประทับอยู่ ณ ไร่ริมทางนั้น ปุ๊กกุสะ
ราชบุตรแห่งมัลลกะศัตรีย์ สาวกของอาฬารดาบส กาลามโคตร
ออกจากเมืองกุสินาราจะไปเมืองปาวา มาถึงประเทศนั้น เห็น
พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ จึงเข้าไปเฝ้าถวายบังคม ได้
สดับพระธรรมเทศนาเรื่องสันติวิหารธรรม คือธรรมเป็นเครื่อง
อยู่อย่างสงบ จากพระพุทธรูป เกิดความเลื่อมใส จึงได้
น้อมคู้ผ้าสังคิรวรรณเนื้อละเอียดเข้าไปถวาย

๑๕. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงสมบูรณ์ด้วยพระมหา
ปรีติลักษณะทุกประการ แต่ถึงกระนั้นพระองค์ตรัสว่า ตถาคต
งดงามผุดผ่องใน ๒ เวลาเท่านั้น ท่านทราบหรือไม่ว่า ๒
เวลานั้น คือเวลาไหนบ้าง?

๑๕. ข้าพเจ้าทราบ พระตถาคตย่อมงดงามใน ๒ เวลา
นั้น คือ เวลารাত্রีที่จะตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณครั้งหนึ่ง
และเวลารাত্রีที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพานอีกครั้งหนึ่ง ดังนี้

บทที่ ๑๔

บิณฑบาตทานมีผลมากใน ๒ คราว

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงพักผ่อนคลายความเมื่อย
ล้าแล้ว จึงตรัสแก่พระอานนท์ว่า

“อานนท์ หากจะพึงมีใครทำความร้อนใจให้เกิดขึ้น
แก่นายจุนทะ กัมมารบุครว่า เพราะพระตถาคตเจ้าได้บริโภคน
บิณฑบาตทานของนายจุนทะเป็นครั้งสุดท้าย แล้วเสด็จ
ปรินิพพาน ดังนี้”

“อานนท์ ความเดือดร้อนของนายจุนทะนั้น ท่าน
ทั้งหลายพึงช่วยระงับให้สงบ ด้วยช่วยปลอบให้เขาเบาใจว่า

“พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสสรรเสริญว่า บิณฑบาต
ทานที่ถวายพระตถาคตใน ๒ ครั้ง คือ ครั้งที่พระตถาคตเสวย
แล้วได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ๑ ครั้งที่พระตถาคตเสวย
แล้วเสด็จปรินิพพาน ๑ บิณฑบาตทาน ๒ ครั้งนี้ เป็นทานมี
ผลมาก มีอานิสงส์มาก มากกว่าบิณฑบาตทานทั้งหลาย เป็น
กุศลกรรมทำให้เจ้าของท่านเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ
ยศ และถึงสวรรค์ ดังนี้เถิด”

บรรทมเป็นอนูฐานไสยา

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จ
พระพุทธดำเนินข้ามแม่น้ำหิรัญญวดี ถึงเมืองกุสินาราแล้ว
เสด็จเข้าไปยังศาลวันอุทยานของมัลลกะศัตรีย์ ตรัสสั่งพระ
อานนท์ว่า

“อานนท์ ท่านจงปูลาดเตียง ณ ระหว่างต้นไม้รัง
(สาละ) ทั้งคู่ ให้มีเบื้องศีรษะทางทิศอุดร ทถาคตจะนอน
ปรินิพพานที่นี่”

พระอานนท์ ได้ตกแต่งถวายตาม พระพุทธประสงค์
พระพุทธองค์ก็เสด็จขึ้นบรรทมบนพระแท่นด้วยสี่ห โสยา
ตะแคงข้างขวา ข้อพระบาทเหลื่อมพระบาท มีสติสัมปชัญญะ
แต่มิได้มีอนูฐานสัญญา คือ ไม่คิดว่าจะลุกขึ้นอีกแล้ว เพราะ
เหตุเป็นไสยาอาสนาน นอนครั้งสุดท้าย เรียกว่า อนูฐานไสยา

ทรงปรารภสักการบูชา

ครั้งนั้น ต้นรังทั้งคู่ผลิดอกออกบานเต็มต้นในสมัยมี
ใช้ฤตुकาล ร่วงหล่นลงมาบูชาพระตถาคตเจ้าเป็นที่น่าอัศจรรย์
แม้ตอกมณฑาทิพย์ในเมืองสวรวร์ และจุลจันท์สุคนธชาติก็
ตกลงมาจากอากาศ แม้เทพเจ้าทั้งหลายก็พากันมาประโคม

ดนตรีทิพย์ เป็นมหานฤนาท โกลาหล เพื่อบูชาสมเด็จพระ
ทศพลในอวสานกาล

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่พระอานนท
เถระว่า

“อานนท การบูชาพระตถาคตด้วยอามิสบูชา แม้จะ
มากมายเพียงใด ก็หาได้ชื่อว่าบูชาพระตถาคตโดยแท้จริงไม่”

“อานนท ก็แต่ว่า ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา
ผู้ใดแล มาปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ประพฤติ
ตามธรรม ผู้นั้นแล ได้ชื่อว่าบูชาพระตถาคตด้วยการบูชา
อย่างยิ่ง”

“อานนท เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายพึงสำเหนียกตน
ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม จัก
ปฏิบัติชอบยิ่ง ประพฤติตามธรรม ท่านทั้งหลายพึงสำเหนียก
อย่างนี้เถิด”

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระกรุณาเตือนพุทธบริษัท
ให้หนักแน่นในธรรมานุธรรมปฏิบัติ เพื่อความดำรงมั่นแห่ง
พระศาสนาตลอดไป ด้วยประการฉะนี้

ทรงเปิดโอกาสให้เทวดา

ขณะนั้น พระอุปัฏฐากเฝ้า ยืนถวายอยู่งานพัดเฉพาะ พระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ทรงขับพระอุปัฏฐากให้ถอยไปว่า

“ดูก่อนภิกษุ ท่านจงหลีกไป อย่ามายืนอยู่เบื้องหน้าเรา”

พระอานนท์ได้สดับดังนั้น จึงปริวิตกว่า

“พระอุปัฏฐากนี้ เป็นผู้อยู่อุปฐากใกล้ชิดเคียงพระบรมศาสดามานานแล้ว เหตุไฉนหนอ ในกาลสุดท้ายนี้ จึงทรงขับไล่ไม่พอพระทัยให้ถวายปฏิบัติดังแต่ก่อน จึงเข้าไปเฝ้าทูลถามถึงมูลเหตุ พระบรมโลกเชษฐุตรัสว่า

“อานนท์ ขณะนี้ เทพดาในหมื่นโลกธาตุ ได้มาประชุมกันเพื่อบูชาพระตถาคต ประราธนาจะได้เห็นพระตถาคตครั้งสุดท้าย เทพดาเหล่านั้นต่างยกโทษอยู่ว่า เราทั้งหลายมาแต่ที่ไกล หวังจะได้เห็นพระตถาคตเจ้า แต่ภิกษุรูปนี้มายืนขวางหน้าอยู่ ดังนั้น ตถาคตจึงได้ขับให้พระอุปัฏฐากถอยออกไป เพื่อเปิดโอกาสให้เทพดาเหล่านั้น”

สังเขปนียสถาน ๔ ตำบล

ครั้งนั้น พระอานนทเถระเจ้ากราบทูลว่า

“พระพุทธเจ้าข้า ในกาลก่อน เมื่อออกพรรษาแล้ว พุทธบริษัททั้งหลายจากทิศต่างๆ ย่อมเดินทางมาเฝ้าพระตถาคตเจ้า ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ทักทายสนทนาปราศรัยเป็นที่เจริญจิตเจริญใจ ครั้นพระตถาคตเจ้าปรินิพพานแล้ว ข้าพระองค์ทั้งหลายจักไม่ได้โอกาสดีเช่นนั้นอีกต่อไป”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“อานนท์ สังเขปนียสถาน ๔ ตำบลนี้ คือ

๑. สถานที่พระตถาคตประสูติจากพระครรภ์
๒. สถานที่พระตถาคตตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ
๓. สถานที่พระตถาคตแสดงปฐมเทศนา
๔. สถานที่พระตถาคตปรินิพพาน

“อานนท์ สถานที่ทั้ง ๔ ตำบลนี้แล พุทธบริษัทผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระตถาคต ควรจะได้ดูได้เห็น ควรให้เกิดความสังเวช”

“อานนท์ ชนทั้งหลายเหล่าใด ได้เที่ยวไปยังเจตีย์สังเขปนียสถาน ๔ ตำบลนั้น ด้วยความศรัทธาเลื่อมใส ชนเหล่านั้น ครั้นทำกาลกิริยาไป จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์”

อาการอันภิกษุพึงปฏิบัติในสตรีภาพ

ลำดับนั้น พระอานนทเถระเจ้า ได้ทูลถามถึงวิธีปฏิบัติในสตรีภาพว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทั้งหลายจะพึงปฏิบัติตนอย่างไร เกี่ยวกับมาตุคาม?

“อานนท ท่านทั้งหลายพึงปฏิบัติในสตรีภาพดังนี้ คือ

๑. การไม่ดูไม่เห็นเสียเลย เป็นการดี
๒. เมื่อเหตุที่จะต้องดูต้องเห็น มีขึ้น การไม่เจรจาด้วยเป็นการปฏิบัติชอบยิ่ง
๓. เมื่อเหตุที่จะต้องเจรจามีอยู่ พึงเจรจาด้วยธรรมีกถา ตั้งสติไว้ให้มั่น อย่าให้แปรปรวนด้วยราคะตัณหา”

พระองค์ทรงสั่งสอนวิธีที่ภิกษุจะพึงปฏิบัติในสตรีภาพด้วยประการฉะนี้

วิธีปฏิบัติในพระพุทธรูป

ลำดับนั้น พระอานนทเถระเจ้าได้ทูลถามถึงวิธีปฏิบัติในพระพุทธรูปว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทั้งหลายจะพึงปฏิบัติในพระพุทธรูปอย่างไร ?

“อานนท์ ท่านทั้งหลายอย่าชวนขวายเป็น จงตั้งหน้า
บำเพ็ญเพียรเผากิเลส มุ่งต่อที่สุดแห่งพรหมจรรย์ทุกอริยาบ
ธเถิด”

“อานนท์ กษัตริย์ พรหมณ์ และคฤหบดีทั้งหลาย
ซึ่งเลื่อมใสในพระตถาคตมีอยู่มาก เขาเหล่านั้นจักสักการบูชา
สรีระแห่งตถาคตโดยทั่วกัน”

พระอานนท์ได้สลับเช่นนั้น ก็ยังไม่หายสงสัย มีความ
ระแวงอยู่ในใจว่า ถ้าคฤหบดีมีกษัตริย์เป็นต้นเหล่านั้นมาได้
ถาม เราจะตอบเขาอย่างไร ครั้นจะตอบว่า เรายังไม่ได้ทูล
ถามจึงตอบไม่ได้ ดังนี้ หาชอบแก่เหตุไม่ ถ้าเราทูลถามแล้ว
พระองค์ไม่ทรงตอบ ก็จะอ้างว่า เราทูลถามแล้วพระองค์ไม่
ทรงตอบ จึงจะชอบแก่เหตุ ทั้งไม่เป็นที่กราบทูลผู้ใด ถ้า
พระองค์ทรงอธิบาย ก็จะได้จดจำไว้ จึงได้ตัดสินใจทูลถาม
ต่อไปว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ก็กษัตริย์เป็นต้นเหล่านั้น จะ
พึงปฏิบัติในพระพุทธรูปอย่างไรเล่าพระเจ้าข้า ?

“อานนท์” พระองค์ทรงอธิบาย “ชนทั้งหลายย่อม
ปฏิบัติในสรีระของพระเจ้าจักรพรรดิราชาอย่างไร ก็พึงปฏิบัติ
ในสรีระของตถาคตอย่างนั้นเถิด”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ก็ชนทั้งหลายจะพึงปฏิบัติในพระสรีระของพระเจ้าจักรพรรดิราชอย่างไรเล่าพระเจ้าข้า ?

“อานนท์ ชนทั้งหลายย่อมพันสรีระของพระเจ้าจักรพรรดิราชด้วยผ้าไหม แล้วซับด้วยสำลี แล้วห่อด้วยผ้าไหมอีก โดยอุบายนี้ถึง ๕๐๐ กู่ แล้วเชิญพระสรีระลงในรางเหล็ก อันเต็มด้วยน้ำมัน แล้วปิดครอบด้วยผ้าเหล็ก แล้วเชิญขึ้นสู่จิตกาธาร ซึ่งทำด้วยไม้หอม ถวายพระเพลิงแล้วอัญเชิญพระอัฐิธาตุไปทำพระสถูปบรรจุไว้ ณ ที่ประชุมแห่งถนนใหญ่ทั้ง ๔ เพื่อเป็นที่กราบไหว้สักการบูชาของมหาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเหล่านั้นตลอดกาลนาน”

อุปารหุบุคคล ๔ จำพวก

ครั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคตรัสวิธีปฏิบัติในพระสรีระแห่งพระเจ้าจักรพรรดิราชแล้ว จึงทรงแสดงอุปารหุบุคคลสืบต่อไปว่า

“อานนท์ บุคคลผู้ควรแก่การประดิษฐานอัฐิธาตุไว้ในสถูปเจดีย์ เรียกว่า อุปารหุบุคคล มี ๔ จำพวก คือ

๑. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
๒. พระปัจเจกพุทธเจ้า

๓. พระสาวกอรหันต์

๔. พระเจ้าจักรพรรดิราช

“อาณนท บุกกลพิเศษทั้ง ๔ นี้ กวرتที่จะบรรจ้อัฐิธาตุไว้ในสถูปเจดีย์ เพื่อเป็นที่กราบไหว้สักการบูชาของมหาชน อันจะเป็นผลอำนวยให้ผู้กราบไหว้บูชาได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ตามกำลังความเลื่อมใส

ประธานโอวาทแก่พระอาณนท

ครั้งนั้น พระอาณนท ยืนเหนี่ยวกบีสี่สะ ไม่มีสัณฐานประจักษ์ที่ระฆาณร ร้องให้อยู่ ถ้วยสังเวชในความอาภัพของตัวเองว่า เรายังเป็นเศษบุคคลอยู่ กิจที่จะต้องทำก็ยังไม่สำเร็จ สู้สุดส่ำหัดติดตามในฐานะเป็นพุทธอุปัฏฐากโดยใกล้ชิด หวังจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระศาสดา บัดนี้พระศาสดาแห่งเราก็จะปรินิพพานเสียแล้ว

พระผู้มีพระภาคไม่เห็นพระอาณนท จึงตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า

“พระอาณนทหายไปในไหน ?”

“ยืนเหนี่ยวกบีสี่สะ ร้องให้อยู่ พระเจ้าข้า”

ตรัสเรียกให้พระอาณนทเข้ามาที่เฝ้าแล้วตรัสว่า

“อาณนทฺ์ อย่าเลย ท่านอย่าเศร้าโศก อย่ารำไรเลย เรา
ได้บอกแล้วมิใช่หรือว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง จะหาความ
เที่ยงแท้ถาวรจากสังขารได้แต่ที่ไหน สิ่งใดเกิดขึ้นแล้วใน
เบื้องต้น สิ่งนั้นจะต้องแปรปรวนไปในท่ามกลาง และจะต้อง
แตกดับสลายไปในที่สุด สังขารทั้งหลายย่อมเป็นเช่นนั้นเหมือน
กันหมด”

“อาณนทฺ์ ท่านได้อุปัฏฐากตถาคตมานาน ท่านเป็น
คนมีบุญอันได้ทำแล้ว ท่านจงประกอบความเพียรต่อไปเกิด
จักได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ก่อนวันพระสงฆ์ทำปฐมสังคายนา
ภายหลังจากตถาคตปรินิพพานแล้ว ๓ เดือนนั้นแล”

ตรัสสรรเสริญพระอาณนทฺ์

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงพยากรณ์พระอาณนทฺ์
ดังนี้แล้ว จึงตรัสสรรเสริญพระอาณนทฺ์ในท่ามกลางภิกษุ
ทั้งหลายว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ทั้งที่
เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ทั้งที่จะมาตรัสรู้ในอนาคต
บรรดาภิกษุผู้อุปัฏฐากของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น ก็
เป็นเหมือนเช่นพระอาณนทฺ์ผู้อุปัฏฐากเราในกาลบัดนี้แล”

“ภิกษุทั้งหลาย อานนท์เป็นบัณฑิต ประกอบศาสนกิจ ด้วยปัญญา รอบรู้ ว่า กาลใดบริษัทใดควรจะเข้าเฝ้าพระ ตถาคต - อานนท์ก็จัด ให้เข้าเฝ้าตามสมควรแก่สถานะของ บริษัทนั้น ๆ เช่น ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา กษัตริย์ พราหมณ์ คฤหบดี เทียรถีย์ และสาวกเทียรถีย์ ได้ดีถ้วนทุก ประการ”

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบริษัทได้เข้าใกล้ได้เห็นอานนท์ ก็มีจิตยินดี เมื่อฟังอานนท์แสดงธรรมก็มีจิตชื่นชมด้วยภาษิต ไม่อึด ไม่เบื่อ เมื่ออานนท์หยุดธรรมกถา ก็มีจิตยินดี ไม่อึด ไม่เบื่อ ประหนึ่งพระเจ้าจักรพรรดิราช ประทานความชื่นชม แก่กษัตริย์ พราหมณ์ คฤหบดี เป็นต้นฉะนั้น”

“ภิกษุทั้งหลาย พระอานนท์เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ในสถาน ๕ คือ เป็นพหูสูตร มีสติ มีกตိ มีความเพียร และ เป็นพุทธอุปัฏฐากที่ดี”

พระพุทธเจ้าสรรเสริญพระอานนท์นี้ สอดคล้อง สมจริงกับเรื่องราว เมื่อครั้งคราวที่คณะสงฆ์ลงมติกัดเลือกให้ พระอานนท์รับหน้าที่เป็นพุทธอุปัฏฐาก ซึ่งครั้งนั้นก่อนที่พระ อานนท์จะเข้ารับหน้าที่ พระอานนท์ได้ทูลขอพร ๘ ประการ คือ

๑. อย่าประทานจีวรอันประณีตแก่ข้าพระเจ้า
๒. อย่าประทานมิดนทาตอันประณีตแก่ข้าพระเจ้า
๓. อย่าโปรดให้ข้าพระเจ้า อยู่ในที่ประทับ ของพระ

องค์

๔. อย่าทรงพาข้าพระเจ้าไปในที่นิมนต์
๕. จงเสด็จไปสู่ที่นิมนต์ ที่ข้าพระเจ้ารับเขาไว้
๖. ให้ข้าพระเจ้า พาบวิษัฏ ซึ่งมาเฝ้าพระองค์ แต่ที่ไกล ได้เข้าเฝ้าในขณะที่มาแล้ว

๗. ถ้าความสงสัยของข้าพระเจ้าเกิดขึ้นเมื่อใด ขอให้เข้าเฝ้าทูลถามได้เมื่อนั้น

๘. ถ้าพระองค์ทรงแสดงธรรมเรื่องใดในที่ลับหลังข้าพระเจ้า ขอให้พระองค์ตรัสบอกธรรมกถาเรื่องนั้นแก่ข้าพระเจ้า

เมื่อพระศากยบุตรถามว่า “อานนท์ เธอเห็นคุณและโทษอย่างไร จึงได้ขออย่างนี้” พระอานนท์ก็กราบทูลว่า

“ถ้าข้าพระองค์ไม่ได้รับพร ๔ ข้อข้างต้น ก็จะมีคนพวกรหานินทาได้ว่า เพราะพระอานนท์ได้ลาภอย่างนั้น จึงบำรุงพระศาสนา การบำรุงอย่างนี้จะหนักหนาอะไร”

“ถ้าข้าพระองค์ไม่ได้รับพร ๓ ข้อข้างปลาย คนทั้งหลายก็จะพูดได้ว่า พระอานนท์บำรุงพระศาสนาทำไม เพราะพระองค์ไม่ทรงอนุเคราะห์แม้ด้วยกิจเพียงเท่านั้น”

“และถ้าข้าพระองค์ไม่ได้รับพรข้อสุดท้าย เมื่อมีผู้มาถามข้าพระองค์ว่า พระธรรมบทนี้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงที่ไหน ถ้าข้าพระองค์ตอบไม่ได้ เขาก็จะพูดติเตียนได้ว่า ข้าพระองค์เที่ยวตามเสด็จจุเจงาตามตัวสันกาลนาน ยังไม่รู้แม้แต่เรื่องเพียงเท่านั้น จะมีประโยชน์อะไร” ดังนี้

เมื่อพระตถาคตประทานพรตามที่พระอานนท์ทูลขอแล้ว พระอานนท์ก็ยอมรับหน้าที่เป็นพุทธอุปัฏฐากแต่นั้นมา ซึ่งจัดเป็นความฉลาดรอบคอบของพระอานนท์โดยแท้

ตรัสเรื่องเมืองกุสินารา

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญพระอานนท์อย่างนี้แล้ว พระอานนท์จึงกราบทูลอาราธนาว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เมืองกุสินารานี้เป็นเมืองเล็กเมืองดอน ขอพระองค์อย่าเสด็จปรินิพพานที่เมืองนี้โดยพระนครใหญ่อื่นๆ มีอยู่ เช่น เมืองราชกฤห์ เมืองสาวัตถี เมืองโกสัมพี เมืองพาราณสี เป็นต้น ขอพระผู้มีพระภาคจง

เสด็จ ไปปรีณิพพานที่ พระนครใหญ่ ๆ นั้น เกิด กษัตริย์
พราหมณ์ ถอดบัลลังก์มาหาศาลที่ล้อมใส่ศรัทธาในพระศาสดา
จักได้สักการบูชาพระพุทธรูปพระเป็นมโหฬาร ควรแก่พระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นอัคริยมมนุษย์บุรุษรัตนในโลก”

“อาหนนท์ เธออย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย” พระองค์
รับสั่ง

“บัดนี้ เมืองกุสินารานี้เป็นเมืองกิ่งเมืองตอนก็จริง
แต่ปางก่อนในอดีต เมืองนี้เคยเป็นถึงมหานคร มีนามว่า
“กุสาวดี” มีพระเจ้ามโหสถุทศนจักรพรรดิราช เป็นอริสวาทิ
ปกครอง เป็นเมืองใหญ่ไพศาล โดยกว้างถึง ๗ โยชน์ ยาว
๑๒ โยชน์ มีผู้คนมากมาย สมบูรณ์มั่งคั่งด้วยทรัพย์การ
เป็นรมณีสถานบันเทิงจิต ก็ยกกองทัพไปช่วยเสียงทั้ง ๑๐ ชนิด
คือ เสียงคชสาร เสียงอัสสพาชี เสียงรถ เสียงเกวียน เสียง
ตะโพน เสียงพิณ เสียงขับร้อง เสียงกังสดาร เสียงสังข์ และ
เสียงเรียกหาคนบริโภคาอาหาร เมืองกุสาวดีไม่สงบเงียบทั้ง
กลางวันและกลางคืน”

ตรัสให้แจ้งข่าวปรีณิพพานแก่มัลลกษัตริย์

ครั้นพระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องเมืองกุสินารา คือเมือง
กุสาวดี คลายปัญหาความวิตกของพระอาณนทฺ์แล้ว ทรง
รับสั่งว่า

“อานนท์ ท่านจงเข้าไปในเมือง บอกพวกมัลล
กษัตริย์ให้ทราบว่า พระตถาคตจักปรีณิพพาน ณ สาลวโน
ทยาน ในยามที่สุกแห่งราตรีในวันนี้ เพื่อมิให้ชาวมัลล
กษัตริย์ทั้งหลายเดือดร้อน ในภายหลังว่า พระตถาคตเจ้ามา
ปรีณิพพานในคามเขตของเราแท้ๆ แต่พวกเรากลับไม่ได้เห็น
พระองค์ในวาระสุดท้าย”

พระอานนท์รับพระบัญชาแล้ว เข้าไปแจ้งข่าว
ปรีณิพพานของพระศาสดาแก่มัลลกษัตริย์ ซึ่งกำลังประชุม
กัน ณ สันฐาคาร ตามความประสงค์ของพระตถาคตเจ้าทุก
ประการ

เมื่อมัลลกษัตริย์ทั้งหลายได้ทราบข่าว ต่างมีความ
ทุกข์โศกเศร้า จึงพร้อมด้วยโอรส สุณิสา ปชาบดี และอำมาตย์
รีบเสด็จออกไปยังสาลวโนทยาน เพื่อเฝ้าสมเด็จพระผู้มีพระ
ภาคเจ้า

พระอานนท์เถระคิดว่า ถ้าให้มัลลกษัตริย์ทั้งหลาย
เรียงองค์เข้าไปเฝ้า ถึงเช้าวันพรุ่งก็ยังไม่เสร็จสิ้น จึงได้
จัดให้เข้าเฝ้าเป็นคณะเป็นสกุลๆ ให้เข้าถวายบังคมเสร็จสิ้นใน
ปฐมยามนั่นเอง

โปรดสุภทัตปริพาชก

ในราตรีคืนนั้นเอง เมื่อพวกมัลลกะษัตริย์พากันลากลับไปแล้ว ได้มีปริพาชกผู้หนึ่ง เป็นชาวเมืองกุสินารา มีนามว่าสุภทัต ได้ทราบข่าวว่า ะสมณโคตมจักปรินิพพานในราตรีคืนนี้ จึงคิดว่า

“อาจารย์เคยกล่าวอยู่เสมอว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ย่อมบังเกิดขึ้นในโลกเป็นบางครั้งบางคราว กับฉันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจักปรินิพพานแล้ว ความสงสัยทั้งปวงของเราก็ก็นิยมน้อย เราเชื่อว่าพระบรมครูจักสามารถแก้ความสงสัยของเราได้ เราควรจะไปเฝ้าพระองค์เสียในราตรีคืนนี้”

ลำดับนั้น สุภทัตปริพาชกจึงรีบเดินทางไปยังสาละวันเข้าไปพบพระอนันท์ ขอโอกาสเพื่อจะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า

“อย่าเลย สุภทัต” พระอนันท์ทักทวน “ท่านอย่าเบียดเบียนพระตถาคตเจ้าเลย ขณะนี้พระองค์ทรงลำบากพระกายมากอยู่พอแล้ว อย่ารบกวนพระองค์เลย”

แม้สุภทัตจะอ้อนวอนขอร้องอยู่ถึง ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง พระอนันท์ก็มิยอมอนุญาตให้เข้าเฝ้า

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้สดับเสียงพระอานนท์ กับสุภทัตตปริพาชกกำลังเจรจากัน จึงตรัสเรียกพระอานนท์ว่า

“อานนท์ อย่าห้ามสุภทัตตะเลย ให้สุภทัตตะได้เห็น ตถาคตเกิด แม้สุภทัตตะจะถามปัญหาอันใดก็จงจักไม่เบียดเบียนตถาคตให้ลำบากมากนัก สุภทัตตะจักได้รู้ทั่วถึงธรรมที่ตถาคตพยากรณ์แล้วโดยพลัน”

พระอานนท์เถระจึงบอกแก่สุภทัตตะว่า

“ดูก่อนสุภทัตตะ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระกรุณาโปรดประทานโอกาสให้ท่านแล้ว ท่านจงเข้าไปเฝ้าเถิด”

สุภทัตตะ มีความเบิกบานใจ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้ว ทูลถามถึงคติถกครุเดียรฉัตรทั้ง ๖ คน คือ ปุณณกัสสป มักขลิโคศล อชิตกเสกัมพล ปกุกท กัจจายนะ สันุชยเวลัฏฐบุตร และนิครนถนาฏบุตร ซึ่งหมู่ชนนิยมนับถือว่าเป็นผู้วิเศษว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ครุทั้ง ๖ คนนั้น ครุคนไหนได้ตรัสรู้ยังด้วยปัญญาจริงหรือไม่?

พระผู้มีพระภาคได้สดับปัญหาดังนั้น จึงตรัสว่า

“อย่าเลย สุภทัตตะ เราจักแสดงธรรมแก่ท่าน ท่านจงตั้งใจฟังธรรม แล้วทำไว้ในใจให้สำเร็จประโยชน์เกิด”

ดังนี้แล้ว จึงตรัสอริยมรรค ๘ ประการ แล้วตรัสสรุปเทศนาว่า

“ดูก่อนสุภทัตตะ อริยมรรค ๘ ประการนี้ มีอยู่ในธรรมวินัยใดแล้ว พระอริยบุคคล ๔ คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ย่อมมีอยู่ในธรรมวินัยนั้น”

“ดูก่อนสุภทัตตะ อริยมรรคนี้ มีอยู่ในธรรมวินัยนี้ พระอริยบุคคล ๔ จำพวก ก็มิอยู่ในธรรมวินัยนี้แห่งเดียว”

“ดูก่อนสุภทัตตะ หากภิกษุทั้งหลายปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตามพระธรรมวินัยแล้วไซ้ โลกนี้ก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเทศนาดังนี้แล้ว สุภทัตทปริพาชกทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนา แสดงตนเป็นอุบาสก และทูลขอบรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

“ดูก่อนสุภทัตตะ ผู้ที่เคยเป็นอัญญเดียรถีย้อยู่ก่อน หากปรารถนาจะมาอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ จำต้องอยู่ปริวาส ๔ เดือนก่อน และเมื่อครบ ๔ เดือนแล้ว หากภิกษุทั้งหลายพอใจ จึงจะให้ผู้นั้นอุปสมบทได้ แต่การอยู่ปริวาสนี้มีเหตุยกเว้นพิเศษเฉพาะบุคคลได้อยู่”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค หากกิตติยปริวาสมีกำหนด ๔ เดือน ข้าพระองค์ยินดีที่จะอยู่นานถึง ๔ ปี และเมื่อล่วง ๔ ปีแล้ว ภิกษุทั้งหลายพึงให้ข้าพระองค์อุปสมบทเป็นภิกษุเถิด”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสให้พระอานนท์รับพระ จดให้สุภทัชะบรรพชาอุปสมบทตามความปรารถนาในวันนั้น เมื่อสุภทัชะได้อุปสมบทแล้ว เรียนพระกรรมฐานจากพระ ศาสตา หลีกออกไปนั่งบำเพ็ญสมณธรรม ก็ได้บรรลุพระ อรหัตผลเป็นพระอริยบุคคลในราตรีวันนั้นเอง นับเป็นพระ อรหันต์ปัจฉิมสาวกของพระผู้มีพระภาค หรือ นับเป็นสักขี สาวก สาวกทันพระชนมชีพของพระบรมศาสดา

วิธีลงพรหมทัณฑ์แก่พระจันนะ

ลำดับนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกพระ อานนท์ ให้เป็นผู้รับเทศนาว่า

“อานนท์ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว หากภิกษุบาง รูปจะฟังมีความสงสัยว่า พระบรมศาสดาของเราปรินิพพาน แล้ว บัดนี้ พระศาสดาของเราไม่มีแล้ว ดังนี้”

“อานนท์ ท่านทั้งหลายไม่ควรมีความสงสัยอย่างนั้น ธรรมใดอันเราแสดงแล้ว วินัยใดอันเราบัญญัติไว้แล้ว แก่ท่านทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของท่านทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา”

“อานนท์ อนึ่งเล่า บัดนี้ ภิกษุทั้งหลายย่อมเรียกร้องกันและกันด้วยวาตะถ้อยคำว่า “อาวุโส” ทั้งแก่ทั้งอ่อนเสมอกันหมด ต่อกาลล่วงไปแห่งเราแล้ว ท่านทั้งหลายอย่าพึงเรียกกันอย่างนี้เลย ภิกษุผู้แก่โดยพรรษา พึงเรียกภิกษุผู้อ่อนกว่าตนว่า “อาวุโส” หรือจะเรียกโดยชื่อโดยโคตรก็ได้ ฝ่ายภิกษุผู้ใหม่ที่อ่อนโดยพรรษา พึงเรียกภิกษุผู้เถระที่แก่กว่าตนโดยพรรษาว่า “ภันเต” หรือ “อายุสมา” ตามสมควรแก่การวโหหารเถิด”

ลำดับนั้น พระอานนท์ทูลถามว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระฉันนะ ถือตัวว่าเป็นข้าเก่า ติดตามไปส่งพระองค์เมื่อคราวเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ เป็นผู้ว่ายาก ไม่ยอมรับโอวาทของใคร เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้ว จักเป็นผู้ว่ายากยิ่งขึ้น ด้วยหาผู้ยาเกรงมิได้ ข้าพระองค์ทั้งหลายจะพึงปฏิบัติแก่พระฉันนะอย่างไร ?

“อานนท์ เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว สงฆ์พึงลงพรหม
ทัณฑ์แก่พระฉันนะเถิด เพื่อความสงบเรียบร้อยของสงฆ์สืบ
ไป”

“การลงพรหมทัณฑ์ จะพึงปฏิบัติอย่างไร พระเจ้าข้า?

“อานนท์ การลงพรหมทัณฑ์นั้น คือ ภิกษุทั้งหลาย
ไม่พึงว่ากล่าว ไม่พึงโอวาท ไม่พึงตักเตือนสั่งสอน ไม่พึง
เจรจาโต้ด้วยทั้งสิ้น อันนี้ชื่อว่าพรหมทัณฑ์”

“อานนท์ ฉันทะภิกษุจะพึงเจรจาโต้ ก็พึงเจรจา
ถำนั้นตามใจชอบเถิด ท่านทั้งหลายไม่พึงว่ากล่าวตักเตือน
ใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อฉันนะถูกสงฆ์ลงพรหมทัณฑ์แล้ว เธอจัก
สำนึกในความผิด จักสำเหนียกในธรรมวินัย จักเป็นผู้ว่าง่าย
สอนง่าย จักยอมรับโอวาท จักปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
ในที่สุด”

ให้ภิกษุทั้งหลายซักถามข้อสงสัย

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย
มาว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตปวารณาในกาลบัดนี้
ภิกษุใดมีความสงสัยเคลือบ แคลงในพระรัตนตรัย ในมรรค

หรือในปฏิปทา หากจะพึงมีบ้าง ท่านทั้งหลายจงถามเถิด
เพื่อจะได้ไม่เดือดร้อนในภายหลังว่าพระศาสดาอยู่เฉพาะหน้า
แล้ว เราไม่ได้ถามเฉพาะพระพักตร์”

พระองค์ตรัสพิจารณาอย่างนี้ถึง ๓ ครั้ง ภิกษุทั้งหลาย
ก็นั่งอยู่ พระอานนทเถระเจ้าจึงกราบทูลขึ้นว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์มีความเชื่อโดย
สนิทแล้วว่า ภิกษุที่มีความสงสัยในพระรัตนตรัย ในมรรค
และในปฏิปทา แม้แต่องค์หนึ่งก็มีได้มีเลย ข้อนี้เป็นอัครรย์
ในคำสอนของพระพุทธองค์เป็นอย่างยิ่ง”

“ดูก่อนอานนท ข้อนั้น ตถาคตก็ทราบที่อยู่แล้วตาม
ความเป็นจริงว่า ไม่มีภิกษุรูปใดสงสัย เพราะภิกษุทั้งหลาย
ที่ประชุมอยู่ถึง ๕๐๐ รูปนี้ มีคุณสมบัติอย่างต่ำที่สุดก็เป็นโสดา
บัน ผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา มีแต่จะตรัสรู้มรรคผลยิ่งๆ
ขึ้นไปในเบื้องหน้าทั้งสิ้น”

ปัจฉิมโอวาท

สมเด็จพระผู้มีพระภาค ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายอย่าง
นั้นแล้ว จึงตรัสต่อไปว่า

“ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือนท่านทั้งหลาย
สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมความสิ้นไปเป็นธรรมดา ท่านทั้ง
หลายจงยังกิจทั้งปวง ทั้งที่เป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้
อื่น ให้สำเร็จบริบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด”

พระดำรัสนี้ เป็นปัจฉิมโอวาท ซึ่งสมเด็จพระผู้มี
พระภาค ขณะบรรทม ณ พระแท่นที่ปรินิพพาน ทรงประ
มวลพระโอวาททั้งปวง ที่ได้ประทานมาแล้วตลอดเวลา ๔๔
พรรษา ลงในความไม่ประมาทประทานแก่พุทธบริษัทใน
อวสานกาล ด้วยประการฉะนี้

เสด็จปรินิพพาน

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาค ประทานพระโอวาทเป็น
วาระสุดท้ายแล้ว หลังจากนั้นมิได้ตรัสอะไรอีกเลย ทรงทำ
ปรินิพพานบริกรรมด้วยอนุปปยุพวิหารสมาบัติ ทั้ง ๙ โดยลำดับ
ดังนี้

ทรงเข้าปฐมฌาน ออกจากปฐมฌาน ทรงเข้าทุติย
ฌาน ออกจากทุติยฌาน

ทรงเข้าตติยฌาน ออกจากตติยฌาน ทรงเข้าจตุตถ
ฌาน ออกจากจตุตถฌาน

ครบรูปาพจรสมบัติ ๔ ตามลำดับแล้ว ทรงเข้า
อรุปาพจรสมบัติ ๔ สืบต่อไป คือ

ทรงเข้าอาภาสานัญจายตนฌาน ออกจากอาภาสานัญ
จายตนฌาน

ทรงเข้าวิญญาณัญจายตนฌาน ออกจากวิญญาณัญ
จายตนฌาน

ทรงเข้าอากิญจัญญายตนฌาน ออกจากอากิญจัญญาย
ตนฌาน

ทรงเข้าเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ตามลำดับ

ทรงออกจากเนวสัญญานาสัญญายตนฌานแล้ว ทรง
เข้าสัญญาเวทยิตนิโรธ สมบัติที่ ๙

สัญญาเวทยิตนิโรธนี้ มีอาการดับจิตสังขาร ดับทั้ง
สัญญาและเวทนา คือไม่รู้สึกละเอียดทั้งสิ้น แม้มลหายใจเข้า
ออกก็หยุดนิ่ง สงบยิ่งกว่านอนหลับ ผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับสมบัติ
ขั้นนี้ อาจเข้าใจผิดไปว่าหมดลมแล้ว

เพราะฉะนั้น พระอานนทเถระเจ้า ซึ่งนั่งเฝ้าคุณพระ
อาการอยู่ตลอดเวลา เข้าใจว่าพระผู้มีพระภาคปรินิพพาน
แล้ว จึงเรียนถามพระอนุรุธะ ผู้เชี่ยวชาญในการเข้า
สมบัติว่า

“ท่านพระอนุรุธะ ผู้เจริญ พระบรมศาสดาเสด็จ
ปรีณิพพานแล้วหรือ ?

“ยัง ท่านอานนท์” พระอนุรุธะตอบ “ขณะนี้
พระบรมศาสดากำลังอยู่ในสัจจญาณเวทิตนโรธสมาบัติ ยังไม่
ปรีณิพพาน”

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จอยู่ในสัจจญาณเวทิต
นโรธสมาบัติตามเวลาที่ทรงกำหนดแล้วก็เสด็จถอยกลับเข้าสู่
เนวสัญญานาสัญญายตนฌาน อากิญจัญญายตนฌาน โดย
ปฏิโลมจนถึงปฐมฌาน

ต่อจากนั้น ทรงออกจากปฐมฌาน เข้าสู่ทุติยฌาน
ตติยฌาน และจตุตถฌาน โดยลำดับอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อเสด็จออกจากจตุตถฌานแล้ว ก็เสด็จปรีณิพพาน
ณ ป่าฉิมิยามแห่งราชวิสาขปุณณมี ดิถีเพ็ญเดือน ๖ ถ้าย
ประการฉะนี้.

ทบทวนบทที่ ๑๔

๑. การถวายอาหารบิณฑบาตทาน ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีอยู่ ๒ ครั้ง อยากทราบว่า มีครั้งไหนบ้าง พระองค์ตรัสบอกกับใคร ที่ไหน ?

๑. อาหารบิณฑบาตทาน ที่พระองค์ตรัสว่ามีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีอยู่ ๒ ครั้งนั้น คือ บิณฑบาตทานของนางสุชาดา ที่พระองค์เสวยแล้วได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ครั้งหนึ่ง กับบิณฑบาตทานของนายจุนทะ กัมมารบุตร ที่พระองค์เสวยแล้วเสด็จดับขันธปรินิพพานครั้งหนึ่ง ทั้ง ๒ ครั้งนี้ พระองค์ตรัสว่ามีผลมาก มีอานิสงส์มาก โดยตรัสบอกกับพระอานนท์ ณ ร่มไม้อัมพวัน ใกล้แม่น้ำกุณฑลที่ ระหว่างเดินทางจากเมืองปาวาไปยังนครกุสินารา

๒. อนุฐานไสยา คืออะไร ปรากฏเกิดขึ้นที่ไหน เหตุไรจึงเรียกชื่อเช่นนั้น ?

๒. อนุฐานไสยา คือกิริยาอาการที่พระผู้มีพระภาคบรรทม โดยมีได้มีสัญญาณว่าจะลุกขึ้นอีก ปรากฏเกิดขึ้นเหนือพระแท่นที่เสด็จปรินิพพาน เพราะเป็นการไสยาอวสาน การนอนครั้งสุดท้าย จึงเรียกว่า อนุฐานไสยา

๓. การบูชาในพระพุทธศาสนามีก็อย่าง อะไรบ้าง พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญการบูชาอย่างไหนว่า เป็นการบูชาอย่างยิ่ง ?

๓. การบูชาในพระพุทธศาสนามี ๒ อย่าง คือ อามิสบูชา บูชาด้วยวัตถุสิ่งของมีดอกไม้มิใช่รูปเทียนเป็นต้น ๑ ปฏิบัติบูชา บูชาด้วยการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามทำนองคลองธรรม ๑ ในการบูชา ๒ อย่างนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญปฏิบัติบูชาว่าเป็นการบูชาอย่างยิ่ง

๔. ‘ดูก่อนภิกษุ ท่านจงหลีกไป ย่อมายืนอยู่เบื้องหน้าเรา’ ดังนี้เป็นคำพูดของใคร พุทกับใครที่ไหน เมื่อไร เพราะเหตุไร ?

๔. เป็นพระคำรัสของพระบรมศาสดา ตรัสบอกพระอุปัชฌาย์ ซึ่งกำลังยืนถวายงานพัดเฉพาะพระพักตร์ ที่พระแท่นที่บรรทมเสด็จปรินิพพานให้หลีกไป เมื่อวันที่จะปรินิพพานนั่นเอง ทั้งนี้ เพราะเทพดาในหมื่นโลกธาตุ ได้มาประชุมกันเพื่อบูชาพระตถาคตเป็นครั้งสุดท้าย ต่างยกโทษอยู่ว่า พวกเรามาแต่ที่ไกลหวังจะได้เห็นพระตถาคตเจ้า แต่ภิกษุรูปนี้มายืนขวางหน้าอยู่ ดังนี้ พระบรมครูจึงตรัสบอกพระอุปัชฌาย์ให้ถอยไป เพื่อเปิดโอกาสให้เทพดาเหล่านั้น

๕. ในครั้งพุทธกาล เมื่อออกพรรษาแล้ว พุทธบริษัทในถิ่นไกลต่างพากันเดินทางไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยศรัทธาเลื่อมใส เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้วเช่นนี้ ท่านควรจะแนะนำพุทธบริษัทให้ปฏิบัติอย่างไร ?

๕. ข้าพเจ้าจะแนะนำเขาว่า สังฆนียสถาน ๔ ตำบล พระทศพลตรัสว่า ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสควรจะได้ไปดูไปเห็นควรให้เกิดความสังเวช สถานที่ ๔ ตำบลนั้น คือ

๑. สถานที่พระตถาคตประสูติ คือสวนลุมพินีวัน

๒. สถานที่พระตถาคตตรัสรู้ คือตำบลอุรุเวลาเสนานิคม หรือพุทธคยา

๓. สถานที่พระตถาคตแสดงปฐมเทศนา คือป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี

๔. สถานที่พระตถาคตปรินิพพาน คือสาละวันเมืองกุสินารา

๖. มีคำว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ประพฤติพรหมจรรย์หวังจะหลีกเลี่ยงจากมลทิน จะพึงปฏิบัติอย่างไร ?

๖. พึงปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระบรมศาสดา ซึ่งตรัสกับพระอานนท์ว่า

๑. ไม่ดูไม่เห็นเสียเลย เป็นการดี
๒. เมื่อเหตุที่จะต้องดูต้องเห็นมีขึ้น ก็อย่าเจรจา
ด้วยเป็นการดี
๓. เมื่อเหตุที่จะต้องเจรจาด้วยมีขึ้น ก็พึงเจรจา
ด้วยธรรมมีกตา ตั้งสติไว้ให้มั่น อย่าให้แปร
ปรวนด้วยวาทะคัตถา

๗. ประเพณีการทำศพของผู้ตาย แต่ละชาติแต่ละ
ศาสนา ย่อมแตกต่างกันตามความนิยมอยากทราบว่ ประเพณี
เกี่ยวกับพระพุทธสรีระ เขาปฏิบัติกันอย่างไร ?

๗. ประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธสรีระ มีการปฏิบัติ
เช่นเดียวกับพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิราช กล่าวคือ
พันสรีระด้วยผ้าไหม แล้วชั้ด้วยสำลี แล้วห่อด้วยผ้าไหมอีก
โดยอุบายอย่างนี้ ๕๐๐ กุ้ แล้วเชิญพระสรีระลงในรางเหล็กอัน
เต็มด้วยน้ำมัน ปิดครอบด้วยฝาเหล็ก แล้วเชิญขึ้นสู่จิตถาวร
ซึ่งทำด้วยไม้หอมถวายพระเพลิงแล้วอัญเชิญพระอัฐิธาตุไป
บรรจุพระสถูปไว้ที่ประชุมแห่งถนนใหญ่ทั้ง ๔ เพื่อเป็นที่
กราบไหว้สักการบูชาของมหาชน

๘. ญปารหบุคคล คือบุคคลเช่นไร มีกี่จำพวก มีใคร
บ้าง ?

๘. อุปารหบุคคล คือ บุคคล ที่สมควรแก่การ
ประดิษฐานอิฐธาตุไว้ในพระสถูปเจดีย์ มี ๔ จำพวก คือ

๑. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
๒. พระปัจเจกพุทธเจ้า
๓. พระอรหันตสาวก
๔. พระเจ้าจักรพรรดิราช

๙. มีพระสาวกองค์ใดบ้าง ที่ได้รับคำพยากรณ์จาก
พระบรมศาสดาว่า จะได้สำเร็จอรรถัตถผลภายหลังจากพระ
องค์เสด็จปรินิพพานไปแล้ว ๓ เดือน พระองค์ทรงพยากรณ์
ไว้ว่าอย่างไร ?

๙. มีพระอานนทเถระ ซึ่งได้สำเร็จพระอรหัตตผล
ตามกำหนดที่พระพุทธองค์ทรงพยากรณ์ไว้ คือ พระองค์ทรง
พยากรณ์ไว้ว่า พระอานนท์จะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ก่อน
วันพระสงฆ์ทำปฐมสังคายนา ภายหลังจากพระตถาคตปรินิ
พพานแล้ว ๓ เดือน ดังนี้

๑๐. พระอานนท์ได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่า
เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในสถานใดบ้างหรือไม่ จงอ้างมา
ให้ครบ ?

๑๐. พระอนนทได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในสถาน ๕ คือ เป็นพหูสูตร มีสติ มีคฤ มีสมาธิ และเป็นผู้ที่ปฏิบัติดีเลิศ

๑๑. ในครั้งพุทธกาล ในประเทศอินเดีย มีเมืองใหญ่ๆ อยู่หลายเมือง เช่น เมืองราชคฤห์ เมืองสาวัตถี เมืองโกสัมพี เป็นต้น ในเมืองเหล่านั้น มีกษัตริย์ พราหมณ์ กฤหบดี ผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระผู้มีพระภาคจำนวนมาก เหตุไร พระพุทธองค์จึงไม่เสด็จไปปรินิพพานที่เมืองเหล่านั้น ขอทราบความเห็น?

๑๑. เหตุที่พระพุทธองค์ ไม่เสด็จ ไปปรินิพพานที่เมืองใหญ่ๆ เหล่านั้น ข้าพเจ้ามีความเห็นดังนี้

(๑) เพราะเมืองกุสินาราที่พระองค์เสด็จมาปรินิพพานนี้ เคยเป็นเมืองใหญ่มาก่อน เคยเป็นถึงมหานครนามว่ากุสาวตี มีพระเจ้ามหาสุทนต์จักรพรรดิราช เป็นอิสราธิบดีปกครอง มีผู้คนมาก การที่พระองค์เสด็จมาปรินิพพานที่เมืองนี้ จึงเป็นผลดี เพื่อฟื้นฟูสถานะเดิมให้กลายเป็นเมืองสำคัญขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

(๒) เพราะเมืองใหญ่ๆ เหล่านั้น มีอำนาจมาก หากมีการขัดแย้งพระบรมสาโรกธาตุนั้น เมืองเล็กเมือง

น้อยจะสู้กำลังไม่ได้ เมืองใหญ่ก็จะรวบไว้แต่ฝ่ายเดียว พระบรมสารีริกธาตุก็จะไม่แพร่หลายแก่เมืองอื่นๆ การที่พระองค์เสด็จมาปรินิพพานที่เมืองกุสินารานี้ จึงมีผลดี เพราะเมืองกุสินาราย่อมไม่สามารถจะหวงแหนพระบรมสารีริกธาตุไว้ได้ ซึ่งเหตุการณ์ก็สมจริงทุกประการ

๑๒. เมื่อพระอานนท์ไปแจ้งข่าวแก่พวกมัลลกะษัตริย์ว่า พระบรมศาสดาจะเสด็จปรินิพพาน ปรากฏว่าพวกมัลลกะษัตริย์พากันมานมัสการมากมาย ถ้าจะเรียงตัวกันเข้าเฝ้า ถึงวันพรุ่งนี้เข้าก็ยังไม่หมดสิ้น แต่ปรากฏว่าทุกคนได้เข้าเฝ้าเสร็จสิ้นในปฐมยามนั่นเอง ทั้งนี้ อยากทราบว่าเป็นเพราะเหตุไร ?

๑๒. ทั้งนี้ เป็นเพราะพระอานนท์ ได้จัดให้มัลลกะษัตริย์เหล่านั้นได้เข้าเฝ้าเป็นคณะๆ เป็นสกุลๆ เพื่อได้ถวายบังคมกันโดยทั่วถึง การทั้งปวงจึงได้เสร็จสิ้นลงในปฐมยามดังกล่าว

๑๓. ใครเป็นปฐมสาวกและปัจฉิมสาวกของพระศาสดา ได้รับบรรพชาอุปสมบทที่ไหน เมื่อไร ?

๑๓. พระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นปฐมสาวกของพระศาสดา ได้รับบรรพชาอุปสมบท ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

แขวงเมืองพาราณสี ในปีแรกที่พระองค์ตรัสรู้ ก่อนพุทธศก
๔๕ ปี

พระสุภัททะ เป็นบิณฑิลสาวกของพระศาสดา โดย
ได้รับบรรพชาอุปสมบท ณ สาละวันทยาน แขวงเมืองกุสินารา
ของมัลลกะศัตริย์ ในวันที่พระพุทธรองค์เสด็จปรินิพพานนั่นเอง

๑๔. ความจริง เมื่อพระศาสดาปรินิพพานแล้ว ก็ชื่อ
ว่าพระศาสดาไม่มีแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ เราทั้งหลายมาเคารพ
นับถือกราบไหว้บูชาพระศาสดาองค์ใดกันเล่า หรือท่านเห็น
อย่างไร ?

๑๔. พระศาสดาของเราทั้งหลายเสด็จปรินิพพานนาน
แล้วก็จริง แต่พระธรรมวินัยคำสั่งสอนของพระองค์หาได้
ปรินิพพานไปด้วยไม่ เราทั้งหลายนับถือกราบไหว้บูชาพระ
ธรรมวินัยนั้นแล เพราะพระศาสดาตรัสไว้ว่า ธรรมใดอันเรา
แสดงแล้ว วินัยใดอันเราบัญญัติแล้ว ธรรมและวินัยนั้น
จักเป็นศาสดาของท่านทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา ดังนี้
ข้าพเจ้ามีความเห็นอย่างนี้

๑๕. พรหมทัณฑ์ คืออะไร มีวิธีการอย่างไร มีภิกษุ
รูปใดได้รับพรหมทัณฑ์บ้าง ผลเป็นอย่างไร ?

๑๕. พรหมทัณฑ์ คือ การลงโทษพระภิกษุผู้คือนั้น ว่ายากสอนยากวิธีหนึ่งที่พระศาสดาทรงอนุญาตไว้ การลงพรหมทัณฑ์นั้น คือการไม่ว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอน ไม่ยอมเจรจาปราศรัยด้วย ผู้ถูกลงโทษจะพูดจะทำอะไรก็ไม่มีใครสนใจด้วย อย่างนี้เรียกว่าการลงพรหมทัณฑ์ ในพระพุทธศาสนา หลังจากพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้ว พระฉันทะถูกส่งลงพรหมทัณฑ์เป็นองค์แรก ผลปรากฏว่าพระฉันทะสำนึกในความผิด ยอมขอขมาโทษ ยอมรับผิดทุกประการ กลายเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายและปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมในที่สุด

๑๖. พระธรรมคำสั่งสอนของพระศาสดา ปรากฏว่ามีมากมายถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เมื่อเป็นเช่นนี้จะปฏิบัติกันไหวหรือ หรือพระองค์ทรงแนะนำไว้อย่างไรบ้าง ?

๑๖. พระธรรมคำสั่งสอนมีมากมายก็จริง แต่หาเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติไม่ เพราะพระองค์ทรงแนะนำไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนท่านทั้งหลาย สังฆาทิเสสทั้งหลายมีความเสื่อมความสิ้นเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังกิจทั้งปวง ทั้งที่เป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ให้สำเร็จบริบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด ดังนี้

พระตำราสันนี้เป็นารประมวลพระโอวาททั้งปวงลงใน
ความไม่ประมาท ประทานแก่ภิกษุทั้งหลายในอวสานกาล
เรียกพระพุทธโอวาทนี้ว่า พระปัจจันนิมโอวาท เพราะฉะนั้น การ
ปฏิบัติทั้งปวง จึงรวมลงในความไม่ประมาท

๑๗. อนุปฺพวิหารสมาบัติมีกี่อย่าง อะไรบ้าง พระผู้
มีพระภาคเสด็จปรินิพพานในสมาบัติไหน ?

๑๗. อนุปฺพวิหารสมาบัติ มี ๔ อย่าง คือ
รูปาวจรฌาน ๔ ได้แก่ ปฐมฌาน ทุตติยฌาน
ตติยฌาน และจตุตถฌาน

อรุปาวจรฌาน ๔ ได้แก่ อากาสนัญญายตนฌาน
วิญญานัญญายตนฌาน อากิญจัญญายตนฌาน เนวสัณญานา
สัณญายตนฌาน และ สัณญาเวทียตนิโรธ ๑ รวมเป็นสมาบัติ
๔ พระผู้มี พระภาคเจ้า เสด็จปรินิพพาน ในระหว่างที่ออกจาก
จตุตถฌาน แต่ยังไม่ทันเข้า อากาสนัญญายตนฌาน ก็
ปรินิพพานในระหว่างนั้น จึงจัดว่าไม่ได้ปรินิพพานในสมาบัติ
ไหน

บทที่ ๑๕

พิธีอัญเชิญพระพุทธสรีระ

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว ได้บังเกิดมหัศจรรย์ แผ่นดินไหวสะท้าน กลองทิพย์บันลือลั่น เสียงสนั่นในอากาศ เป็นมหาโกลาหลในปัจจุบันกาล พร้อมกับเวลาปรินิพพานของพระศาสดา

ขณะนั้น บรรดาพุทธบริษัททั้งหลาย ที่ประชุมอยู่ในอุทยานสาละวัน ต่างเศร้าโศกพิไรว่าพ้นปริเวณการเป็นที่น่าสังเวชสลบใจยิ่งนัก พระอนุรุทธเถรเจ้า และพระอานนทเถรเจ้า ได้กล่าวธรรมีกถาปลอบขวัญมหาชน บรรดาจิตให้สร้างจากความเศร้าโศก ตามสมควรแก่วิสัย โดยให้พิจารณาเห็นเป็นเรื่องธรรมดาของสังขารทั้งหลาย เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็มีความเสื่อมสิ้นไปและดับไปในที่สุด แม้แต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันใหญ่หลวง ยังต้องทอดทิ้งสิ่งทั้งปวง เสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน การที่สาวุธชนจะพึงพิจารณาให้เห็นเป็นธรรมดา ไม่ควรประมาทลุ่มหลงในสังขารเหล่านั้น การแสวงหาอุปายที่พึงแก้ตนในทางกุศลสัมมาปฏิบัติสืบไป

ครั้นสว่างแล้ว พระอนุรุธเถระเจ้า ได้ให้พระอานนท์ รีบเข้าไปในเมืองกุสินารา แจ้งข่าวปรีณิพพานแก่มัลลกะศัตรีทั้งหลาย ซึ่งขณะนั้น มัลลกะศัตรีทั้งหลาย ก็ได้มาประชุมพร้อมกันอยู่ ณ สัณฐาคาร เนื่องด้วยเรื่องปรีณิพพานของพระศาสดา ต่างรอคอยการส่งข่าวของพระอานนท์ เมื่อมัลลกะศัตรีได้ทราบข่าวเช่นนั้น ต่างก็เศร้าโศกอาลัยในสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นกำลัง แล้วประกาศข่าวให้ชาวเมืองกุสินาราทราบโดยทั่วกัน

มหาชนเป็นอันมาก แม้จะอยู่ในที่ไกล เมื่อได้ทราบข่าวปรีณิพพานของพระผู้มีพระภาคเจ้า ต่างก็อนานาสุคนธชาติมาสักการบูชา เวลาค่ำก็ตามประทีปโคมไฟสว่างไสวทั่วสาละวัน ตลอดระยะเวลา ๖ ราตรี ไม่มีขาดสาย ต่างถวายความเคารพในพระบรมศาสดาด้วยความศรัทธาเลื่อมใส

ครั้นถึงวันที่ ๗ มัลลกะศัตรีทั้งหลาย ได้ปรึกษาพร้อมใจกัน ให้อัญเชิญพระสรีระของพระผู้มีพระภาคไปโดยทิศทักษิณแห่งพระนคร เพื่อถวายพระเพลิงภายนอกพระนคร เมื่อปรึกษาตกลงกันแล้ว มัลลปะโมกซ์ ๘ องค์ ทรงกำลังมาก สระสรงพระกายบริสุทธิ์ แล้วทรงผ้าใหม่ พร้อมกันเข้าไปอัญเชิญพระสรีระ แต่แม้ใช้กำลังสักเพียงใด ก็ไม่สามารถ

จะให้พระสรีระของพระผู้มีพระภาคเคลื่อนจากสถานได้แม้แต่น้อยหนึ่ง มัลลกะขัตติยกัณฑ์ตกตลิ่งในเหตุการณ์อันอัศจรรย์
๐ นั้น จึงได้หันไปไต่ถามพระอนุรุธเถระว่า

“ข้าแต่ท่านพระอนุรุธะ เพราะเหตุไร ข้าพเจ้าทั้งหลาย จึงไม่สามารถเคลื่อนย้ายพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้า ?

“มหาบพิตร เพราะพระองค์มิได้ทรงทำให้ถูกต้องตามความประสงค์ของเทวดา” พระอนุรุธะตอบ

“ก็เทวดาจะให้ข้าพเจ้าทั้งหลายทำอะไร ?

“เทวดาทุกองศ์ มีความประสงค์จะให้อัญเชิญพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าเข้าสู่พระนครก่อน โดยเข้าทางประตูทิศอุดร เชิญไปท่ามกลางพระนคร แล้วออกจากพระนครโดยทางประตูทิศบูรพา แล้วอัญเชิญไปประดิษฐานถวายพระเพลิงที่มกุฏพันธนเจดีย์ ทางทิศตะวันออกแห่งพระนคร กุสินารา เทวดามีความประสงค์อย่างนี้ เมื่อพระองค์ทำขัดกับความประสงค์ของเทวดา การเคลื่อนย้ายพระสรีระจึงไม่สำเร็จ”

ครั้นมัลลิกษัตริย์ได้ทราบความประสงค์ของเทวดา
เช่นนั้น ก็ทรงผ่อนผันอสูรให้เป็นไปตามความประสงค์ การ
อัญเชิญพระสรีระก็สำเร็จลงโดยง่ายดาย ประชาชนมากมาย
พากันเข้าชบวนแห่ตามพระพุทธรูประสุตประมาณ เสียง
ดุริยางค์ดนตรีดังสนั่นลั่นไกลาหล ดอกมณฑาอันเป็นของ
ทิพย์ก็ร่วงหล่นจากสวรรค์ตกลงมาสู่การบูชาพระผู้มีพระภาค
ตลอดระยะเวลา

นางมัลลิกาถวายเครื่องประดับ

ขณะนั้น นางมัลลิกา ภรรยาของท่านพันธุละเสนapati
ซึ่งมีเคหสถานอยู่ในพระนครนั้น ได้ทราบข่าวว่า ชบวนอัญ
เชิญพระพุทธรูประสุต จะผ่านมาทางหน้าบ้านตน ก็มีความยินดี
ที่จะได้อัญชลีอภิวาท และดำริต่อไปว่า นับแต่ท่านพันธุละ
เสนapati ได้ล่วงลับไปแล้ว เครื่องประดับอันมีค่ามาก ชื่อ
มหาลดาประสาธน์ เราก็มิได้นำออกทบแต่ง คงเก็บรักษาไว้
เสมือนไร้ประโยชน์ ควรจะถวายเป็นพุทธรูปา ประดับพระ
พุทธรูประสุตในโอกาสอวสานนี้

อันว่าเครื่องประดับมหาลดาประสาธน์นี้มีค่ามากถึง
๙ โกฎิ เป็นของงดงามมาก ประกอบสร้างขึ้นด้วยรัตนะ ๗

ประการ ผู้ที่มีบุญมากเท่านั้นจึงจะสามารถประทับได้ ซึ่งสมัย
นั้นมียู่เพียง ๓ เครื่อง คือ ของนางวิสาขา มหาอุบาสิกา ๑
ของนางมัลลิกา ภรรยาของท่านพันธุละเสนapati ๑ ของธิดา
เศรษฐีภรรยาท่านเทวพานิยสาร ๑

ดังนั้น เมื่อ ขบวนอัญเชิญพระพุทธสรีระผ่านมาถึง
หน้าบ้าน นางมัลลิกาจึงได้แสดงความประสงค์ ขอบุชาพระ
พุทธสรีระด้วยเครื่องประดับมหาดาประสาธน์ มหาชนผู้พบ
เห็นต่างอนุโมทนาสาธุการกับนางมัลลิกาเป็นอย่างยิ่ง เมื่อนาง
มัลลิกาน้อมเครื่องประดับมหาดาประสาธน์ วางบูชาลงบน
พระพุทธรูป ปรากฏว่าพระพุทธรูปมีรัศมีเปล่งปลั่งงาม
โอภาส เป็นที่อัศจรรย์แก่มหาชน ครั้นแล้วขบวนก็เคลื่อนต่อไป
จนถึงกลางใจเมือง แล้วออกไปทางประตูด้านบูรพาทิศ ไป
ประดิษฐาน ณ มกุฏพันธเจดีย์

ครั้นถึงจิตกาธาร ซึ่งทำด้วยไม้จันทร์หอมงามวิจิตร
ก็จัดการห่อพระพุทธรูปด้วยตุลพัสดุ์รักษา ๕๐๐ ชั้น แล้ว
อัญเชิญลงประดิษฐานในหีบทองอันเต็มด้วยน้ำมันหอม ตาม
คำชี้แจงแนะนำของพระอานันทเถระเจ้าทุกประการ

ถวายพระเพลิง

ครั้นเรียบร้อยแล้ว ก็อัญเชิญขึ้นประดิษฐานบนจิตกาธาร ทำการสักการบูชา ครั้นแล้วมัลลปาโมกษ์ ๔ องค์ ซึ่งเป็นผู้แทนของกษัตริย์ทั้งปวง ได้นำเอาเพลิงเข้าไปจุดทั้ง ๔ ทิศ แต่ก็ไม่สามารถจะจุดให้เพลิงติดขึ้นได้ตามประสงค์ แม้จะพยายามจุดเพียงไรก็ไม่สำเร็จ มัลลกษัตริย์ทั้งหลายพากันอัสทรวรภัย มีความสงสัยยิ่งนัก จึงได้เรียนถามพระอนุรุธเถระเจ้าว่า

“ข้าแต่ท่านพระอนุรุธะ เพราะเหตุใด เพลิงจึงไม่ติดขึ้น ?

“มหาบพิตร เทวดาเจ้าทั้งหลาย มีความประสงค์จะให้รอคอยพระมหากัสสปเถระก่อน หากพระมหากัสสปเถระซึ่งเป็นพระสาวกผู้ใหญ่ ยังเดินทางมาไม่ถึงตราบโต ไฟก็ยังไม่ติดตราบนั่น”

“ท่านผู้เจริญ ก็เวลานี้ท่านพระมหากัสสปเถระเจ้า ท่านอยู่ที่ไหน ?

“มหาบพิตร ขณะนี้ พระมหากัสสปะ กำลังเดินทางมาจากเมืองปาวา ในไม่ช้านักคงจะมาถึง”

มัลลกะษัตริย์ทั้งหลาย จึงต้องยินยอมผ่อนตามความ
ประสงค์ของเทวคา รอคอยจนกว่าพระมหาเถระจะเดินทาง
มาถึง

คอกมณฑาทิพย์

เวลานั้น พระมหากัสสปเถระ พาพระภิกษุสงฆ์จำนวน
๕๐๐ รูป เดินทางมาจากเมืองปาวาเพื่อจะไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคเจ้า ณ เมืองกุสินารา แต่เนื่องจากเป็นเวลาเที่ยงวัน
แสงแดดแผดกล้า พระเถระเจ้าจึงพาภิกษุเหล่านั้น เข้าไปหยุด
พักภายใต้ร่มไม้ริมทาง ด้วยดำริว่า พอให้แดดร่มลมตกตะวัน
คล้อยแล้วจึงจะเดินทางต่อไป

ครั้นพระเถระเข้าไปนั่งพักยังไม่ทันจะหายเหนื่อย ก็
เห็นอาชีวกผู้หนึ่ง ถือคอกมณฑาทิพย์ก้นสี่ระยะเดินทางมาจาก
เมืองกุสินารา จึงมีความสงสัย เพราะคอกมณฑาทิพย์นี้ หา
มีในโลกมนุษย์ไม่ ด้วยเป็นของทิพย์ในสรวงสวรรค์ จะตกลง
มาก็เฉพาะแต่ในเวลาสำคัญๆ เท่านั้น คือ

เวลาที่พระบรมโพธิสัตว์เสด็จลงสู่พระครรภ์

เวลาที่พระโพธิสัตว์ประสูติ

เวลาที่พระตถาคตเจ้าตรัสรู้

เวลาที่พระตถาคตเจ้าแสดงธรรมจักร

เวลาที่พระตถาคตเจ้าทรงปลงอายุสังขาร

และเวลาที่พระตถาคตเจ้าเสด็จปรินิพพาน

แต่เหตุไฉน บุรุษผู้นี้จึงมีดอกมณฑาทิพย์ถือเดินมา
ทำให้ปริวิตกถึงพระบรมศาสดาว่า หรือพระบรมศาสดาของ
เราเสด็จปรินิพพานเสียแล้ว จึงลุกขึ้นยืนหันหน้าไปทางอาชีวก
ผู้นั้น พลังร้องถามว่า

“ดูก่อนอาชีวก ท่านมาแต่ที่ใดหรือ ?

“จากเมืองกุสินารา พระคุณเจ้าข้า”

“ดีแล้ว อาชีวก ท่านพอจะทราบข่าวความเป็นไปของ
พระบรมครูของเราบ้างหรือหาไม่ ?

“พระผู้เป็นเจ้า พระสมณโคตม ครูของท่านนั้น
ปรินิพพานเสียแล้ว นับถึงวันนี้ได้ ๗ วันพอดี ท่านยังไม่ทราบ
อีกหรือ ดอกมณฑานี้ข้าพเจ้าได้มาจากเมืองกุสินารา เพราะ
การนิพพานของพระสมณโคตมพระองค์นั้น”

เมื่ออาชีวกพูดจบลง ภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ฝ่ายที่ยังเป็น
ปุถุชน ไม่สามารถที่จะอดกลั้นอัสสฺสวลไไว้ได้ ก็พากันร้องให้
ปริเทวนาการ พิโรธำพันถึงพระบรมศาสดา ฝ่ายภิกษุสงฆ์
องค์อรหันต์ชีนาสพ ก็เกิดธรรมสังเวชสลลจิต

ในทันใดนั้น โดยไม่มีใครนึกฝัน ปรากฏมีภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งบวชเมื่ออายุแก่ ชื่อสุภทัตตะ เป็นสัททวิहारิกของพระมหากัสสปะนั่นเอง มิได้มีจิตกลัวเกรงอุปชฌาย์อาจารย์ มีจิตคือก้านสนั่นคานหยาบ ลุกขึ้นกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย ห้ามปรามภิกษุน้อยใหญ่ทั้งหลายว่า

“ท่านทั้งปวง จะร้องให้รำไรไปทำไม บัดนี้ เราพ้นแล้วจากอำนาจทั้งปวงของพระศาสดา ท่านไม่เห็นหรือ เมื่อพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ พระองค์จู้จุกจิก เบียดเบียน บังคับห้ามปรามพวกเราต่าง ๆ นานาว่า สิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ เราทั้งหลายต้องจำใจทำตามด้วยความอึดอัดใจ บัดนี้ พระองค์ปรินิพพานแล้ว เราปรารถนาจะทำสิ่งใด ก็ทำได้ตามใจชอบ ไม่มีใครมาจู้จี้บังคับบัญชาพวกเราอีกต่อไป ท่านยังไม่ชอบอีกหรือ”

พระมหากัสสปเถระเจ้า ได้ฟังคำของสุภทัตตะ กล่าวจ้วงจาบเช่นนั้น รู้สึกสลดใจเป็นที่ยิ่ง ดำริว่า

“กุเถติ พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จปรินิพพานไปไม่ทันนาน สิ้นกาลเพียง ๗ วันเท่านั้น ยังมีอิลชชีมิจจกิตกิตลามกถึงเพียงนี้ ต่อไปเบื้องหน้า คงจะหาผู้การวะในพระธรรมวินัย

ได้ยากเป็นแน่ หากไม่คิดหาอุบายแก้ไขป้องกันให้ทัน่วงที ตั้งแต่แรก อย่างกระนั้นเลย เราจะพยายามหาโอกาสทำสังคายนา ยกพระธรรมวินัยขึ้นไว้แทนที่พระบรมศาสดาให้จงได้ ในโอกาสนี้จะกล่าวอะไรไปให้เป็นที่สะอิดสะเอียน”

เมื่อพระผู้เป็นเจ้าคำริเช่นนั้นแล้ว ก็ได้กล่าวธรรมีกถา โนม์ น้าว จิกใจพระสงฆ์ทั้งปวงให้ระงับดับความเศร้าโศก แล้วพาพระสงฆ์บริวารรีบออกเดินทางมุ่งตรงไปยังพระนคร กุสินารา ปายหน้าไปยังมกุฏพันธนเจดีย์ ที่ประดิษฐานพระพุทธรูป

ครั้นถึงจิตถาร ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปแล้ว พระผู้เป็นเจ้ามหากัสสปะ ก็ทำจิรวะเวียนบำเพ็ญอุทเทสกรรมทำประทักษิณพระจิตถารครบ ๓ รอบ แล้วหยุดอยู่ทางเบื้องพระยุคลบาท น้อมถวายอภิวาท แล้วตั้งจิตอธิษฐานว่า

“ขอเดชบารมีของสมเด็จพระชินสีห์บรมศาสดา ผู้ทรงพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ บัดนี้ ข้าพระองค์ผู้เป็นพุทธสาวก มีนามว่ามหากัสสปะ ได้มากราบอภิวาทสักการะขอขมาลาโทษอยู่เบื้องพระยุคลบาทแล้ว ขอพระองค์ได้โปรดเมตตา ยืนพระบาทจากหีบทอง มารองรับการอภิวาทแห่งข้าพระองค์ ณ กาลบัดนี้เถิด”

ครั้งนี้จบคำอธิษฐาน พระบาททั้งคู่ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้แสดงอัครจริยให้ปรากฏประดุจพระองค์ยังทรงพระชนมชีพอยู่ โดยได้ทำลายคู่ผ้าทุกุลพัสดุที่ห่อหุ้มทั้ง ๕๐๐ ชิ้น และทำลายหีบทองออกมาปรากฏในภายนอก จุททวงอาภิยต์ แลบอกจากกลีบเมฆ ฉะนั้น นับเป็นเหตุอัครจริยแก่พุทธบริษัทเป็นอย่างยิ่ง

พระมหากัสสปเถระเห็นดังนั้น ก็ยกมือขึ้นประคองรองรับพระยุคลบาทของพระบรมศาสดา ยกขึ้นทูนไว้เหนือศีรษะแล้วกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้มีพระมหากรุณาอันล้นพ้น พระองค์ทรงเมตตาแก่ข้าพระองค์ตั้งแต่ต้นมาจนอวสาน นับแต่กาลที่ข้าพระองค์ออกบวช พระองค์ก็ทรงเมตตาเสด็จไปประทานอุปสมบทให้ ณ ภายใตร่มไม้พหูตตนิโครธ และยังโปรดประทานบังสุกุลจีวรอันประณีตให้แก่ข้าพระองค์ ทั้งยังทรงประทานโอกาสว่า กัสสปะ เธอชราแล้ว จงทรงผ้ากถุหนดีจีวรที่เขาถวายด้วยศรัทธาเถิด จงมาอยู่ในสำนักเถาถกเถิด เจ็บไข้ได้ป่วยจะได้ช่วยกันพยาบาลรักษา แต่ข้าพระองค์ก็มีได้อนุวัตรคล้อยตาม ยังคงปฏิบัติไปตามอธยาศัยด้วยการไปอยู่ในเสนาสนะป่า นุ่งห่มแต่ผ้าบังสุกุลอยู่เป็นนิตย์

มิได้มาอยู่ใกล้ชิดพระตาคต ทั้งหมดนี้เป็นความประมาท
 พลาดพลั้งของข้าพระองค์ทั้งสิ้น แม้ในวาระสุดท้ายข้าพระ
 องค์ก็มีได้มาอยู่ดูแลพยาบาล นับเป็นความผิดพลาดอัน
 มหาศาล ขอพระองค์ได้โปรดประทานอดโทษานุโทษแก่
 ข้าพระองค์ด้วยเถิด”

ครั้นพระมหากัสสปะกับพระสงฆ์บริวาร ๕๐๐ รูป
 และมหาชนถวายนมัสการพระบรมยุคลบาทโดยทั่วถึงกันแล้ว
 พระบาททั้งคู่ก็ถอยถดถอยกลับคืนเข้าสู่หีบทองทั้งเดิม โดย
 ไม่มีอะไรเคลื่อนไหวให้ผิดปกติแต่ประการใดทั้งสิ้น

ขณะนั้น เทโชธาตุ ได้บังเกิดตติจิตกาธารขึ้นเอง ด้วย
 อานุภาพแห่งเวทดา ปรากฏให้เห็นเป็นอัศจรรย์อีกวาระหนึ่ง
 เพลิงได้พวยพุ่งเผาพระพุทธรีระ พร้อมด้วยหีบทองและ
 จิตกาธารจนหมดสิ้น คงเหลือแต่สิ่งที่พระองค์ทรงอธิษฐานไว้
 โดยพระเพลิงมิได้เผาไหม้แต่ประการใด คือ

๑. ผ้าห่อหุ้มพระพุทธรีระชั้นใน ๑ ผืน
๒. ผ้าห่อหุ้มพระพุทธรีระชั้นนอก ๑ ผืน
๓. พระเขี้ยวแก้วทั้ง ๔
๔. พระรากขวัญทั้ง ๒
๕. พระอุณหิส

พระธาตุตั้งกล่าวนี้อย่างนี้เป็นปกติอยู่ มิได้แตกแยก
กระจัดกระจายแต่ประการใด ส่วนพระบรมอัฐิธาตุนอกนั้น
ได้แตกแยกออกมีหลักฐานเป็น ๓ ขนาด คือ

ขนาดใหญ่ มีขนาดเท่าเมล็ดถั่วแตก

ขนาดกลาง มีขนาดเท่าเมล็ดข้าวสารหัก

ขนาดเล็ก มีขนาดเท่าเมล็ดพันธุ์ผักกาด

เหตุที่เป็นดังนี้ เพราะพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย
ทรงดำริว่า

“ตถาคตจะดำรงชนมายุอยู่ ประกาศพระศาสนา ไม่ได้
นาน ก็จะมีปริณิพพาน พระศาสนาจะไม่ทันขยายไปในนานา
ประเทศ” จึงทรงอธิษฐานไว้ว่า

“เมื่อตถาคตปริณิพพาน เสร็จสิ้นการถวายพระเพลิงแล้ว
ขอให้พระอัฐิธาตุทั้งหลาย จงแตกกระจายออกเป็น ๓ ส่วน
เพื่อมหาชนจักได้เชิญ ไปนมัสการทำสักการบูชาในนานา
ประเทศ เพื่อจักเป็นเหตุให้มหาชนได้บำเพ็ญกุศล อันจะ
อำนวยการให้เข้าถึงสุคติในกาลภายหน้า”

แต่พระอรธกถาจารย์พรรณนาไว้ว่า

เมื่อพระสรีระอันเพลิงไหม้แล้วนั้น ส่วนพระฉวีและ
พระจัมมะ ผิวภายนอกภายในก็ดี พระนารุเอ็นน้อยใหญ่ก็ดี

พระลสิกา ไชยข้อก็ดี หมกไปด้วยกำลังเพลิง จะมีเถ้าหรือเขม่า
ปรากฏหามิได้ ประหนึ่งสปีและน้ำมันอันเพลิงผลาญ ไม่มี
เถ้าเขม่าปรากฏ ฉะนั้น แต่ส่วนที่เป็นพระสรีระ คือ พระอัฐิ
พระเกศา พระโลมา พระนขา พระทันตา ทั้งปวงเหลืออยู่
ครบครัน เพลิงมิได้เผาผลาญเลย

คำของพระอรรถกถาจารย์นี้ เข้าใจว่าท่านคงจะ
พรรณนาเพลินไป เพราะพระเกศา พระโลมา และพระนขา
ไม่ปรากฏว่ามีพระเจดีย์บรรจุไว้ที่ไหนเลย ที่มีเห็นบรรจุอยู่บ้าง
ก็ล้วนเป็นของที่ได้เก็บรักษาไว้ก่อนที่พระองค์จะปรินิพพาน
ทั้งสิ้น อย่างไรก็ดี ขอฝากนักศึกษาไว้คั่นคว่ำพิจารณาต่อไป

ทบทวนบทที่ ๑๕

๑. พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย เสด็จดับขันธปรินิพพานที่ไหน เมื่อไร และใครจัดการถวายพระเพลิงที่ไหน เมื่อไร?

๑. พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ สาละวันอุทยาน ใกล้เมืองกุสินารา ของมัลลกะศัตริย์ เมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อนพุทธศก ๑ ปี และมัลลกะศัตริย์ทั้งหลายได้จัดการถวายพระเพลิงพระพุทธรูปพระอัฐมกุฎาปนิสนเจดีย์ ภายนอกเมืองกุสินารานั้นเอง เมื่อวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ ภายหลังจากเสด็จปรินิพพานแล้วเพียง ๗ วัน

๒. ทราบว่า ในขณะที่มัลลปะโมกข์ ๘ ท่าน ทรงกำลังมาก เข้าไปอัญเชิญพระพุทธรูป เพื่อนำไปสู่มกุฎาปนิสนเจดีย์นั้น แม้จะพยายามเพียงไร ก็ไม่สามารถจะอัญเชิญให้เคลื่อนย้ายไปได้เลย ทั้งนี้ เป็นเพราะเหตุไร และได้ใครเป็นผู้แก้ไขคลี่คลายเหตุการณ์ในครั้งนั้น?

๒. เหตุที่เป็นดังนั้น เพราะมัลลกะศัตริย์มิได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามความประสงค์ของเทวคา โดยมัลลกะศัตริย์ประสงค์จะให้อัญเชิญไปทางทิศทักษิณแห่งพระนคร เพื่อ

ถวายพระเพลิงภายนอกพระนคร แต่เทวดาประสงค์จะให้
อัญเชิญเข้าสู่พระนครก่อน โดยเข้าทางประตูทิศอุดร ผ่าน
ไปท่ามกลางพระนคร แล้วออกไปทางประตูทิศบูรพา แล้ว
อัญเชิญไปประดิษฐานถวายพระเพลิง ณ มกุฏพันธเจดีย์ เมื่อ
ความประสงค์ขัดแย้งกันเช่นนี้ เทวดาจึงใช้เทวานุภาพไม่ให้
อัญเชิญไปดังกล่าวแล้ว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นครั้งนั้น จึงเป็น
มหัศจรรย์อย่างยิ่ง และพระอนุรุทธเถระเจ้า ซึ่งเป็นประธาน
สงฆ์อยู่ในขณะนั้น ได้เป็นผู้คลี่คลายแก้ไขเหตุการณ์ โดย
บอกให้มัลลกะบัตริย์ทั้งหลายเข้าใจในความประสงค์ของเทวดา
เมื่อมัลลกะบัตริย์ยอมปฏิบัติตาม การอัญเชิญพระพุทธรูปสี่พระก็
สำเร็จเรียบร้อยทุกประการ

๓. ในขณะที่มีมัลลกะบัตริย์อัญเชิญพระพุทธรูปสี่พระผ่าน
ไปภายในพระนครนั้น ทราบว่ามีผู้มีจิตศรัทธานำเครื่อง
ประดับเข้าไปบูชาพระพุทธรูปสี่พระ จึงอยากทราบว่า ผู้มีจิต
ศรัทธานั้นคือใคร เครื่องประดับนั้นมีชื่อว่าอะไร มีราคาเท่าใด
และในสมัยนั้น มีใครบ้างที่เชื่อว่าเป็นผู้มีบุญสามารถประดับ
เครื่องประดับนี้ได้ จึงบอกชื่อมาให้ทราบ?

๓. ผู้มีจิตศรัทธาผู้นั้น คือ นางมัลลิกา ภรรยาของ
ท่านพันธุละเสนาบตี ซึ่งมีเคหะสถานอยู่ในพระนครกุสินารา

นั่นเอง ได้นำเครื่องประดับช้อมหาดาประสาธน์เข้าไปบูชา
พระพุทธรีระ เครื่องประดับนั้นมีราคาถึง ๔ โกฏิ ซึ่งใน
สมัยนั้น ผู้มีบุญถึงขนาดสามารถประดับเครื่องประดับนี้ได้มี
อยู่เพียง ๓ คนเท่านั้นคือนางวิสาขามหาอุบาสิกา ๑ นางมัลลิกา ๑
และธิดาเศรษฐีซึ่งเป็นภรรยาของท่านเทวปาณีสาร์ ๑

๔. ขณะถวายพระเพลิงพระพุทธรีระนั้น ทราบว่า
มัลลปาโมกข์ ๔ องค์ นำเพลิงเข้าไปจุดทั้ง ๔ ทิศ แต่ไม่
สามารถจะให้เพลิงติดขึ้นได้ แม้จะพยายามจุดเพียงไรก็ไม่
สำเร็จ ทั้งนี้เป็นเพราะเหตุไร ใครเป็นผู้บอกเหตุนี้ให้ทราบ?

๔. ที่เป็นดังนั้น เป็นเพราะเทวดามีความประสงค์จะ
ให้รอกอยพระมหากัสสปเถระ ซึ่งกำลังเดินทางมายังไม่ถึง
โดยพระอนุรุทธเถระเป็นผู้บอกเหตุนี้ให้มัลลกษัตริย์ทราบ ซึ่ง
มัลลกษัตริย์ก็ปฏิบัติตามด้วยความเคารพ

๕. พระมหากัสสปเถระ ได้ทราบข่าวการเสด็จ
ปรินิพพานของพระศาสดาจากใคร ที่ไหน เมื่อไร?

๕. พระมหากัสสปเถระได้ทราบข่าวการเสด็จปรินิพ
พานของพระศาสดาจากอาชีวกผู้หนึ่ง ซึ่งกำลังถือดอกมณฑา
ทิพย์เดินทางมาจากเมืองกุสินารา จะไปเมืองปาวา ที่ร่วมไม้
ริมทาง ขณะที่พระเถระนั่งพักผ่อนเพื่อคลายความเมื่อยล้า

แต่ไม่ทันหายเหนื่อยก็เห็นอาชีวกเดินมา จึงได้ร้องถามถึงความเป็นไปของพระศาสนา เมื่อพระบรมศาสดาปรินิพพานแล้วได้ ๗ วัน ก็ได้ทราบข่าวในวันถวายพระเพลิงนั่นเอง

๖. สุภัททะ วุฑฒบรพชิต กับสุภัททะ ปัจฉิมสาวก เป็นองค์เดียวกันหรือคนละองค์ ขอฟังความเห็น?

๖. เป็นคนละองค์กัน คือ สุภัททะ วุฑฒบรพชิต เป็นลัทธิวิhariกของพระมหากัสสปเถระ เป็นชาวเมืองไหนไม่ปรากฏ ส่วนพระสุภัททะ ปัจฉิมสาวก เป็นปริพาชกมาก่อน เป็นชาวเมืองกุสินารานั้นเอง เป็นลัทธิวิhariกของพระอานนท์ นับเป็นสาวกองค์สุดท้ายในขณะที่พระองค์ทรงพระชนม์ชีพอยู่

๗. พระสุภัททะ วุฑฒบรพชิต ได้ทำอะไรให้เป็นที่มัวหมองแก่พระศาสนา ทำที่ไหน เมื่อไร?

๗. พระสุภัททะ วุฑฒบรพชิต ได้กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยให้เป็นที่มัวหมองแก่พระศาสนา โดยการห้ามปรามภิกษุพุทธสาวกทั้งหลาย ผู้เป็นบริวารของพระมหากัสสปเถระ ซึ่งกำลังโคกเสวป่าริทวนนาการอยู่ว่า ท่านทั้งปวงจะร้องให้โคกเสวป่าไปทำไม บัดนี้ เราทั้งหลายพ้นจากอำนาจของพระศาสดาแล้ว ไม่มีใครมาคอยจับจุกจิกห้ามปรามสั่งสอนให้

พวกเรารำคาญใจอีกต่อไป พระองค์ปรีนิพพานเสียแล้ว พวกเราควรจะดีใจมิใช่หรือ ดังนั้นเป็นต้น ซึ่งนับเป็นเสี้ยนหนามของพระศาสนาอย่างรุนแรง ณ สถานที่ๆ พระมหากัสสปะพาบริวาร ๕๐๐ รูป นั่งพักผ่อนอยู่ร่วมไม้ริมทาง ในวันที่ได้รับทราบข่าวการเสด็จปรีนิพพานของพระศาสดานั้นเอง

๘. ในวันที่พระสุภัททะวุฑฒบรพชิตกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยนั้น พระมหากัสสปเถระซึ่งเป็นประธานสงฆ์อยู่ในที่นั้น มีความรู้สึกอย่างไร และได้แก้ไขเหตุการณ์โดยวิธีใด จงเล่ามาพอได้ใจความ?

๘. ท่านมีความรู้สึกสังเวชสลดใจเป็นอย่างยิ่ง มีความดำริอยู่ในใจว่า คุณเกิด พระตถาคตปรีนิพพานไม่ทันนานเพียง ๗ วันเท่านั้น ยังมีอสังขขันธ์จกิตติกลามได้ถึงเพียงนี้ต่อไปเบื้องหน้า คงหาผู้การวะในพระธรรมวินัยได้ยาก เราจะพยายามหาโอกาสทำสังคายนา ยกพระธรรมวินัยขึ้นแทนองค์พระศาสดาเพื่อป้องกันอันตรายอันจะเกิดขึ้นแก่พระศาสนาในอนาคต แต่ครั้งนั้นจะกล่าวอะไรไปให้เป็นที่สะดุดใจในขณะนั้นหาควรไม่ ดังนั้น ท่านจึงได้แก้ไขเหตุการณ์ด้วยการกล่าวธรรมีกถา โนมน้ำวจิตใจของพระสงฆ์สาวกให้คลายจากความ

เศร้าโศก แล้วก็พาภิกษุสงฆ์ทั้งหมดเดินทางไปยังเมืองกุสินารา
ใจความมีดังกล่าวนั้นแล

๔. มีเรื่องเล่าว่า เมื่อพระมหากัสสปะเดินทางไปถึง
จิตกาธารแล้ว พาภิกษุทำประทักษิณจิตกาธารครบ ๓ รอบ
แล้วยืนอยู่ทางเบื้องพระยุคลบาท อริขฐานขอให้พระยุคลบาท
ยืนออกจากหีบทองมารองรับการอภิวาทนเศียรเกล้า ก็
ปรากฏว่าพระยุคลบาทได้ยืนออกมารองรับสมตามคำอริขฐาน
ข้อนี้ ท่านเชื่อว่าเป็นความจริงหรือไม่ เพราะเหตุไร?

๕. ข้าพเจ้าเชื่อว่าเป็นความจริง เพราะวิสัยของโลก
เช่น การหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงแห่งดินฟ้าอากาศก็ดี วิสัยของ
พระพุทธรเจ้า เช่น การแสดงยมกปาฏิหาริย์และการทรมาน
องค์อุลิมาสโจรก็ดี อรหันตฤทธิ เช่น การเหาะเหินเดินอากาศ
ได้ก็ดี กรรมวิบาก ผลของกรรม เช่น คนมีบุญคนมีบาป มีรูป
ร่างลักษณะและสติปัญญาผิดแผกแตกต่างกันก็ดี สิ่งเหล่านี้
เป็นเรื่องที่ไม่ควรคิดให้เสียสมองและสิ้นเปลืองเวลา เพราะ
เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ และปรากฏให้เราเห็นอยู่เสมอๆ แม้
เรื่องนี้ก็เช่นเดียวกัน พระมหากัสสปเถระก็เป็นพระอรหันต์
รูปหนึ่ง เป็นพุทธสาวกที่พระพุทธองค์ทรงเมตตากรุณามา
แต่ต้น เมื่อท่านตั้งจิตอธิษฐานด้วยแรงกล้า แรงแห่งการ

อธิษฐานก็ย่อมบังคัลให้สำเร็จตามประสงค์ได้ จึงเป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าเชื่อโดยสนิทใจว่าเป็นไปได้จริง มิใช่เรื่องแกลังกล่าวเล่าขึ้นแต่ประการใด

๑๐. ในการถวายพระเพลิงพระพุทธรูปครั้งนั้น เพลิงได้ลุกติดขึ้นเอง หรือใครนำขึ้นไปจุดและเพลิงได้เผาไหม้พระพุทธรูป และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูประจหนคตั้นหรือ หรือว่ามีอะไรเหลืออยู่บ้าง เพราะเหตุไร?

๑๐. ในการถวายพระเพลิงพระพุทธรูปครั้งนั้น เตโชธาตุได้บังเกิดติดจิตการขึ้นเองด้วยอำนาจของเทวดา หากมีผู้ใดนำไฟเข้าไปจุดไม่ และเพลิงก็มีได้เผาไหม้หมดทุกสิ่งทุกอย่าง ยังคงเหลือสิ่งที่พระองค์ทรงอธิษฐานไว้ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพานถึง ๕ อย่าง คือ

ผ้าห่มพระพุทธรูปชั้นใน ๑ ผืน

ผ้าห่มพระพุทธรูปชั้นนอก ๑ ผืน

พระเขี้ยวแก้วทั้ง ๔

พระรากขวัญทั้ง ๒

และพระอุณหิส

พระธาตุทั้ง ๕ ดังกล่าวนั้น ยังคงเหลือเป็นปกติ มิได้ถูกเผาไหม้แต่ประการใด ทั้งนี้สำเร็จลงด้วยอำนาจการอธิษฐาน

ดั่งกล่าวแล้ว แต่พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า แม้พระเกสา พระโลมา พระนขา และพระทันตา ก็ยังคงเหลือเป็นปกติ พระเพลิงมิได้เฝ้าผลาญแต่ประการใด ซึ่งคำของพระอรรถกถาจารย์นี้ควรแก่การพิจารณาวินิจฉัยต่อไป

๑๑. พระบรมอัธิตานุของพระบรมศาสดา . ปรากฏว่ามีสัณฐานต่าง ๆ กัน ท่านพอจะทราบบ้างหรือไม่ว่า มีสัณฐานเป็นอย่างไรบ้าง เพราะเหตุไรจึงเป็นเช่นนั้น ?

๑๑. ข้าพเจ้าพอจะทราบบ้าง คือ พระบรมอัธิตานุนั้นมีสัณฐานเป็น ๓ ขนาด คือ

ขนาดใหญ่ มีสัณฐานเท่าเมล็ดถั่วแตก

ขนาดกลาง มีสัณฐานเท่าเมล็ดข้าวสารหัก

ขนาดเล็ก มีสัณฐานเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด

เหตุที่เป็นเช่นนั้น เพราะพระองค์ทรงอธิษฐานไว้ว่า ขอให้พระอัธิตานุจงแตกกระจายออกเป็น ๓ ขนาด เพื่อมหาชนจักได้ฉวยเชิญไปนมัสการสักการบูชาในนานาประเทศ โดยทั่วถึงกัน

บทที่ ๑๖

แจกพระบรมสารีริกธาตุ

เมื่อการถวายพระเพลิงพระพุทธรูปเสร็จสิ้นแล้ว
อุทกธรรมาท่อน้ำได้ไหลหลังจากนภาภาสลงมาถึงจิตกาธาร
มัลลกษัตริย์ทั้งหลายพากันขึ้นบนโสมนัส ได้อัญเชิญธาตุ
ทองอันเต็มด้วยสุคนธาวารี มาโสรจสรลงที่จิตกาธาร เก็บ
พระบรมสารีริกธาตุใส่ลงในหีบทองน้อย แล้วอัญเชิญขึ้น
เหนือคชสารอันตกแต่งแล้วด้วยเครื่องอลังการ นำไปประดิษ
ฐานไว้ภายในสถูปคาราศาลา ภายในพระนคร แต่งตั้งทหาร
หาญถือธนูศรคอยพิทักษ์รักษาเป็นกำแพงทั้งภายนอกภายใน
โดยหวังพระเหตุภัยจะเกิดขึ้นมิให้กษัตริย์สามันตราชต่างพระ-
นครยกพลหะแสนยามาช่วงชิงพระบรมสารีริกธาตุ แล้ว
ทำการสมโภชสักการบูชาด้วยรูปเทียนสุคนธมาลาบุปผชาติ
นานาพรรณ สิ้นกาล ๗ วันเป็นกำหนด

ครั้งนั้น กษัตริย์และพราหมณ์ รวม ๗ พระนคร
ด้วยกัน ได้แต่งราชทูตของตนๆ ส่งไปขอแบ่งพระบรมสารี-
ริกธาตุ ณ เมืองกุสินารา เพื่อนำไปสักการบูชา ณ เมืองของ
ตนๆ คือ

พระเจ้าอชาตศัตรูราช	ผู้ครองนครราชคฤห์
พระเจ้าลิขณวี	แห่งพระนครไพศาลี
พระเจ้ามahanาม	แห่งกรุงกบิลพัสดุ์
พระเจ้าอุลลยราช	แห่งอัลลกะป็นคร
พระเจ้าโกถยราช	แห่งรามคามนคร
พระเจ้ามัลลราช	แห่งปาวานคร
และมหาพราหมณ์	ผู้ครองเมืองเวฏฐทีปกนคร

เมื่อกษัตริย์และพราหมณ์ทั้ง ๗ พระนครส่งราชทูต
 ของตน ๆ ไปแล้ว ก็ยังหวั่นเกรงวิตกไปว่ากษัตริย์มัลลราช
 แห่งกุสินารา คงจะขัดขึ้นไม่ยอมแบ่งปันให้เป็นแน่ จึงได้จัด
 โยธาแสนยากรเป็นกองทัพพร้อมด้วยจาทรงคเสนา โยธาหาญ
 คือ ทัพรถ ทัพช้าง ทัพม้า และทัพเดินเท้า พร้อมสรรพอาวุธ
 เต็มกระบวนศึก ยกทัพติดตามราชทูตไป ด้วยทรงตั้งพระทัย
 ว่า หากมัลลกษัตริย์จะขัดขึ้น ไม่ยอมแบ่งพระบรมสารี
 ริกธาตุให้ด้วยไมตรีแล้ว ก็เลยยกทัพเข้าประชิดบีบบังคับด้วย
 กำลังทหาร ขอแบ่งพระบรมสารีริกธาตุให้จงได้

ความคาดคะเนเหตุการณ์ของกษัตริย์และพราหมณ์ก็
 เกิดเป็นความจริงขึ้นมา กล่าวคือ เมื่อราชทูตได้นำพระราช
 สารสนไปถวาย ก็ได้รับการปฏิเสธโดยสิ้นเชิง โดยอ้างว่า

พระศากยโคตเจ้า เสด็จเข้ามาปรินิพพานในคามเขตประเทศ
ของเรา โดยเรามีได้เชื่อเชิญ เป็นความประสงค์ของพระ
พุทธองค์เอง พระบรมสารีริกธาตุจึงควรเป็นอานาจสิทธิ์ขาด
ให้เมืองเราครอบครองเพียงแห่งเดียว เมืองอื่นๆ ไม่ควรมา
ข้องเกี่ยวให้ยุ่งยาก ท่านทั้งหลายจงกลับไปเสียโดยดีเถิด เรา
ไม่ยอมแบ่งปันให้โดยเด็ดขาด

ครั้นเมื่อภิกษุทั้งหลาย ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็ได้ยกทัพ
โยธาหาญมาถึงซานเมืองกุสินาราแล้ว ได้ทราบข่าวจากราษฎร
ของตนๆ เช่นนั้น ก็ไม่พอพระทัย ต่างฝ่ายต่างบัญชาการ
ให้ยกทัพเข้าประชิดพระนครในทันที ทั้งค่ายรายเรียงล้อม
รอบพระนครกุสินารา รวม ๗ ทัพด้วยกัน แล้วให้ทหาร
ร้องประกาศเข้าไปในเมืองว่า ให้มัลลภักษัตริย์เร่งแบ่งปันพระ
บรมสารีริกธาตุแต่โดยดี มิฉะนั้น จงจัดทัพมาต่อยุทธกัน
เถิด

ฝ่ายมัลลภักษัตริย์ เมื่อเห็นกองทัพฝ่ายอริราชมา
ประชิดล้อมรอบพระนครเช่นนั้น ก็หาได้พริ้งพริ้วหวาดหวั่น
แต่ประการใดไม่ แม้จะมีกำลังน้อย ๑ ต่อ ๗ แต่ก็ยังเชื่อมั่น
ในพระพุทธานุภาพว่า การที่พระพุทธรองค์เสด็จมาปรินิพพาน
ในเมืองของตน เป็นความประสงค์ของพระศาสดาโดยแท้ ที่

จะให้พระบรมสารีริกธาตุตกอยู่ในเมืองของตนแต่ฝ่ายเดียว
จึงเป็นฝ่ายมีกำลังใจ กล่าวหาว่าหาญยื่นคำขาดปฏิเสธไม่ยอม
แบ่งพระบรมสารีริกธาตุให้โดยสันติ

กษัตริย์ทั้ง ๒ ฝ่าย ต่างแสดงแสนยานุภาพกล่าวคำ
อหังการมั่งการแก่กันและกันด้วยขัตติยมานะ คุกคามทำลาย
ด้วยถ้อยคำมีประการต่าง ๆ จวนเจียนใกล้จะทำสงคราม
สัมประหารซึ่งกันและกันอยู่แล้ว

ครั้งนั้น บัณฑิตโทมพราหมณ์ ผู้เป็นอาจารย์ทศา
ปาโมกข์ สอนไตรเพทแก่กษัตริย์ทั้งหลาย เป็นที่นับถือของ
กษัตริย์ทั้งปวง ได้พิจารณาเห็นว่า ถ้าไม่หาทางระงับเสีย
สงครามนองเลือดจะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน ครั้นตำริอย่าง
นั้นแล้ว จึงได้ขึ้นไปยืนบนเชิงเทิน ปรากฏร่างกายแก่
กษัตริย์ทั้งหลาย แล้วกล่าวห้ามด้วยสัมโมทนียกถาว่า

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงฟัง
คำของข้าพเจ้าก่อนเถิด เราทั้งหลายต่างมีความเคารพบูชาใน
สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยกันทุกคน พวกเราได้เคารพ
นับถือพระองค์โดยฐานที่เห็นว่าพระองค์เป็นกษัตริย์ที่สูงโดย
ชาติ โดยโคตร หรือสูงโดยเกียรติยศและทรัพย์สินสมบัติแต่
ประการใดเลย แต่พวกเราเคารพนับถือบูชาพระองค์ ใน

ฐานะผู้ทรงพระมหากรุณาธิคุณอันประเสริฐ เราเคารพพระ
องค์โดยธรรม ที่พระองค์ได้ประทานสั่งสอนพวกเราโดย
ทั่วกัน

ก็ธรรมทั้งหลาย ที่พระองค์ประทาน แก่ พวกเรา นั้น
พระองค์ทรงสรรเสริญขึ้นดีความอดทน อหิงสาความไม่เบียด
เบียนกัน และสามัคคีความพร้อมเพรียงกัน ซึ่งเป็นคุณ
ธรรมที่มีค่าอันสูงยิ่ง เมื่อเราเคารพนับถือพระองค์ ก็ควรจะ
ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์ การที่เราจะมาทะเลาะ
วิวาทกันนั้นไม่เป็นการสมควรเลย

เราขอร้องทูลทั้งหลาย ขอให้สามัคคีปรองดองกัน
เถิด ขอให้ทุกท่านจงเป็นผู้มีสิทธิมีส่วนในพระบรมสารีริก
ธาตุเสมอกัน เพื่อนำไปสู่การบูชาโดยทั่วถึงกัน พระบรม
สารีริกธาตุจะได้แพร่หลายไปยังพระนครต่างๆ เป็นสมบัติ
กลางของมหาชนทั่วไป”

เมื่อกษัตริย์ทั้งปวง ได้สดับคำอันชอบประกอบด้วย
เหตุและผลของโศกพราหมณ์เช่นนั้น ก็เลื่อมใสในถ้อยคำ
ทุกฝ่ายจึงสนับสนุนว่า

“ชอบแล้ว ท่านอาจารย์ ขอท่านอาจารย์จงจัดการ
แบ่งปันพระบรมสารีริกธาตุออกเป็นส่วนๆ จำแนกให้เป็นของ

ควรแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย จะพึงอัญเชิญไปสักการบูชาตาม
ปราวณาเกิด”

เมื่อโทณพราหมณ์ได้รับฉันทานุมัติจากกษัตริย์ทั้งปวง
เช่นนั้น ก็ให้เปิดประตูเมืองกุสินารา อัญเชิญกษัตริย์ทั้งปวง
เข้าสู่พระนคร ไปประชุมพร้อมกัน ณ พระโอรราชสนธิ์ฐานการ
ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ แล้วให้เปิดหีบทองที่บรรจุ
พระบรมสารีริกธาตุ ให้กษัตริย์ทั้งปวงได้ถวายอภิวาทตาม
ความปราวณาโดยทั่วกัน

ขณะนั้น กษัตริย์ทั้งปวง ทรงระลึกรู้ถึงพระมหา
กรุณาธิคุณของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงกันแสง
ปริทเวนา ขณะที่กษัตริย์ทั้งปวงกำลังโศกเศร้าปริทเวนาการ
อยู่นั้น โทณพราหมณ์เห็นเป็นโอกาสจึงได้หยิบเอาพระ
ทักษิณาทฐธาตุ คือ พระเขี้ยวแก้วข้างขวาเบื่องบนขึ้นซ่อนไว้
ในมวยผม แล้วจัดการตักดวงพระบรมสารีริกธาตุด้วยทะนาน
ทอง แบ่งปันให้กษัตริย์ทั้ง ๘ พระนคร ได้พระนครละ ๒
ทะนานเท่าๆ กัน รวม ๑๖ ทะนานพอดี

โทณพราหมณ์ทูลขอสุวรรณคัมพะ

ขณะที่โทณพราหมณ์กำลังตักดวงพระบรมสารีริกธาตุ
อยู่นั้น ท้าวสักกะอมรินทร์เทวาริราช ผู้เป็นใหญ่ในเหล่า

เทวดาทรงปวง ทรงทราบด้วยทิพยจักขุว่า โทณพราหมณ์
ทุจริตคิดไม่ชอบลอบหยิบเอาพระทักษิณทาสุธาตุซ่อนไว้ใน
มวยผม จึงทรงตำริว่า

“โทณพราหมณ์ผู้นี้ แม้จะได้พระทักษิณทาสุธาตุไป ก็
ไม่สามารถจะทำสถานทีบรรจุให้สมพระเกียรติได้ พระทักษิณ
ทาสุธาตุนี้ สมควรที่จะนำไปประดิษฐานไว้ให้เทวดาสักการ
บูชา”

ครั้นตำริถึงนั้นแล้ว จึงแผ่กายลงมาหยิบเอาพระ
ทักษิณทาสุธาตุเชิญลงพระโกศทอง ยกขึ้นเหนือเศียรเกล้า
อัญเชิญไปบรรจุไว้ ณ พระจุฬามณีเจดีย์สถาน ในเทวโลก

ฝ่ายโทณพราหมณ์ ครั้นแบ่งปันพระบรมสารีริกธาตุ
เสร็จแล้ว ก็ยกมือขึ้นเสยมวยผม เพื่อค้นหาพระทักษิณทาสุธาตุ
เมื่อไม่พบก็เสียใจเป็นอันมาก ครั้นจะโวยวายถามหา
ว่าใครเอาไปก็ใช้ที่ เพราะรู้สึกละอายใจ เกรงว่ากษัตริย์ทั้ง
หลายจะยกโทษ ทำให้เสื่อมเสียศักดิ์ศรีเกียรติของคน จึง
สงบใจไว้ไม่แสดงกิริยาอาการใดให้ปรากฏ ครั้นแล้วก็ตำริ
สืบต่อไปว่า

“อย่ากระนั้นเลย ทะนันททองใบนี้ ก็มีส่วนเกี่ยว
ข้องกับพระบรมสารีริกธาตุ เป็นของควรแก่การสักการบูชา
สมควรนำไปบรรจุไว้ในพระเจดีย์”

จึงกล่าวแก่กษัตริย์ทั้งปวงว่า

“ข้าแต่บรมกษัตริย์ ข้าพเจ้าได้ตักดวงพระบรมสารีริกธาตุ แบ่งปันให้ท่านทั้งหลายจนหมดสิ้นแล้วคงเหลือแต่
 ทะนานทองใบนี้ ข้าพเจ้ามีความประสงค์จะขอประทาน
 ทะนานทองใบนี้ เพื่ออัญเชิญไปบรรจุไว้ในพระสถูปเจดีย์
 เป็นที่สักการบูชาสืบไป”

กษัตริย์ทั้งหลาย ก็ยินยอม พระราชทาน ให้ แก่ โทณ
 พราหมณ์แต่โดยดี

ครั้นหลังจากนั้นต่อมาไม่นาน โมลียกษัตริย์ แห่ง
 เมืองปีปฬลวัน ได้ทราบข่าวการเสด็จปรินิพพานของพระผู้
 มีพระภาค จึงจัดส่งราชทูตมายังเมืองกุสินารา ขอแบ่งปัน
 พระบรมสารีริกธาตุบ้าง กษัตริย์กุสินาราจึงแจ้งว่า

“พระบรมสารีริกธาตุทั้งปวงนั้น กษัตริย์ทั้ง ๘
 พระนคร ได้ประชุมแบ่งปันกันหมดสิ้นแล้ว ยังคงเหลืออยู่
 แต่เพียงพระอังคาร ขอให้ท่านอัญเชิญพระอังคารไปสักการ
 บูชาเถิด”

ดังนั้น เมืองปีปฬลวันจึงได้อัญเชิญพระอังคารไป
 สักการบูชา ด้วยประการฉะนี้

ประเภทแห่งพระสถูปเจดีย์

เมื่อกษัตริย์ทั้งหลาย ได้รับส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุแล้ว ก็ได้อัญเชิญไปยังพระนครของตน ๆ ด้วยเกียรติก่อนนมโหพระ แล้วให้ก่อพระสถูปเจดีย์ขึ้น บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ในพระเจดีย์เหล่านั้นจึงปรากฏมีเจดีย์สถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุเกิดขึ้นในสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้

๑. พระธาตุเจดีย์ ที่พระนครราชคฤห์
๒. „ ที่พระนครไพสาลี
๓. „ ที่พระนครกบิลพัสดุ์
๔. „ ที่อัลลกะปนนคร
๕. „ ที่รามคามนคร
๖. „ ที่ปาวานนคร
๗. „ ที่เวฏฐทีปนนคร
๘. „ ที่กุสินารานคร
๙. ทุมพเจดีย์ ที่กุสินารานคร ซึ่งโศภนพราหมณ์สร้าง
๑๐. อังคารเจดีย์ ที่ปิณฑลิวันนคร

เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จปรินิพพานแล้ว ในระยะแรก มีพระสถูปเจดีย์สถาน คือ พระธาตุเจดีย์ ๘ ตำบล และบริโศกเจดีย์ ๒ ตำบล รวม ๑๐ ตำบล ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่พระอานนทเถระว่า
“อานนท์ สังฆเขยนียสถาน ๔ ตำบล คือ

๑. สถานที่พระตถาคตเจ้าประสูติ
๒. สถานที่พระตถาคตเจ้าตรัสรู้
๓. สถานที่พระตถาคตเจ้าแสดงปฐมเทศนา
๔. สถานที่พระตถาคตเจ้าเสด็จปรินิพพาน

สังฆเขยนียสถานทั้ง ๔ ตำบลนี้ เป็นสถานที่ควรจะ
เห็นควรจะดู และควรจะทำให้เกิดสังฆเขยกพุทธบริษัท สถานที่ทั้ง ๔ ตำบลนั้นจึงจัดสังเคราะห์เป็นเจดีย์ประเภทหนึ่ง เรียกว่า
บริโภกเจดีย์

แม้บาตรจีวร และ สมณบริขาร มีรมกรก ผ้ากรองน้ำ
เป็นต้น ตลอดจนเสนาสนะเตียงตั้งกุฏิวิหาร ที่พระพุทธรองค์
เคยใช้สอยเป็นพุทธอุปโภค ก็สังเคราะห์เข้าในประเภท
บริโภกเจดีย์ทั้งสิ้น

อนึ่ง วิญญาณพุทธสาวก ไม่สามารถจะแสวงหาพระ
บรมสารีริกธาตุได้ และไม่สามารถแสวงหาเครื่องใช้สอย
ของพระพุทธรองค์ได้ แต่ประสงค์จะได้สร้างพระสถูปเจดีย์
ไว้เป็นที่กราบไหว้บูชา เพื่อเป็นเครื่องเตือนจิตให้ระลึกถึง
พระพุทธรองค์ จึงได้จารึกพระพุทธรวณะ มีปฏิจาสมุปบาท

เป็นต้น ลงในใบลานนำไปบรรจุประดิษฐานไว้ภายในพระ
สถูป ตั้งไว้เป็นปูชนียวัตถุ จึงจัดเป็นเจดีย์อีกประเภทหนึ่ง
เรียกว่าธรรมเจดีย์

อนึ่ง พุทธบริษัท ซึ่งมีความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
ปรารถนาที่จะได้เห็นพระพุทธรูป จึงได้จัดสร้างพระพุทธรูป
ปฏิมาขึ้นเป็นรูปเปรียบพระพุทธรูป เพื่ออยู่เฝ้าปฏิบัติเป็น
พุทธารมณ์ พระพุทธรูปปฏิมาจึงได้เกิดขึ้นเป็นเจดีย์อีกประเภท
หนึ่ง เรียกว่า อุเทสิกเจดีย์

เมื่อรวมพระเจดีย์สถูปต่างๆ ซึ่งมีปรากฏตามพระบาลี
และอรรถกถาตลอดถึงฎีกาแล้ว ก็ได้เจดีย์เป็น ๔ ประเภท คือ

ธาตุเจดีย์	เจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
บริโกทเจดีย์	เจดีย์ที่บรรจุเครื่องอุปโภคทั้งสิ้นรวม
ทั้งตุ้มพเจดีย์และอังคารเจดีย์ด้วย
ธรรมเจดีย์	เจดีย์ที่บรรจุพระพุทธรูปซึ่งจารึก
บรรจุไว้ หรือมิได้บรรจุก็ตาม
อุเทสิกเจดีย์	เจดีย์ที่บรรจุพระพุทธรูปหรือแม้มิได้
บรรจุก็ตาม

ความเป็นมาแห่งพระธรรมวินัย

หลังจากการถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว บรรดาพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า ที่ได้มาประชุมกันในวันถวายพระเพลิงนั้น ประมาณ ๗ แสนรูป และคงอยู่ประชุมกันเป็นสันนิบาตใหญ่ จนถึงวันแฉกพระบรมสารีริกธาตุ พระมหากัสสปเถระ ซึ่งเป็นพระเถระผู้ใหญ่ในสงฆ์ หวังจะให้เกิดธรรมสังเวช และให้มีอุตสาหะในการสังคายนาพระธรรมวินัย จึงนำถ้อยคำของสุภัททะ วุฑฒบวรพชิต ที่กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย มาปรารภในที่ประชุม แล้วชักชวนเพื่อทำสังคายนาว่า

“กระนั้น เราทั้งหลาย จงสังคายนาพระธรรมวินัยกันเถิด มิฉะนั้น วาตะที่มีใช้ธรรมมิใช่วินัยจักรุ่งเรือง พระธรรมวินัยจักลบเลือน ปาปชนจะลบล้างพระธรรมวินัย บุคคลผู้กล่าววาตะมิใช่ธรรมมิใช่วินัยจะมีกำลังกล้า บุคคลผู้กล่าวธรรมวินัยจะเสื่อมถอยน้อยกำลังลง”

“อนึ่งเล่า เมื่อวันปรินิพพาน พระบรมศาสดาจารย์ตรัสเรียกพระอานนท์ให้เป็นผู้รับเทศนา ประทานพระพุทธโอวาทแก่ภิกษุบริษัท ให้มีความเคารพต่อพระธรรมวินัย โดยให้ตั้งไว้ในฐานะแห่งพระศาสดาว่า

“เมื่อเราผู้ตกตาศปรินิพพานล่วงไปแล้ว ธรรมและวินัยอันเราแสดงแล้วบัญญัติแล้ว จักเป็นคำสคาแห่งท่านทั้งหลาย” ดังนี้

“อนึ่งเมื่อพระผู้มีพระภาคยังทรงพระชนมอยู่ ครั้งหนึ่ง พระบรมครูเสด็จจาริกจากมัลลชนบทถึงเมืองปาวา มัลลกษัตริย์เมืองปาวาเชิญเสด็จไปประทับ ณ อุพทกตสันฐาคาร ซึ่งสร้างขึ้นใหม่ พระองค์เสด็จไปพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ทรงแสดงธรรมมีกถาโปรตมัลลกษัตริย์ เมื่อมัลลกษัตริย์กลับไปแล้ว ตรัสเรียกพระสารีบุตรให้สอนภิกษุบริษัท พระสารีบุตรนำเรื่องนิคคณฐนาฏบุตรมาเล่าให้ภิกษุทั้งหลายฟังว่า เมื่อนิคคณฐนาฏบุตรทำกาละแล้ว สวากทั้งหลาย ได้ทะเลาะวิวาทแตกแยกกัน แต่สำหรับพวกเราเหล่าพุทธสาวก ฟังกำหนดไว้ว่า ธรรมและวินัยนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าแห่งเราทั้งหลายได้กล่าวไว้ดีแล้ว ให้พวกเรารู้แจ้งประจักษ์ เป็นนินยานิกะ นำผู้ประพฤติกามออกไปได้จริง เป็นธรรมระงับดับกิเลสได้จริง เหล่าพุทธสาวกพึงสังคายนา คือให้มีวาทะเป็นแบบเดียวกัน ไม่พึงวิวาทกัน ไม่พึงมีความเห็นแย้งกันในธรรมวินัย อันพระองค์ตรัสไว้ดีแล้วนั้น เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อความสุขแก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพื่อให้พรหมจรรย์ตั้งอยู่ได้นาน” ดังนี้

ครั้นพระสารีบุตรกล่าวธรรมมีกถาจบแล้ว สมเด็จพระ
ผู้มีพระภาคประทานสารุการสรสเสริญว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรได้ภาสิตสังคีติปริยายแก่ภิกษุ
ทั้งหลาย ดีแล้ว ชอบแล้ว ความที่พระพุทธสาวกมาสังคายนา
พระธรรมวินัย กล่าวเป็นแบบเดียวกัน ไม่วิวาทกัน ในพุทธ
ธรรม เป็นคุณตึงาม ตถาคตขอสรสเสริญ” ดังนี้

เมื่อพระมหากัสสปเถระกล่าวชักชวนภิกษุทั้งหลาย ให้
เกิดอุตสาหะ ในการทำสังคายนาดังนี้แล้ว ภิกษุทั้งหลายจึง
พร้อมใจกันยินยอมตกลงให้พระมหากัสสปเถระเป็นประธาน
ดำเนินการจัดทำสังคายนาสืบไป จึงขนานนามกล่าวโดยสรุป
ดังนี้

สังคายนารั้งที่ ๑

เหตุปรารภ	ปรารภพระสุภัททะกล่าวจ้วงจาบ พระธรรมวินัย
ทำเมื่อ	พระศาสดาปรินิพพานล่วงแล้วได้ ๓ เดือน
สถานที่ทำ	ทำที่ถ้ำสัตตบรรณ ใกล้ภูเข เวภาระ แขวงกรุงราชคฤห์

เวลาทำ	ทำอยู่ถึง ๗ เดือนจึงสำเร็จ
การกสงฆ์	พระอรหันต์ชีณาสพ ๕๐๐ รูป
ผู้บูชา	พระมหากัสสปเถระจารย์
ผู้วิสันาพระวินัย	พระอุบาลีเถระจารย์
ผู้วิสันาพระธรรม	พระอานนทเถระจารย์
ผู้อุปถัมภ์	พระเจ้าอชาตศัตรู แห่งกรุงราชคฤห์ เป็นศาสนูปถัมภก

สังคายนาครั้งที่ ๒

เหตุปรารภ	ปรารภเหล่าภิกษุชาววัชชีบุตรชาวเมืองไพสาลี มีความโลภในอาวาส มีสันดานหยาบ แสดงวัตถุ ๑๐ ประการ คัดค้านพระธรรมวินัย โดยพระยสเถระ กากัณทกบุตร เป็นผู้ปรารภให้ทำสังคายนา
ทำเมื่อ	พระศาสตราปรีนิพพานล่วงแล้วได้ ๑๐๐ ปี
สถานที่ทำ	ณ วาลุการาม เมืองไพสาลี เพื่อชำระวัตถุ ๑๐ ประการ

เวลาทำ	ทำอยู่ตลอด ๘ เดือน จึงสำเร็จ
การกสงฆ์	พระอรหันต์ชื่อนาสพ ๗๐๐ รูป
ผู้บูชา	พระสัพพกามีเถรจารย์ ผู้เป็นใหญ่โดยพรรษา
ผู้วิสันนา	พระเวทเถรจารย์ ผู้เป็นใหญ่ในทางพหุสูตร
ผู้อุปถัมภ์	พระเจ้ากาลาโศกราช ผู้ผ่านเอกราช ณ ไผ่สาคีนคร

สังคายนาครั้งที่ ๓

เหตุปรารภ	ปรารภเหล่าเดียรติย์ประมาณ ๖๐,๐๐๐ คน เข้ามาปลอมบวชในพระพุทธศาสนา เพื่อหวังลากสักการะ
ทำเมื่อ	นับแต่พุทธปรินิพพานมา ๒๓๘ ปี
สถานที่ทำ	ณ อโศการาม เมืองปาฏลิบุตร
เวลาทำ	ทำอยู่ตลอด ๙ เดือน จึงสำเร็จ
การกสงฆ์	พระมหาเถระจำนวน ๑๐๐๐ รูป
ผู้บูชา	พระโมคคัลลีสืบุตร ทิสสเถรเจ้า ผู้เป็นประธาน

ผู้วิสันนา

พระมัทธมนติกเถระ กับ พระมหา
เทวเถระ

ผู้อุปถัมภ์

พระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ผ่านเอก
ราช ณ ปาฏลีบุตรนคร

การสังคายนาครั้งที่ ๑-๒-๓ ดังกล่าวนั้น ทุกประเทศ
ยอมรับรองว่าเป็นการสังคายนาพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง
ส่วนครั้งอื่นๆ ที่ทำในภายหลังจากนั้น เป็นการสังคายนาเฉพาะ
ประเทศ เกี่ยวกับเหตุการณ์ของบ้านเมืองเท่านั้น ยังไม่เป็นที่
การจัตถรวมว่าเป็นการสังคายนา จึงไม่นำมากล่าวไว้ในที่นี้ การ
สังคายนาทุกครั้ง เป็นเหตุตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนา ยังผล
ให้พระศาสนารุ่งเรืองสืบมาจนปัจจุบันนี้ การสืบอายุพระพุทธ
ศาสนาเป็นมาด้วยประการดังนี้

พระเถระไปประกาศพระศาสนา

จากการสังคายนาครั้งที่ ๓ นั้นเอง พระโมคคัลลบุตร
คิสิสเถระ พิจารณาเห็นว่า ในอนาคตพระศาสนาของสมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า จะดำรงมั่นคงอยู่ในปัจจุบันประเทศ
ดังนั้น พระเถระจึงได้คัดเลือกพระเถระผู้สามารถส่งไปยัง
แคว้นต่างๆ รวม ๔ สาย พร้อมกับที่พระเจ้าศรีธรรมโศก

ราชได้ส่งพระมหินทเถระไปเกาะสีหพหรือลังกาทวีป เพื่อ
ประดิษฐานพระศาสนาที่เกาะนั้น พระมหาเถระที่รับภาระพระ
ศาสนาซึ่งได้แยกย้ายกันไปประกาศพระศาสนาในต่างประเทศ
ในครั้งนั้น มีดังนี้

สายที่ ๑ พระโสณะกับพระอุตตระ	ไปแคว้นสุวรรณภูมิ
สายที่ ๒ พระมหารักขิตเถระ	ไปแคว้นโยนก
สายที่ ๓ พระโยนกรักขิตเถระ	ไปแคว้นวนวาสี
สายที่ ๔ พระธรรมรักขิตเถระ	ไปแคว้นอปรันตะ
สายที่ ๕ พระมัทธันติกเถระ	ไปแคว้นกัสมีร์คันธาระ
สายที่ ๖ พระมหาเรวตเถระ	ไปแคว้นมหิงสกะ
สายที่ ๗ พระมหาธรรมรักขิตเถระ	ไปแคว้นมหารัฐ
สายที่ ๘ พระมัทธิมเถระ	ไปแคว้นจีน
สายที่ ๙ พระมหินทเถระ	ไปลังกาทวีป

พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายมาถึง ประเทศไทยของเรา
ก็ด้วยอาศัยพระเมตตาธรรม ของพระโมคคัลลีบุตรเถระ ผู้
อรหันต์ และพระมหากรุณาธิคุณของพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช
แห่งเมืองปาฏลีบุตร และด้วยความอนุเคราะห์ด้วยเมตตาธรรม
ของพระมหาเถระทั้ง ๒ คือ ท่านพระโสณเถระ กับท่านพระ
อุตตรเถระ พระพุทธศาสนาจึงดำรงมั่นคงสืบมาจนกระทั่ง
ปัจจุบันนี้ ด้วยประการฉะนี้แล

๓ ทบทวนบทที่ ๑๖

๑. เมื่อถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว พวก
มัลลกะศัตรีได้เชิญพระบรมสารีริกธาตุของพระศาสดาไป
ประดิษฐานไว้ที่ไหน จัดการรักษาไว้อย่างไรหรือไม่ เพราะ
เหตุไร ?

๑. เมื่อถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว มัลล
กะศัตรีได้เชิญพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐานไว้ ณ
สถานการศาลา ภายในพระนครกุสินารา ได้จัดการป้องกัน
รักษาโดยกวดขัน กล่าวคือ ได้แต่งตั้งทหารถือธนูศรรายรอบ
ล้อมเป็นกำแพง ทั้งภายในและภายนอกพระนคร ที่เป็นดังนี้
เพราะมีเจตนาจะกีดกัน มิให้กษัตริย์ ต่างเมือง มาช่วงชิง พระ
บรมสารีริกธาตุไปจากตน

๒. ทราบว่า เมื่อข่าวการเสด็จปรินิพพานของพระ
ศาสดาแพร่หลายไปยังเมืองต่าง ๆ บรรดากษัตริย์ทั้งหลายต่าง
ก็ส่งราชทูตและยกทัพตามไป เพื่อขอแบ่งปันพระบรมสารีริก
ธาตุ อยากทราบว่า เป็นความจริงหรือไม่ ถ้าเป็นความจริง
ท่านพอจะบอกได้หรือไม่ว่า มีกษัตริย์จากเมืองไหนบ้าง ?

๒. ข้อความตามที่กล่าวนั้น เป็นความจริง และพอ
จะบอกได้ด้วยว่าเป็นใครจากเมืองไหน คือ

๑. พระเจ้าอชาตศัตรู	จากกรุงราชกฤห์
๒. พระเจ้าลิจฉวี	จากนครไพสาลี
๓. พระเจ้ามหานาม	จากกรุงกบิลพัสดุ์
๔. พระเจ้าอุทัยราช	จากอัลลกับปนกร
๕. พระเจ้าโกติยราช	จากรามคามนคร
๖. พระเจ้ามัลลราช	จากปาวานกร
๗. มหาพราหมณ์	จากเวฏฐทีปนกร
- รวมเป็น ๗ พระนครด้วยกัน ดังนี้

๓. เมื่อบรรดาภักษัตริย์ต่างพระนคร ส่งราชทูต ไปขอแบ่งปันพระบรมสารีริกธาตุนั้น ฝ่ายเมืองกุสินารายอมแบ่งปันให้โดยดี หรือมีปฏิกิริยาอย่างไรบ้างหรือไม่ ขอทราบพอได้ใจความ?

๓. ฝ่ายเมืองกุสินารา หาได้แบ่งปันโดยดีไม่ โดยนัยตรงกันข้าม กลับปฏิเสธโดยแข็งขัน โดยอ้างว่าสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จมาปรินิพพานในอาณาเขตของพวกเรา โดยพวกเรามิได้เชื่อเชิญ เป็นไปตามความประสงค์ของพระองค์โดยแท้ พระบรมสารีริกธาตุทั้งหมด จึงควรเป็นสิทธิขาดของพวกเราแต่ฝ่ายเดียว ดังนี้

เมื่อภษัตริย์ต่างเมืองได้ทราบเช่นนั้น จึงเกิดปฏิกิริยา
ขึ้น โดยต่างฝ่ายต่างพร้อมที่จะทำการยุทธสัมประหารซึ่งกัน
และกัน เหตุการณ์เกือบจะถึงขั้นนองเลือด แต่หาได้ทันเกิด
ขึ้นไม่ ในที่สุดเหตุการณ์ก็ได้คลี่คลายไปในทางดี คือเกิด
ความพร้อมเพรียงสามัคคีกันที่สุดในที่สุด

๔. ที่กล่าวว่า เหตุการณ์ในวันแจกพระบรมสารีริก
ธาตุ ได้คลี่คลายไปในทางดีนั้น อยากทราบว่า ได้คลี่คลายไป
ด้วยอาการอย่างไร มีใครเป็นผู้ประนีประนอมในเรื่องนี้?

๔. เหตุการณ์ได้คลี่คลายไปทางดี ด้วยอาการที่ต่าง
ฝ่ายต่างยอมรับความจริงว่า ความสามัคคีเท่านั้น ที่จะป้อง
กันความวิวาทแตกแยกได้ เรื่องนี้มีอยู่ว่า โทณพราหมณ์ ผู้
เป็นบัณฑิต เป็นอาจารย์ทิศาปาโมกข์ เป็นที่เคารพนับถือ
ของบรรดาภษัตริย์เหล่านั้น ได้กล่าวประกาศให้ทุกฝ่ายเคารพ
ในคำสั่งสอนของพระศาสดา โดยขอให้ตั้งอยู่ในความอดทน
ในความไม่เบียดเบียนกัน ในความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน
ขอให้ทุกฝ่ายเป็นผู้ มีสิทธิ มีส่วน ในพระบรมสารีริกธาตุ เสมอ
กัน ซึ่งภษัตริย์เหล่านั้นก็เห็นดีเห็นชอบ และมีฉันทานุมัติ
ให้โทณพราหมณ์เป็นผู้แบ่งปันพระบรมสารีริกธาตุ เหตุการณ์
จึงสงบลงด้วยดี ด้วยประการฉะนี้

๕. เมื่อโทณพราหมณ์ทราบว่ พระทักขิณทาจฺจราชา
ได้อันตรธานหายไปจากมวยผม มีความรู้สึกอย่างไรบ้าง และ
ได้ขออะไรไว้เป็นเครื่องตอบแทน ?

๕. เมื่อโทณพราหมณ์ทราบเช่นนั้น รู้สึกเสียใจแทบ
เป็นลม แต่ก็ได้สติว่า ถ้าแสดงกิริยาอาการไววายเป็นเกียรติยศ
ที่ตน ได้รับยกย่องจากบรรดากษัตริย์ทั้งหลายจะเสื่อมคลาย
ลงทันที จึงระงับความเสียใจไว้ได้ พร้อมกันนั้น ได้ขอ
สุวรรณคุมพะ ทะนานทองที่ทวงพระบรมสารีริกธาตุ เพื่อ
นำไปสักการบูชา ซึ่งกษัตริย์ทั้งปวงก็ยินยอมยกให้แก่โดยดี
เป็นการสมนาคุณ

๖. หลังจากกษัตริย์ทั้ง ๘ พระนคร ได้แบ่งปันพระ
บรมสารีริกธาตุกันเสร็จสิ้นแล้ว ทราบว่ายังมีกษัตริย์ต่างเมือง
ที่ได้ทราบข่าวการเสด็จปรินิพพานในภายหลัง ได้จัดส่งราชทูต
มาขออีก ท่านพอจะบอกได้หรือไม่ว่า เป็นกษัตริย์เมืองไหน
และได้รับส่วนแบ่งอะไรไปบ้างหรือไม่ ?

๖. พอจะบอกได้ คือ โมริยกษัตริย์แห่งเมือง
ปีปผลิว้น แต่ไม่ได้รับส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุเลยเพราะ
ได้แบ่งปันกันหมดสิ้นแล้ว คงได้รับเพียงพระอังคารไป
สักการบูชาเท่านั้น

๗. พระธาตุเจดีย์กับบริโลกเจดีย์มีลักษณะเหมือนกัน หรือต่างกันอย่างไร จงอธิบาย ?

๗. มีลักษณะเหมือนกัน ในฐานะที่เป็นพระเจดีย์ เป็นอนุสาวรีย์ของพระพุทธเจ้า แต่มีลักษณะต่างกัน ในฐานะที่พระธาตุเจดีย์นั้น เป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุโดยตรง ส่วนบริโลกเจดีย์นั้น เป็นสถานที่บรรจุพุทธบริวารและเครื่องอุปโภคต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธองค์ แตกต่างกันอย่างนี้

๘. พระธาตุเจดีย์ ทุ่มพะเจดีย์ และอังการเจดีย์ ๓ อย่างนี้ แตกต่างกันอย่างใด จงอธิบาย ?

๘. แตกต่างกันอย่างนี้ คือ

พระธาตุเจดีย์ เป็นสถานที่บรรจุพระบรม
สารีริกธาตุ

พระตุ้มพะเจดีย์ เป็นสถานที่บรรจุพระนาถของ
ของโทณพราหมณ์

พระอังการเจดีย์ เป็นสถานที่บรรจุพระอังการ
ของโมริยกษัตริย์

๙. พระเจดีย์ ว่าโดยประเภทมีเท่าไร อะไรบ้าง ?

๙. พระเจดีย์ ว่าโดยประเภทมี ๔ คือ

ธาตุเจติย หมายถึงพระบรมสารีริกธาตุทั้งสิ้น
 บริโภคเจติย หมายถึงสถานที่ และ เครื่องสมณ
 บริหารที่เกี่ยวข้องกับ พระพุท
 ธองค์ทั้งสิ้น

ธรรมเจติย หมายถึงพระพุทธรูปพระพุทธรูปที่จารึกไว้
 ในสถานที่ต่าง ๆ

อุเทสิกเจติย หมายถึงพระพุทธรูปปฏิมาทั้งสิ้น

๑๒. เมื่อพระผู้มี พระภาคเจ้า เสด็จปรินิพพาน แล้ว
 พวกเราได้ใครเป็นตัวแทนของพระผู้มีพระภาค หรือพระผู้มี
 พระภาคได้ทรงตั้งใครไว้ให้เป็นตัวแทนของพระองค์บ้าง ขอ
 ฟังเหตุผล?

๑๒. เมื่อพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว พวก
 เราได้พระธรรมวินัยเป็นตัวแทนพระผู้มีพระภาค เพราะ
 พระองค์มิได้ทรงตั้งใครไว้ให้เป็นตัวแทนของพระองค์ แต่
 พระองค์ทรงตั้งพระธรรมวินัยไว้ในฐานะเป็นศาสดา โดยพระ
 บาติว่า โย โว อานนท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต
 ปญฺญตฺโต โส โว มมจฺเจเนน สตฺถา ความว่า อานนท ธรรม
 และวินัยใด อันตถาคตแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย
 ธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย โดยกาล
 ล่วงไปแห่งเรา ดังนี้

๑๑. ปฐมสังคายนาคืออะไร ใครปรารภเหตุอะไร
ทำกันที่ไหน เมื่อไร?

๑๑. ปฐมสังคายนา คือการสังคายนาร้อยกรองพระ
ธรรมวินัยครั้งแรก โดยพระมหากัสสปเถระ ได้ปรารภถึง
อุปวาทะของสุภัททะ วุฑฒบรพชิต ซึ่งกล่าวจ้วงจวบพระ
ธรรมวินัยขึ้นเป็นเหตุ และได้ชักชวนภิกษุทั้งหลายให้ทำ
สังคายนาเพื่อร้อยกรองพระธรรมวินัยไว้เป็นหมวดหมู่จำแนก
ให้เห็นว่าอะไรเป็นธรรม อะไรเป็นวินัย การสังคายนา
ครั้งแรกนี้ ทำกันที่ถ้ำสัตตบรรณ ใกล้เวภารบรรพต แขวง
กรุงราชคฤห์มahanคร เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จปรินิพพาน
แล้วได้ ๓ เดือน ทำอยู่ ๗ เดือนจึงสำเร็จ

๑๒. ทุติยสังคายนา ทำกันที่ไหน เมื่อไร ปรารภ
เรื่องอะไร?

๑๒. ทุติยสังคายนา หรือการทำสังคายนาครั้งที่สอง
ได้ทำกัน ณ วาลुकาราม เมืองไพสาลี เมื่อพระพุทธศาสนา
ยุคล่วงแล้วได้ ๑๐๐ ปี โดยพระยสภากันทกบุตร ได้
ปรารภถึงภิกษุวัชชีบุตร ชาวเมืองไพสาลี ถูกคณหาครอบงำ
มีความโลภในอาภิส แสดงวัตถุ ๑๐ ประการ คัดค้านพระธรรม
วินัย เพื่อแก้ไขให้คล้อยตามอุปนิสัยของตนเป็นประมาณ

๑๓. ตติยสังคายนา ทำกันที่ไหน เมื่อไร ใครเป็นผู้
อุปถัมภ์จัดให้มีขึ้น ปรารภเรื่องอะไร?

๑๓. ตติยสังคายนา หรือเรียกว่าการสังคายนาครั้งที่
สาม ทำกัน ณ โอศการาม เมืองปาฏลิบุตร เมื่อพระพุทธ
ศาสนาอยู่กาลล่วงแล้วได้ ๒๓๘ ปี โดยพระเจ้าอโศกมหาราช
หรือที่มีพระนามปรากฏเลื่องลือมาในภายหลังว่า พระเจ้าศรี
ธรรมาสโกราช ผู้ผ่านเอกราช ณ ปาฏลิบุตรนคร ได้ทรงเป็น
ผู้อุปถัมภ์โดยทรงสนับสนุน ให้พระโมคคัลลบุตร ทิสสเถระ
จัดทำขึ้น โดยปรารภพวกเดียรธียนิกรณณ์ประมาณ ๖๐,๐๐๐ เข้า
มาบวชปะปนปลอมเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา เพื่อหวังลาก
สักการะ เป็นเครื่องเลี้ยงชีพสร้าง ความ มัวหมองให้เกิดขึ้นใน
สังฆมณฑล ผลคือความเรียบร้อยเกิดขึ้นในพระศาสนา และ
เป็นเหตุให้ พระศาสนาแผ่ขยายมายังนานาประเทศ จนถึง
ปัจจุบันนี้

จบบริบูรณ์

